

ՍԻՈՆ
Կրօնական Գրական
Բանասիրական

ՊԱՇՏՆԱԿԱՆ ՀԲՍ. ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏԵՐԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ
 ԵՐԶԱՆ 1959

ԼԳ.
 ՏԱՐԻ

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
 Printed in JERUSALEM

ԲՈՎ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		երես
— Եկեղեցւոյ պատօճեայի նկարագիրը		97
— Եկեղեցւոյ հեղինակութիւնը		100
ԿՐԹՆԱԿԱՆ		
— «Հաւատով խոստովանիմ»	ՇՆՈՐՀԳ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ	102
— Հոգեգալուս	ԳՐ. Ա. ՈՍԻՐՅԱՆ	106
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ		
— Սասմայ Մըներ	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ	110
— Տխուր գարուն	» »	112
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Նարեկացու սեղծագործութիւնը	Մ. ՄԿՐԵԱՆ	113
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ		
— Հայկական զարդարուեստ	Ա. Շ. ՄՆԱՅԱԿԱՆԵԱՆ	117
ՀԻՆ ԷՋԵՐ		
— Վասն սուս եւ անցաւոր աշխարհիս	Հրատ. Ն. ԵՊԻ. ՆՈՎԱԿԱՆ	120
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ		
— Ս. Թովմայի վանք	» » »	123
ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ		
— «Լիակատար Քերականութիւն Հայոց Լեզուի Համեմատութեամբ 562 Լեզուների»	ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ՎՐԻ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ	125
ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ		
— Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը	ԶԱԻՆ ՎՐԻ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ	129
ՄԵՐ ԹԵՄԵՐԷՆ		
— Իրաքի բեմէն		132
Ուխտագնացութիւն մը Ս. Կասարիէի վանքը (Մեղր) ԳԵՈՐԳ ԳԱՅԱՐԵԱՆ		133
Պատօճեայի Հաղորդագրութիւն Ս. Էջմիածնէն		136
Ս. ՏԵՂԵԱՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ		
— Նորոգութիւններ Ս. Հրեհակապետաց Եկեղեցիին մէջ		137
Ընթերցողներէն Խմբագրութեան		138
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Հեռագիրներ		138
— Եկեղեցականք - Բեմականք		139
— Պատօճեայի վանք		142
— Տարուան ուխտաւորութիւնը		144
— Երգահանդէս Ս. Թարգմանչաց վարժարանի		
— Տարեկան Դաշահանդէս Ս. Թարգմանչաց վարժարանի		

تصدرها - بطريقه الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النياة الاسقف هايكازون أبراهاميان
 مايو - يونيو - ١٩٥٩
 تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس العدد ٥ - ٦

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
 Editor - Bishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.
 Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1959

◀ ՄԱՅԻՍ — ՅՈՒՆԻՍ ▶

ԹԻԻ 5-6

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

(ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ) (*)

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՇՏՈՆԵԱՅԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Նկարագիր՝ ամենէն շատ յեղյեղուած բառն է արդի լեզուներու և բարբերու մէջ: Բայց ի՞նչ է ասոր նշանակութիւնը երբ անձի մը նկարագրին վրայ է խնդիրը: Մեր ընթացիկ հայերէնի մէջ caractère բառին համազօր է նկարագիրը, և հոգեբանական ու բարոյագիտական առումով կը նշանակէ անձի մը բնատուրութիւնը, յատկութիւնը: Իսկ caractère ամենէն առաջ կը նշանակէ զիր, տալ, և հին հայերէնով՝ նշանագիր: Արդ՝ լեզուի մը յատկութիւնը արտայայտելու մէջ ի՞նչ որ են իր այբուբենքին զիրերը, անձի մը բնատուրութիւնը կամ յատկութիւնը արտայայտելու մէջ ալ նոյն է նկարագիրը. այսինքն մարդու բարոյական արժէքին որո՞ւ, յսակ զիծերը կամ զիրերը: Ինչպէս որ լեզուի մէջ այբը այբ է միշտ և չի չփոթուիր ճէի կամ ֆէի հետ, այսպէս ալ անձի մը բարոյական այբուբենքին (նկարագրին) մէջ զիրերը պիտի չշփոթուին իրարու հետ: Երբ կ'ըսենք թէ այսինչ մարդը նկարագիր չունի կամ աննկարագրին մէկն է, այդ որակումով կ'ուզենք ըսել թէ այդ մարդուն բարոյական արժէքին զիծերը ո՛չ միայն որոշ և յստակ չեն, այլ նաև զիրերը իրարու հետ շփոթուած են: Այդպիսի մարդոց բարոյական կեանքին այբը որևէ տան կրնայ փոխուիլ և շփոթուիլ այբուբենքի միւս բոլոր զիրերուն հետ: Այսօր եթէ այլ է մարդուն նկարագիրը, վաղը ճէ կամ ֆէ է. չես կրնար ճշգրտել անոր բարոյականին և հոգիին զիծերը:

Քրիստոնէական բարոյականի սկզբունքներէն մէկն է որ քրիստոնեայ մարդուն նկարագիրը պէտք է ըլլայ որոշ, յստակ. այնքան որոշ և յստակ որ չվերցնէ որևէ մեկնութիւն և տեղի չտայ որևէ կասկածի: Չեր այլոն այլո՛ և

(*) Սիոնի առաջին խմբագիր Բարդէն Եպս. (այդա Ոթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ), «Հայց. եկեղեցւոյ Բարեկարգութեան Վերաբերեալ Խնդիրներ», բնղհանուր վերնագրի ներքև տուած է խմբագրականներու շարք մը Սիոնի 1928-1929ի թիւերուն մէջ, կը վերաբարձրենք առնչմէ 1929 Յունիսի խմբագրականը իր կենսական կարեւորութեան համար, Հայց. եկեղեցիի ապագայի և առողջութեան տեսակէտէ: Կը գետնդենք նաև ասոր յաջորդող երկրորդ խմբագրականը՝ իր այժմէական և յաւերժական կարեւորութեան համար:

ոչն ո՛չ ըլլայ: Ճիշդ-շիտակ, ճիշդ, որոշ, յստակ: Եւ արդէն նկարագրի այս պարզութեան և յստակութեան վրայ է խնդիրը, երբ կը խօսինք հոգևոր պաշտօնեայի բնաւորութեան մասին:

Պէտք է ուշադրութիւն ընել որ այժմիս և ո՛չի յստակութիւնը չշփոթուի յամառութեան հետ. վասնզի յամառութիւնը պարզապէս կամակորուրթիւն է. բարոյական ուրիշ թերութիւն մը, որ կապ ունի մարդու ֆիզիքական տեսակ մը ախտաւոր պայմաններուն հետ: Ասիկա երկաթի կամք ալ չէ. վասնզի այս բացատրութիւնը կ'արտայայտէ մարդու հոգեկան արիւթիւնը ճշմարտութիւնները պաշտպանելու մէջ, ամէն գնով: Յամառը և երկաթի կամք ունեցողը իրարմէ բոլորովին տարբեր մարդիկ են իրենց նկարագրով: Յամառը սուտին և սխալին մէջ ալ յամառ է:

Արդ, կոչումէն ետքը նկարագրի՛րը պիտի ըլլայ առաջին փնտռելիք յատկութիւնը հոգևոր պաշտօնի թեկնածուներուն վրայ. վասնզի նկարագրին է որ հոգևոր պաշտօնեային կուտայ իրեն որոշ տեղը իր պաշտօնին մէջ: Ժողովուրդին վստահութիւնը զրաւելու, իր խօսքին և կենցաղին հեղինակութեամբը ժողովուրդին առաջնորդելու զադանիքը պէտք է փնտռել եկեղեցականին նկարագրին մէջ:

Իրտուած է որ յեղյեղուկ նկարագրով կամ աննկարագիր եկեղեցականներ վտանգաւոր եղած են եկեղեցւոյ մէջ ամէն կերպով: Այդպիսիներ վտանգած են նոյնիսկ իրենց անձնական շահերը, և որովհետեւ յեղյեղուկ են, ստիպուած են քշուիլ ամէն հոսանքէ. միշտ զլտորիլ է իրենց ճակատագիրը մինչև որ զարնուին ժայռի մը և փշորին և կամ իյնան անդունդ մը և կորսուին:

Նկարագրի՛րը միայն իր բարոյական ու կենցաղագիտական արժէքին համար չէ որ կը փնտռուի մարդու մէջ, այլ նաև անոր սկզբունքներուն և համոզումներուն հետ ալ սերտիւ կապուած է ան: Մարդ ի՞նչ բանի կը հաւատայ, ինչերո՞վ կը հետաքրքրուի կեանք ըսուած զարմանալի իրականութեան մէջ, ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ իր անձնական պարտաւորութիւններն ու պաշտօնական պատասխանատուութիւնները, ի՞նչպէս կը զործէ, կ'աշխատի, — ասոնք բոլորը մարդու նկարագրին ճառագայթումներն են: Հոգևոր պաշտօնեան պէտք է ունենայ նկարագիր մը յստակ զիծերով, անյեղի, անշեղ, և, ինչպէս կ'ըսուի, աղամանդէ նկարագիր մը, որովհետեւ միայն ան է իր զօրութիւնը, իր հարստութիւնը, իր յենարանը, իր զօրծունեայ կեանքին ամբողջ: Հոգևոր պաշտօնեան իր նկարագրով միայն կրնայ տոկալ դժուարութիւններու և համբերել՝ հնարաւորութեան լաւ արամաքանուած սահմաններուն մէջ, և ցոլացնել իր սուրբ պաշտօնին ոգին, որով պիտի ոգևորուի նաև հաւատացեալներու բազմութիւնը:

Ամէն զործի մէջ՝ վստահութիւն ըսուած վիճակը մեծ դրամազուլս մըն է մարդոց համար կամ զօրութիւն մը՝ որուն կը կռթնին մարդիկ և կ'ընեն իրենց զործառնութիւնները, նիւթական ըլլան ատոնք կամ բարոյական: Իսկ վստահութիւնը ուրիշ բան չէ ըստ ինքեան եթէ ոչ նկարագրի պարզ խնդիր մը:

Հոգևոր պաշտօնեան պէտք է որ վստահութիւն ներշնչէ իր պաշտօնին բոլոր կողմերուն վրայ: Պէտք է խոստովանիլ որ մեր եկեղեցւոյ ժողովուրդը, մանաւանդ անոր առաջնորդող դասակարգը, առհասարակ չի ներշնչուի իր հո-

զևոր պաշտօնեաներէն: Հողևոր պաշտօնեան տեսակ մը մեքենայ է անոնց աչքին, որ արարողութիւններ կը կատարէ, խորհուրդներ կը մատակարարէ, իբրև պահանջ ձևականութեան. այն՝ բարեկամ մը, խորհրդատու և խրատատու մը չէ այլևս: Խոստովանութիւնը, զոր օրինակ, որ եկեղեցւոյ ներքին կեանքին զօրութեան և սրբութեան ազդակներէն մէկն է քրիստոնէութեան մէջ, կորսնցած է իր զործնական նշանակութիւնը. չկայ խոստովանութիւն՝ բառին բուն իմաստով, վասնզի չկայ վստահութիւն և փոխադարձ վստահութիւն. և չկայ վստահութիւն, վասնզի եղծուած է նկարագիրը խոստովանութեան պաշտօնեային:

Մեր Փրկչին մարդկային կեանքին ու կենցաղին մէջ ամենէն տիրական զիծը եղաւ իր նկարագիրը, ձեր այոն այո՝ և ոչն ո՛չ ըլլայ ըսողին նկարագիրը, որ հաւասարապէս փայլեցաւ ինչպէս տասներկու տարեկան պատանի Յիսուսին, նոյնպէս Գողգոթայի վրայ խաչուած Փրկչին վրայ:

Նկարագրին ամենէն զրաւիչ ստորագելիքներէն մէկն է բարութիւնը: Այոն այո՝ և ոչն ո՛չ ըսող մարդը չի կրնար չափ ըլլալ: Չար մարդը կարելի չէ որ հողևորական ըլլայ: Կրնայ սքեմաւորուիլ, եկեղեցական ձևանալ, բայց ասիկա չի նշանակեր թէ այդ մարդը հողևոր պաշտօնեայ եղաւ: Առակախօս Վարդան Վարդապետի խօսքով՝ կատուին փիլոն տուեր են և կարծեր է որ կրօնաւոր եղաւ: Չար մարդը իր նկարագրով իսկ հակառակ է կրօնքին: Չար մարդը չի կրնար նաև ուսուցիչն ըլլալ կրօնքին. վասնզի կրօնքը հակառակ է շարութեան: Հաղորդական է բարութիւնը: Կը ծաւալի ան օծութեան իւղին պէս: Եթէ ստոյգ է որ շարերը երգ չունին, աւելի իրաւամբ կարելի է ըսել շարերը սէր չունին, տեսիլ (vision) չունին. անոնք չեն կրնար քաջ հովիւին պէս իրենք գիրենք նուիրել իրենց նպատակին: Անոնք զաղափար իսկ չունին անձնուիրութեան և պատասխանատուութեան մասին: Չարը այլամեծ է: Իսկ հողևոր պաշտօնեան պէտք է ըլլայ այլասէր: Ապրիլ ուրիշներուն համար, ծառայել այլոց, բարի եկեղեցականին նկարագիրն է ասիկա:

Աւետարանի մէջ աղուոր պատկեր մը կայ: Երբ Յիսուս կը տեսնէ Նաթանայէլը, կը բացազանչէ. Ահա՛ մարդ մը որուն ներսը նեղութիւն չկայ: Հարկ չկայ հետաքրքրուելու թէ — ինչպէս որ ինքն Նաթանայէլ ալ հետաքրքրուեցաւ — ինչէ՞ն գիտցաւ Յիսուս ասիկա: Չըսենք թէ ամենագէտ էր Յիսուս և գիտցաւ: Ո՛չ. շատ պարզ է խնդիրը. անսենցութիւնը ինքնին կը պռնայ, կ'ազդակէ մարդու բոլոր շարժումներուն և արտայայտութիւններուն մէջ: Ես քու աղօթելու եւ Յիսուս զոհացուց Նաթանայէլին հետաքրքրութիւնը. — Ես քու աղօթելու կերպէն գիտցայ թէ անսենց, բարի մարդ մըն ես դուն: Դուն կ'աղօթէիր թղե-նիին տակ և ես անկից կ'անցնէի պատահաբար. տեսայ քեզ . . . Այսչափ միայն: Ամենէն սովորական և ամենէն աննշան պարագաներու մէջ ինքնին կը յայտնուի մարդուն նկարագիրը: Երկար բարակ հետազոտութիւն, քննութիւն, փորձեր, մարդուն նկարագիրը: Երկար բարակ հետազոտութիւն, քննութիւն, փորձեր, աւելորդ բաներ են շատ անգամ ճանչնալու համար մարդը: Խօսք մը, դէպք աւելորդ բաներ են շատ անգամ ճանչնալու համար մարդը: Խօսք մը, դէպք մը, շարժում մը, ձև մը, արտայայտութիւն մը բաւական է որ ներքին մարդը երևան գայ:

Բարեկարգելու համար Հայց. եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը պէտք է թեկ-նածուններուն վրայ փնտռել կոչումի հետ նաև նկարագիրը և բարի նկարագիրը:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղթավայրերու մէջ մեր ժողովուրդը, իր բնաշխարհի կորուստին և իր տնտեսական կեանքին կործանման հետևանքով, չի կրնար մրցիլ օտարներու և ալլադաւաններու հետ, որոնք հարուստ են և մէկէ աւելի միջոցներ ունին իրենց գործունէութիւնը զուսուրբելու և իրենց նպատակը հետապնդելու համար։ Անոնք կրնան իրենց իրաւունքին մէջ նկատուիլ։ Իսկ Հայց. Եկեղեցւոյ ժողովուրդին համար բաւական չէ գիտնալ թէ օտարներ և ալլադաւաններ կը գործեն, կ'աշխատին և յաջողութիւններ ձեռք կը բերեն։ Ո՛չ ալ որեւէ կարևորութիւն կամ օգուտ ունի դանդաղ աշխատելը, ո՛չ ալ արհամարհել մեր կարճ միջոցները և բանի տեղ չդնել մեր ունեցած ոյժերը, դպրոցական և եկեղեցական շրջանակներու մէջ, ալ պարտաւոր ենք ընել ի՞նչ որ կրնանք և ի՞նչ որ կարելի է։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զիրքը այս իրականութեան մէջ պէտք է որ յարգուի իր բոլոր գաւաղներու կողմէն հաւասարապէս։ Վասնզի, կրկնենք անգամ մըն ալ, այս Եկեղեցին է որ կրնայ պահել պահպանել Հայութիւնը, իր հոգևոր շունչով և ազգային հմայքով։ Այլոն, բարերախտաբար, մինակ չէ իր այս հաւաստումին մէջ։ Այսպէս կը խորհին նաև մեր ժողովուրդին լուրջ և փորձառու գաւաղները, և հաճոյքով կը դիտենք որ հայ մամուլին մէջ ալ միևնոյն հաւաստումը և համոզումը կ'արտայայտուի մերթ ընդ մերթ։

Եւ որպէսզի Հայց. Եկեղեցին կարենայ իր բարերար դերը կատարել հայ գաղթավայրերու մէջ, հարկ է որ յարգուի անոր հեղինակութիւնը։ Ակզբունքի խնդիր մըն է ասիկա։ Աւելորդ ժամավաճառութիւն պիտի ըլլայ գէմքերու և դէպքերու, ձևերու և պաշտօնականութիւններու վերածել սկզբունքի այս խընդիրը։ Ասոնք երկրորդական են սկզբունքին քով, որուն շիտակ ըմբռնումը կրնայ լաւագոյն ուղղութիւնը տալ տիրող մտայնութեան, որ առհասարակ դժգոհ է ամէն բանէ և ըմբոստ՝ հանդէպ Եկեղեցւոյ հեղինակութեան։

Մեծ պատերազմէն առաջ, հայ ժողովուրդը իր բնաշխարհին մէջ, իբրև հետևանք տիրող կանոնաւոր վիճակին, կը յարգէր օրէնքը, նախանձախնդիր էր կարգուկանոնի պահպանութեան, և Եկեղեցին ալ ի վիճակի էր իր հեղինակութիւնը յարգել տալու։ Պատերազմէն ետքը պայմանները փոխուեցան, ժողովուրդը ցրուեցաւ իրարմէ տարբեր միջավայրերու մէջ, իր առտնին կեանքը և տնտեսական վիճակը ենթարկուեցան նոր և անսովոր յեղաշրջումներու, իսկ իր ընկերային և ազգային կեանքին աւանդական ըմբռնումները զրեթէ ալլասերեցան։ Ասոնք ցնցումներ էին հայ ժողովուրդին համար, և ցնցումները չէին կրնար մշտապէս ըլլալ։ Քիչ ետքը ողջմտութիւն և պայծառատեսութիւն ըսուած բնական ոյժերը պիտի արթննային իր ներսը և պիտի հարկադրէին զինքը կազմակերպուելու՝ կեանքի և միջավայրի նոր պահանջներուն համեմատ, և հիմա անցման այս շրջանին մէջ է որ հայ ժողովուրդը կը զգայ և կը գնահատէ իր Մայրենի Եկեղեցւոյն կազմակերպութեան պէտքը։ Այս ողջունելի և քաջալերական իրականութիւնը, սակայն, չի կրնար հասնիլ իր նպատակին, եթէ առանց ալլադաւի չյարգուի Հայց. Եկեղեցւոյ հեղինակութիւնը ամենէն առաջ իր գաւաղներու կողմէն։

Ըստ մեզ, երկու զլխաւոր կէտերու ուշադրութիւն պէտք է դարձնել՝ սխալ և թիւր զադափար չկազմելու համար Հայց. եկեղեցւոյ հեղինակութեան մասին:

Առաջին կէտը. — Հայց. եկեղեցին ամենէն առաջ հոգևոր հաստատութիւն մըն է, հայ ժողովուրդին կրօնական դաստիարակութեան դարաւոր և փառաւոր դպրոցը և անոր տոկունութեան ու գործունէութեան ներշնչարանը: Հայ ժողովուրդը պէտք է որ իր կարճ և տկար միջոցներով իսկ օժանդակէ իր Մայրենի եկեղեցւոյն հոգևոր նկատառքին անվթար պահպանութեան: Հայ ժողովուրդին ծանօթ եկեղեցասիրութիւնը և անոր նուիրումները իր եկեղեցին պայծառ պահելու նախանձախնդրութեան մէջ, ոյժեր և ապահովութիւններ են ամէն կերպով: Այս առաջին կէտին մէջ ըլլալիք զոհողութիւնը բարոյական արժէք մը ունի զրեթէ: Եւ հարկ է որ ընենք այս զոհողութիւնը առանց վերապահութեան:

Երկրորդ կէտը. — Հայց. եկեղեցին առանցքը եղած է, միշտ իր հոգեւոր նշանակութեամբ եւ հեղինակութեամբ, մեր ժողովուրդի ընկերային կեանքի խնդիրներուն: Եկեղեցին է որ կը հակէ հայ ժողովուրդի, զոր օրինակ, ամուսնական, կրթական, վարչական և այլ գործերուն: Եւ հիմա ալ բոլոր զաղթավայրերու մէջ, քրիստոնեայ թէ իսլամ, Հայաստանեայց եկեղեցին է որ կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը, և մասնաւորապէս իսլամ զաղթավայրերու մէջ բացարձակապէս Հայց. եկեղեցիով է որ հայ ժողովուրդը կը ճանչցուի իբրեւ ազգային համայնք կամ զանգուած:

Մեր ժողովուրդին և մանաւանդ անոր գործունեայ գաւազներուն նուիրական պարտքը պիտի ըլլայ յարգել իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն հեղինակութիւնը, որպէսզի ան կարենայ թէ՛ նոյնինքն հայ ժողովուրդին ծոցը և թէ՛ տիրող և հովանաւորող կառավարութեանց առջև արդիւնաւորութեամբ կատարել իր առաջնորդի պաշտօնը: Ուրիշ խօսքով՝ ժողովուրդն է որ պիտի յարգէ իր եկեղեցւոյն հեղինակութիւնը և ոչ թէ եկեղեցին բռնի միջոցներով պիտի պարտադրէ իր հեղինակութիւնը ժողովուրդին վրայ: «Է՛ր երբեմն» որ եկեղեցին ունէր այդ բռնի կամ նիւթական միջոցները: Այսօր անցած են ատոնք, և լա՛ւ է որ անցած գացած են. վասնզի բռնապետութիւնը չէ հոգևոր իշխանութեան մը նկարագիրը: Մեր եկեղեցւոյն ժողովուրդը իրեն բնածին ողջմտութեամբ և իրեն աւանդական երկիւղածութեամբն է որ բարձր պիտի պահէ իր եկեղեցւոյն հեղինակութիւնը, և թոյլ պիտի չտայ որ ան նշաւակ ըլլայ անհատական նկատումներու և խմբակցական յայտնի կամ զաղտնի շահերու. վասնզի զաղթավայրերու մէջ, Հայց. եկեղեցիէն և անոր հոգևոր իշխանութենէն զատ ոյժ մը, հաստատութիւն մը չունինք, պահելու և ներկայացնելու համար Հայութիւնը:

Եթէ մենք չյարգենք մեր հոգևոր իշխանութիւնը, իրաւունք չունինք պահանջել ուրիշներէ որ յարգեն զայն. եթէ մենք չկազմակերպենք մեր տկար և կարճ միջոցները կռթնելով մեր հոգևոր իշխանութեան, և զանոնք չդնենք ի սպաս մեր ինքնապահպանութեան և ուժաւորման, իրաւունք չունինք սպասելու որ դուրսէն օգնութիւններ ընձեռուին մեզի:

Գիտնա՛նք յարգը մեր ձեռքը մնացած բարոյական և նիւթական ոյժերուն . . . :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

“ՀՈԳԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ԱՍՏՈՒԱԾ ԶՇՄԱՐԻՏ”

«Հոգի Աստուծոյ, Աստուած նեմարիս,
Որ իջեր ի Յորդանան եւ ի Վերնասունն,
Եւ յուսաւորեցեր զիս մկրտութեամբ սուրբ աւազանին.
Մեղայ յեղիկն եւ առաջի Քո.
Մաքեա՛ զիս վերսին աստուածային հոգի քով
Որպէս հեղէն լեզուօք սուրբ զառաքեալսն.
Եւ ողորմեա՛ Քո արաւածոց եւ ինձ՝ բազմամեղիս»:

(Աղօթք Իւրաքանչիւր Անձին Հաւատացելոյ ի Քրիստոս.
Ենորճալի. Տրդ. տուն):

Հաւատով խոստովանիմ աղօթքի հինգե-
րորդ տունը ուղղուած է առ Հոգին Սուրբ
Աստուած:

Ամենասուրբ Երրորդութեան երրորդ
Անձն է Ս. Հոգին: Որդիի Աստուածութեան
հաւատքին պէս, Ս. Հոգիի Աստուածութեան
դաւանանքն ալ յատուկ է լոկ Քրիստոնէա-
կան կրօնքին: Արդարեւ միայն Քրիստոնէա-
կան տնտեսութեան մէջ է որ բացորոշ կեր-
պով կը յայտնուի և կը գործէ Ս. Հոգին:
Այս կրօնքի յայտնաբերած հոգեւոր ճշմար-
տութեանց զրուծեան մէջ է որ ըմբռնելի
կը գտնայ Ս. Հոգիի գոյութիւնը և անձ-
նաւորութիւնը, և Անոր գերը՝ արարչագոր-
ծութեան և փրկագործութեան մէջ:

Իբրեւ Ամենասուրբ Երրորդութեան Դէմ-
քերէն մին՝ Ս. Հոգին ինք «անքննելի» է,
բայց կը քննէ «զխորս Աստուծոյ», ինչպէս
կ'ըսէ Պողոս Առաքեալ. Սուրբ «Հոգին զա-
մենայն քննէ, և զխորս Աստուծոյ ... զԱս-
տուծոյսն ոչ ոք զիտէ բայց, եթէ ոչ Հոգին
Աստուծոյ» (Ա. Կոր., Բ., 10-11): Ս. Հո-
գին յառաջ կուգայ Հօր Աստուծմէ: Անոր
«ի Հօրէ» յառաջ գալու իրողութիւնը Աս-
տուածարանութեան մէջ կը յատկանշուի
«բղիսում» բառով, ինչպէս Որդիին ելքը ի
Հօրէ ծանօթ է «ծնունդ» բառով: Ս. Հոգին
իբրեւ ճշմարիտ Աստուած նոյն և նման է
Հօր և Որդւոյ և «Անեղ և Համագոյ» է
Աստուածութեան միւս երկու Դէմքերուն
հետ: Տեսանք որ «անեղ» ածականը Աս-
տուածութեան հիմնական ստորագրելիներէն
մէկն էր. իսկ «համագոյ» ածականը կը
հաստատէ Ս. Հոգիին, այսպէս ասած, «ժա-

մանակակից» և նոյն բնութենէ եղած ըլ-
լալը Հօր և Որդիին հետ, հետեւաբար Ա-
նոնցմէ «ոչ յետոյ և ոչ կրտսիր» է: Սուրբ
Հոգիին ի Հօրէ բղիսումը «անսկզբնաբար»
է, այսինքն բղիսում՝ որ սկիզբ չէ ունեցած,
և «անհատապէս» է, այսինքն շարունակա-
բար, անհատնում կերպով բղիսող:

Ս. Հոգին փառակից և Տիրակից է Որ-
դիին հետ: Անոր հետ ունեցած իր առնչու-
թիւնը կը յատկանշուի «առնուլ» բայով.
Քրիստոս երբ առաքեալներուն կը բացա-
տէր որ իր մեկնելէն յետոյ իրենց պիտի
ղրկէ Միութարիչ Ս. Հոգին, կ'աւելցնէ.
«Հոգին ճշմարտութեան առաջնորդեսցէ ձեզ
... նա զիս փառաւորեսցէ, զի յիմեւ անի
առնուցու և պատմեսցէ ձեզ: Զամենայն
ինչ զոր ունի Հայր՝ իմ է. վասն այնորիկ
ասացի ձեզ թէ յիմեւ անի առնուցու և
պատմեսցէ ձեզ» (Յովհ., ԺԶ., 14-15):
Իսկ շարականագիրը կ'ըսէ, խօսքը ուղղելով
Ս. Հոգիին. «Առող յՈրդւոյ անճառաբար»:

Անճառելի այս խորհուրդը, այսինքն
Ս. Հոգիին առնչութիւնը Որդիին հետ,
ծնունդ տուած է Արեւելեան և Արեւմտեան
եկեղեցիներու մէջ մեծ վէճերու, և հուսկ
ապա ձեւական պատճառներէն մէկը եղած
է Հռովմէական և Բիւզանդական եկեղեցի-
ներու բաժանման: Լատին եկեղեցիի դա-
ւանանքին մասն է որ Ս. Հոգին կը բղիսի
ի Հօրէ «եւ յՈրդւոյ» (Ֆիլիսոգուէ): Հայց.
եկեղեցին կը հետեւի հնագոյն աւանդութեան
և դաւանանքին՝ ըստ որում Ս. Հոգին կը
բղիսի միայն ի Հօրէ:

Ս. Հոգին ըլլալով «բղիսումն ի Հօրէ»,
իր կարգին աղբիւր է բոլոր շնորհներու և
բաշխող է ամէն տեսակ ձիրքերու, տա-
ղանդներու և հոգեւոր պարգեւներու: «Մէ-
կու մը տրուած է Հոգիէն իմաստութեան
խօսք, ուրիշի մը՝ գիտութեան խօսք, ու-
րիշի մը՝ հաւատք, ուրիշներուն՝ հրաշա-
գործութեան կարողութիւն կամ մարգա-
րէութիւն կամ մարդոց միտքերը կարգաւոր
կարողութիւն. այս բոլորը կուտայ մէկ և
նոյն Հոգին, և կը բաժնէ իւրաքանչիւրին
ինչպէս որ կ'ուզէ» (Ա. Կոր., ԺԲ., 4-11):

Ս. Հոգին եղած է աղբիւրը և ներշնչ-
ողը այն իմաստութեան՝ որ կ'երևի Հին
Օրէնքի և Մարգարէութեանց, ինչպէս նաև
Աւետարաններու և Նոր Ուխտի բոլոր գիր-

քերուհի մէջ: Ս. Հոգին է որ «եօթնարփեան» շնորհներով կը զարդարէ զանոնք՝ որոնց վրայ որ կ'իջնէ. այդ «եօթնարփեան» շնորհները յիշուած են Եռայի Մարգարէի կողմէ հեռեկալ կարգաւ. «Հոգի 1) իմաստութեան և 2) հանձարոյ, Հոգի 3) խորհրդոյ (ողջամիտ խորհուրդներ յղանալու կամ ուրիշներուն տալու ձիրք) և 4) զօրութեան, Հոգի 5) զիտութեան և 6) աստուածապատութեան, և Հոգի 7) երկիրդի Աստուծոյ» (ԺԱ., 1-3):

Նոր Աւիստի մէջ յայտնուած բոլոր ճշմարտութիւնները իրենց ստուերական, կամ պատկերաւոր և կամ քողարկեալ տկնարկութիւններն ունին Հին Կտակարանի մէջ: Սրգարե, Նոր Աւիստի մէջ Ս. Հոգիի կատարած տնօրէնութիւններուն բազում պատկերաւոր ակնարկութիւններ կան Հին Կտակարանի մէջ, որոնք միաժամանակ գաղափար մը կուտան, թէ իսկ անկատար կերպով. Ս. Հոգիի բնութեան և աստուածային գործունէութեան մասին:

Ասոնցմէ առաջինը և ամենէն ծանօթը կ'երևի Աստուածաշունչի առաջին գլուխի առաջին տողերուն մէջ. «Եւ Հոգի Աստուծոյ չըջէր ի վերայ Զուրց» (Մենդ., Ա., 2): Ծարականազիրը հոյակապ այս պատկերը կը մեկնէ իբրեւ արարածներ ստեղծելու գործողութիւն. «Որ ի վերայ Զուրցն գոյով ստեղծանէիր զարարածս»: Աստուածաշունչական մասն այս պատկերին զուգահեռ կանը կ'երևի Նոր Աւիստի մէջ, մկրտութեան Զուրքերուն վրայ Ս. Հոգիի էջքով, և մկրտուողները վերածնելով իբրեւ Աստուծոյ որդիներ: — Առաջին «լինելութեան», այսինքն մարդու ստեղծագործութեան տառն, Աստուած փչեց մարդու երեսին կեանքի շունչը և մարդ եղաւ հոգիով օժտուած էակ: Իսկ «չերկրորդի լինելութեան», այսինքն Զարութեանէն յետոյ, Քրիստոս փչեց Առաքեալներուն վրայ՝ ըսելով. «Առէք Հոգի Սուրբ»: — Երբ մարդիկ միաբանած էին աշտարակ մը շինելու համար, որուն գլուխը մինչև երկինք պիտի հասնէր, որպէսզի եթէ երկրորդ անգամ ջրհեղեղ պատահէր մարդիկ անոր վրայ ապաստանելով ազատէին: Աստուած անոնց լեզուները «խառնակեց», ի պատիւ իրենց ամբարտաւանութեան, և մարդիկ զանազան տգեղութիւններով

նրեցան: Իսկ Հոգեգալուստին, հակառակ սրբոցեսօր տեղի ունեցաւ: Զանազան երկիրներէ հաւաքուած այլալեզու մարդեր, ամէնքն ալ իրենց բարբառովն իսկ հասկցան Առաքելոց խօսած լեզուն. ինչ որ այլաբանօրէն կը նշանակէր թէ Աւետարանը բոլոր լեզուներով պիտի քարոզուէր աշխարհի վրայ և անով բոլոր ազգերու միանալու կարելիութիւնը պիտի տրուէր: Եկեղեցիի հաստատումով արդարեւ Աստուած շինեց Նոր Աշտարակը, որուն մէջ մտնելով մարդիկ ստուգապէս պիտի ազատէին մեղքի ջրհեղեղի հեղձուցիչ մահէն և հոգեոր բնաջնջումէն: — Ի հնումն, Աստուծոյ Հոգին լիջաւ և զիշերը հրեղէն սիւնի ձևով, իսկ ցերեկը հովանաւոր ամպի կերպարանքով առաջնորդեց Խորայէլի առաներկու ցեղերը անապատի մէջէն դէպի Աւետեաց երկիրը: Իսկ ի նորումս, երկոտասան Առաքեալները կ'առաջնորդէ «ի յաւետարան», այսինքն աշխարհի ամէն կողմ Աւետարան քարոզելու և մարդիկը առաջնորդելու Աւետեաց երկիրը: — Ի հնումն, Աստուծոյ Հոգին իմաստութեամբ լեցուց Բեռեկիւնը, Վկայութեան Խորանին ճարտարապետը: Իսկ Հոգեգալուստով կը լեցնէ մարդերը սրբութեամբ և զանոնք կը շինէ խորան Ս. Երորդութեան:

«Որ իշեւ ի Յորդանան եւ ի վերնասունն» — Ս. Հոգին տեսանելի կերպով գլխաւորաբար երկիցս կ'երևի Քրիստոնէական տնտեսութեան մէջ. մին Քրիստոսի մկրտութեան տառն, իսկ միւսը՝ Հոգեգալուստեան օրը: Առաջին դէպքին, Ս. Հոգին կ'երևի Յորդանանու Զուրքերուն վերեւ ալիւնիի կերպարանքով և «մարմնաւոր տեղեւոր», այսինքն նիւթական կամ տեսանելի կերպով:

Ս. Հոգիին ազանիի կերպարանք առնելը խորհրդանշական իմաստ ունի և կը բացատրէ, թէև շատ անկատար կերպով, Ս. Հոգիի բնութիւնը: Ազանին բոլոր թըռչուններուն մէջէն կը զանազանութիւն շատ մը յատկանիշներով: Նախ սիրազեղ թռչուն մըն է և առհասարակ ճանչցուած է իբրեւ խորհրդանշան անարատ և անմեղ սիրոյ: Ս. Հոգին ալ՝ աստուածային սիրոյ գեղումն է երկրի վրայ, ինչպէս շարականագիրն ալ կ'ըսէ սքանչելի կերպով. «Սէրդ

ի Սիրոյ զԱէրգ առաքեաց» . այսինքն Սէր - Բրիստոսը Սէր - Հայր Աստուծմէ՝ զՔեզ, Սէր - Սուրբ Հոգիդ զրկեց: Դարձեալ նոյն շարականագիրը, որ նոյնինքն այս մեծ աղօթքի հեղինակ ներսէս Շնորհալին է, ուրիշ տեղ մը, իր խօսքն ուղղելով Ս. Հոգիին, կ'ըսէ. «Գգուես սիրով աղաւնակերպ, զմարդիկ ծնանիս աստուածակերպ»: — Աղաւնին մեզի ծանօթ միակ թռչունն է որ իր կուրծքէն կը կերակրէ իր ձագը . այսինքն իրեն համար մթերած կերն է որ կը փամբէ իր ձագուկին, ինչ որ սիրոյ և հոգածութեան աւելի բարձր արտայայտութիւն մըն է: Աղաւնին, հակառակ իր խելօք և խաղաղ երևոյթին, ամենէն արագաթռիչ թռչուններէն է, ինչ որ կը հաստատէ իր ուժականութիւնը: Ս. Հոգին ոչ միայն աստուածային սիրոյ և խաղաղութեան մարմնացումն է այլ նաև զօրութեան: Յիսուս «Հոգւով Աստուծոյ» կը հանէր դեերը, այսինքն Աստուծոյ զօրութեամբ կը կատարէր Իր հզօր գործերը: Մեր Տէրը երբ Իր վերջին հրահանգները կուտար Իր աշակերտներուն նախ քան համբառնալը, կը կնքէր Իր խօսքերը հետեւեալ հաւաստումով. «Առջիք զօրութիւն ի հասանիլ Հոգւոյն Սրբոյ ի վերայ ձեր և եղիջիք ինձ վկայք . . . մինչև ի ծագս երկրի»: — Աղաւնին ընտրուեցաւ աւետարներ ըլլալու ջրհեղեղէն յետոյ, թէ Աստուծոյ բարկութեան հետ իջած են նաև ջուրերը, և թէ բուսականութիւնը սկսած է արդէն իսկ աճիլ, ի նշան և ի հաստատութիւն բերաւ ձիթենիի նոր ծլած ճիւղ մը: Այս պատկերը — աղաւնի մը ձիթենիի ճիւղ բռնած իր կտուցին — զարձաւ խորհրդանշանը խաղաղութեան և ապահովութեան: Բրիստոսի թաղուելովը Յորդանանու ջուրերուն մէջ և Անոր երևնալով երկրի վրայ, մեղքի համատարած ջրհեղեղը վերջացած էր և նոր ու վերածննալ կեանքի մը սկիզբը դրուած էր: Ս. Հոգին էր որ աղաւնակերպ յայտնուելով ի Յորդանան, աւետեց այս լուրը մարդկութեան: Յիսուսի մկրտութեան յաջորդեց Ս. Հոգիի էջքը «մարմնաւոր տեսիլամբ», մարդոց հասկցնելու համար թէ ամէն օրինաւոր մկրտութեան պիտի յաջորդէ Ս. Հոգիի էջքը, ենթական «աստուածակերպ ծնանելու» և լուսաւորելու համար, ինչպէս պիտի տեսնենք ստորև:

Իր փրկարար արգասիքներով աւելի նշանաւոր եղաւ Ս. Հոգիի էջքը ի վերնատուն: Այս գէպքը կարելի է նկատել Սուրբ Հոգիի մարմնեղութիւնը: Դէպքը տեղի ունեցաւ Բրիստոսի համբարձումէն 10 օրեր յետոյ, Հրէից Պենտեկոստէ կոչուած տօնին օրը՝ որ անոնց Զատիկէն յիսուն օրեր յետոյ կուգար: Յիսուս նախ քան համբառնալը պատուէր տուած էր Իր աշակերտներուն երուսաղէմէն չհեռանալ, «այլ սպասել աւետեացն Հօր», որու մասին նախապէս աւելի հանգամանօրէն խօսած էր անոնց: Իսկ Առաքելոց սպասելուն պատճառը բացատրուած էր Յիսուսի կողմէ այս խօսքով. «Պիտի մկրտուիք Ս. Հոգիով» (Գործք. Ա., 4-5): Ու արդարեւ երբ «ամէնքը միաբան միասին» էին, «յանկարծակի երկինքէն հնչուեց» մը եղաւ, ուժգին հովի ձայնին պէս. և այս հոգեւոր ներկայութիւնը, ամէնքին զգալի եղանակաւ մը, լեցուց մամոյջ տունը՝ ուր Առաքեալներ հաւաքուած էին: Իւրաքանչիւր ոք նշմարեց որ իր ընկերներուն գլխուն վրայ կրակէ լեզուներ կ'իջնէին և կը նստէին անոնց վրայ: «Ամէնքն ալ լեցուեցան Սուրբ Հոգիով և սկսան խօսիլ այլևայլ լեզուներով, ինչպէս որ Հոգին իրենց բարբառել կուտար»: Այսպիսի հաշալի և տպաւորիչ եղանակաւ Ս. Հոգին օծեց, սրբացուց և Աստուծոյ ընտրեալ նոր ժողովուրդին ծնունդ տուաւ: Այս գէպքով կը սկսի Բրիստոնէական Եկեղեցիի պատմութիւնը՝ որ պիտի շարունակուի մինչև ի կատարած աշխարհի:

Ինչպէս ականարկեցինք գէպքը պատահեցաւ Հրէից Պենտեկոստէի օրը. ասիկա պարզ զուգահիւսութիւն մը ըլլալէ աւելի Աստուծոյ նախախնամութեան խորհրդալից մէկ կարգաւորութիւնն էր: Սքանչելի զուգահեռականութիւն մը կայ Հրէական Պենտեկոստէի տօնի իմաստին և Բրիստոնէական Հոգեգալստեան միջև, որ առաջին օրերէն իսկ Եկեղեցիի մեծագոյն տարեկան տօնական օրերէն մէկը եղաւ: Հրէական Պենտեկոստէն կը յիշատակէր նախ Օրէնքի տրուելութիւնը Սինա լեռնէն Մովսէսի ձեռամբ: Սինայի վրայ տրուած Օրէնքով և այդ առթիւ կնքուած Ուխտով Իսրայէլը իրաւամբ Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը եղաւ: Բրիստոսի Մահուան և Յարութեան

յաջորդող Պենտեկոստէի օրը Աստուած ընտելեց նոր ժողովուրդ մը՝ որ պիտի չի սահմանափակուէր մէկ ցեղի կամ ժողովուրդի մէջ, այլ պիտի բաղկանար աշխարհի բոլոր ազգերէն։ Առաքեալներու խօսած այլեւայլ լեզուներուն իմաստը այդ էր։ Սրբաբան տեղ վերնատան մէջ Աստուած մարդկութեան տուաւ Շնորհք՝ որ կ'ընծայուի Ս. Հոգիի միջոցաւ։

Բաց աստի, Պենտեկոստէն նաեւ հնձոց տօն էր, այսինքն տարեկան հունձքը սկսելու և անոր առաջին պտուղը Աստուծոյ ընծայելու օր։ Հոգեգալուստով սկսաւ հոգեւոր հունձքը փրկեալ մարդերուն՝ որ պիտի չարունակուէին մինչև ի կատարած աշխարհի։ Հոգեգալստեան օրը երեք հազար հոգիներ, իրրեւ երախայրիքը գալիք անհատնում մեծ հունձքին, ընծայուեցան Աստուծոյ, դարձին գալով Առաքեալներու քարոզութեամբ և Քրիստոնեայ մկրտուելով։

«Լուսաւորեցեր զիս մկրտութեամբ սուրբ Աւագանին»։ — Մկրտութիւնը ի սկզբանէ անտի ճանչցուած է իրրեւ խորհուրդ լուսաւորութեան։ Մկրտութեան աղօթքներուն մէջ բազում են խնդրանքներ, որպէսզի ենթական նորոգուի Ս. Հոգիի «լուսով շնորհաց»։ Յաւարտ մկրտութեան քահանան կը կարգայ աղօթք մը որ կը սկսի այս աղօթքով. «Որ լուսաւորեցեր զարարածս Քո, Քրիստոս Աստուած, ծագելով զլոյս գիտութեան Քո յանձինս մեր»։ Փակման ուրիշ աղօթք մըն է հետեւեալը. «Որք մկրտեցան և լուսաւորեցան և ետուր նոցա զգորութիւն Քո, Տէր, . . . պայծառանալ ի լոյս աստուածգիտութեան Քո»։ Լոյսը որով կը լուսաւորուինք Մկրտութեամբ՝ նախ լոյսն է Աստուծոյ զանազան շնորհաց՝ որոնցմով կը պայծառանայ ենթական. ապա լոյսը ճշմարտութեան՝ զոր կը ստանայ նորադարձը իրազեկ ըլլալով Աստուծոյ լուսաւոր պատուիրաններուն, և աշխարհի լոյսը եզոզ Քրիստոսը ճանչնալով և Անոր լոյսին հաղորդ լինելով։ Ան որ չէ մկրտուած կը մնայ հեթանոսական խաւարի մէջ։

«Մաքեա զիս վերսին աստուածային հրով եով, որպէս հեղեկ լեզուօք սուրբ զառաքեալսն»։ — Աղօթատունին միակ խնդրանքն է այս։ Ամբողջ նախադասութեան մէջ նշանակալից բառը վերսին մակբայն է։

Մկրտութեան խորհուրդի կատարման ընթացքին բազմիցս խնդրանքներ կ'ըլլան, որպէսզի Աստուած մաքեւ զմեզ մեղքի աղտերէն. «Նորոգեա՛ զսա յամենայն նեղութենէ մեղաց»։ Կամ՝ «Տո՛ւր սմա գորութիւն արժանաւորիլ ի մաքրութիւն սուրբ աւագանին»։ Սակայն քանի որ «աշխարհ ամենայն ի չարիս կայ», ու մենք պարտաւորուած ենք քաշել աշխարհի բարոյական տղամիտ ընդմէջէն, անխուսափելիօրէն վերստին պիտի աղտոտինք ցանկութեան, ատելութեան, նախանձի, հասարկութեան և նման մոլութեանց զործած ապականութիւններէն։ Անուագն անխուսափելի բարոյական թերացումներ պիտի ունենանք՝ որոնք իրրեւ փոշի պիտի նստին մեր հոգիներուն վրայ։ Հետեւաբար չարունակաբար հարկին տակ պիտի գտնուինք աղօթելու Սրբութեան աղբիւր Սրբաբար Հոգիին որ վերսին մաքրէ զմեզ մեր մեղքերէն իր աստուածային կրակով։ Կրակը ոչ միայն լուսաւորող յատկութիւն ունի, այլ նաեւ սրբիչ և մաքրող է։ Այս իսկ պատճառով, Ս. Հոգիի երկրորդ խորհրդանշանը կրակն է, կիզող և մաքրող կրակը՝ որ կը լուսաւորէ միանգամայն։

Դատական է պատկերը ոսկին՝ որ կը մաքրուի կրակով, այսինքն կը գտուի և կը զատուի իր բնութեան օտար տարրերէն, վերածուելու համար մետաղներու թագուհիի ծանօթ գեղեցիկ նիւթին։ Նոյնը կը պատահի իրենք զիրենք Ս. Հոգիի կրակին ենթարկողներուն, մկրտութեամբ Ս. Աւագանին։ Յովհաննէս Մկրտիչ երբ կ'ականարկէր իրմէ յետոյ գալիք Քրիստոսի մկրտութեան, կ'ըսէր. «Ան պիտի մկրտէ զձեզ Ս. Հոգիով և կրակով»։ Հոգեկան այս մաքրազարգումի և վերստին լուսաւորութեան համար չարունակաբար զիմենք Աստուծոյ Ս. Հոգիին, ըսելով.

«Հոգի Աստուծոյ, Աստուած նմարիս, որ իշար Յորդանան եւ վերհասուն, եւ լուսաւորեցի զիս սուրբ աւագանի մկրտութեամբ. Մեղանցեցի երկնքի դէմ եւ Քո առջեւ. վերսին մաքրէ զիս Քո աստուածային կրակով ինչպէս մաքրեցի կրակէ լեզուներով սուրբ առաքեալները.

«Եւ ողորմէ Քո առաքածներդ, եւ ինձի՝ ծանր մեղաւորս»։

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

«Եւ ամա՛ եւ առաքեմ գաւեթիս հօր իմոյ ի ձեզ, եւ դուք մտաւորս ի քաղաքիս լեւուսադէմ, մինչեւ զգեցնուցուք զօրութիւն ի բարձանց» (ՂՈՒԿ., ԻԴ., 49):

Հոգեգալուստը տեղի ունեցաւ Պենտեկոստէի օրը: Պենեկոստէ յունարէն բառ մըն է որ կը նշանակէ յիսուցեցող օր: Ասիկա նախապէս հրէական տօն մըն էր, որ տեղի կ'ունենար իրենց Ջատկէն ճիշդ յիսուն օրեր յետոյ, ամբան սկիզբը: Մենք քրիստոնեաներս զայն կը կոչենք Հոգեգալուստի տօն, որովհետեւ Ս. Հոգին վերնաւան մէջ նոյն օրն էր որ իջաւ առաքեալներուն և առաջին քրիստոնեաներուն վրայ՝ որոնք թիւով 120 հոգի էին: Հոգեգալուստի քրիստոնէական իմաստը բացատրելէ առաջ կ'արժէ նախ մէկ երկու բառով բացատրել Պենտեկոստէի Աստուածաշնչական տօնին նշանակութիւնը:

Պենտեկոստէի տօնը Հին Աւստի մէջ երկու որոշ իմաստ ունէր: Նախ՝ յիշատակութեան օրն էր Մովսիսական օրինաց՝ որ տրուեցաւ Իսրայէլի ժողովուրդին, եզրափակէ ելլելէ յիսուն օրեր յետոյ: Երկրորդ՝ Պենտեկոստէն հունձքի երախայրեաց ընծայման տօնն էր միաժամանակ: Ըստ Հին Աւստի օրէնքին, այդ օր ցորենի նոր հունձքէն նկանակներ շինելով ընծայ կը մատուցանէին Աստուծոյ: Եւ հացերու հետ միասին մէկ տարեկան եօթը անարատ գառնուկներ, մէկ զուարակ և երկու խոյրեր կը մատուցանէին Աստուծոյ իբր զոհ (Ղեւ., ԻԳ., 15-18, Բ. Օրինաց, ԺԶ., 9-10): Որովհետեւ Հին Օրէնքը կը պահանջէր որ նախ քան նոր հունձքէն ուտելու հաց չինելը, անկէ մաս մը Աստուծոյ բաժին հանեն, և ապա մնացածը իրենք վայելեն:

Իսկ քրիստոնէական տնտեսութեան մէջ Պենտեկոստէն զուգադիպեցաւ քրիստոնէական կրօնի ընտրաց օրէնքին հռչակման: Եւ արդարեւ եկեղեցին ալ իր առաջին հոգեւոր հունձքին երախայրիքը, այսինքն 3000 նորագարծները մատուց Սասունոյ, իբրեւ զոհ և իբրեւ հաճելի պատարագ:

Ա. — Պենեկոստէի դեպքը յառաջ բե-

րով պատճառներ: Պենտեկոստէի դէպքը քրիստոնէական կրօնի պատմութեան մէջ եղական է: Այս դէպքը փութացնող պատճառներ մէկէ աւելի են: զէթ անոնցմէ երկուքը յիշել զուրկ չէ կարեւորութենէ:

Առաջինն է աղօթքը: Յիսուս երբ այլակերպութեան լերան վրայ էր, իսկոյն երկնից զոները բացուեցան և Աստուծոյ օրհնութիւնները առատօրէն թափուեցան սուրբ լերան վրայ: Յիսուս մտքի յափըլտակութիւն ունեցաւ, երեսը արեգակի պէտ փայլեցաւ, հանգերձները լոյսի պէտ ճերմեղջան, և Ինք սկսաւ հոգեկան վերացումի վայրկեաններ ապրիլ, և Իրեն հետ միասին աշակերտներն ալ մասնակից եղան երկինքէն իջած այս տեղատարափ օրհնութիւններուն: Հոգեկան ինչ մեծ հրճուանք ունեցան անոնք այդ վերացումի պահերուն մէջ, մարդկային լեզուն անկարող է զայն նկարագրել:

Ասիկա արձանագրուած է չորս Աւետարաններուն և Պետրոսի Ընդհանրական Թուղթին մէջ: Զորքորդ Աւետարանը այս դէպքին համար միայն աղօթ ակնարկութիւն մը կ'ընէ (Յովհ., ԺԲ., 28-29): Պետրոս մի քիչ աւելի տեղեկութիւն կուտայ (Բ. Պետ., Ա., 17): Իսկ առաջին երեք Աւետարաններ աւելի մանրամասնօրէն կը նկարագրեն այս դէպքը (Մատթ., ԺԷ., 1-8, Մրկ., Թ., 2-8, Ղկո., Թ., 28-36): Բայց այս աշխարհագրութեան դէպքին զբեղապատճառը մասնաշաղկապ երեսը ու բանալի ասացուածքը կը գտնուի Ղկո., Թ., 28 և 29 համարներուն մէջ, ուր Աւետարանիչը կ'ըսէ. «Յիսուս Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը առնելով լեռը ելաւ աղօթելու համար, և երբ եմք կ'աղօթէր, Իր երեսին տեսքը ուրիշ կերպ մը եղաւ: Ուստի, ինչպէս որոշ կերպով կ'երեւի, աղօթքն էր որ բացաւ երկինքի դուռը աշխարհագրութեան լերան վրայ և երկիր իջեցուց երկնային օրհնութիւնները:

Ժիշդ նոյն բանը տեղի ունեցաւ ահաւասիկ Պենտեկոստէի օրը երուսաղէմի վերնատան մէջ: Յիսուսի անոնց ըրած յանձնարարութեան համաձայն, անոնք Համբարձման օրը Զիթենեաց լեռէն վար իջնելով երուսաղէմ եկան և ուղղակի վերնատուն գացին, և օսմեկը միաբանութեամբ

միտ աղօթք ու աղաչանք կ'ընեին» (Գործք., Ա., 14)։ Եւ աղօթքի իբր արդիւնք բացուեցան երկնից դոճերը և լեցուեցան ամէնն ալ Աստուծոյ Ս. Հոգիին այլազան շնորհներովը։

«Ջերմեռանդ աղօթքը», կ'ըսէ ներկ, «երկնից դոճերը կը բանայ»։ Ահաւասիկ ասոր ցայտուն մէկ ապացոյցը։ Իսկ Սուրբն Ամբոսիոս կ'ըսէ. «Աղօթքը թե մըն է, որով մեր հոգին երկինք կը սաւառնի»։ Այո՛, աղօթքը առաքեալներուն համար իսկապէս թե մը եղաւ, որով կրցան երկրէն երկինք սաւառնիլ, և պահ մը շնչել երկինքի մաքուր ու ջինջ մթնոլորտը։ Աղօթքը քրիստոնէական կեանքի օրհնութիւններու բանալին է։ Առանց աղօթքի, ո՛չ երկինքի օրհնութիւններուն կրնանք արժանանալ և ո՛չ ալ կրնանք հոգեւոր կեանքը ապրիլ։ Ահա ասոր համար է որ Յիսուս ըսաւ իր աշակերտներուն. «Արթուն կեցէք և ամէն ատեն աղօթք ըրէք» (Ղկո., ԻԱ., 36)։ Նոյնպէս Պօղոս Առաքեալ քրիստոնէաներուն կը պատուիրէր ու կ'ըսէր. «Անդադար աղօթք ըրէք» (Ա. Թես., Ե., 17)։

Յիսուսի կեանքը սկիզբէն մինչև վերջը աղօթքով համեմուտ էր, և աղօթքի միջոցաւ իր հօրը հետ ներքին ու կենդանի հաղորդակցութեան մէջ էր միշտ։ Ունէ քրիստոնէայ որ կ'ուզէ կեանքը շիտակ ապրիլ պէտք է հետևի Անոր օրինակին։ Նոյնպէս ունէ քրիստոնէայ որ կ'ուզէ Պենտեկոստէի օրհնութիւններուն արժանանալ պէտք է աղօթքի կեանքը ապրի։

Երկրորդը հաւաստի է որ յառաջ բերաւ Պենտեկոստէի օրհնութիւնները առաքեալներու և առաջին քրիստոնէաներու կեանքին մէջ։ Երբոր Յիսուս իր աշակերտներէն կը բաժնուէր Համբարձման օրը Զրթնեաց լերան վրայ, պատուիրեց զանոնք ըսելով. «Ահա ես իմ Հօր խոսմունքը ձեր վրայ կը դրկեմ. բայց դուք նսեցեք Երուսաղէմ հազարի մէջ, մինչեւ որ վերեւ զօրութիւն հազարի ձեր վրայ»։ Իրենք Յիսուսի այս խօսքին հաւատացին և գացին ուղղակի վերնատուն և հոն սպասեցին հաւատքով և աղօթքով, և որով արժանացան Ս. Հոգիի օրհնութիւններուն։

Հաւատքը քրիստոնէական կեանքի յաջողութեան ուրիշ մէկ գաղտնիքն է, և

երկնից դուռը բանալու ուրիշ յաջողակ բանալի մը։ Հոգեւոր կեանքը հաւատքով կը սկսի, հաւատքով կը շարունակուի և հաւատքով ալ իր կատարելութեան կը հասնի։ Իրական քրիստոնէան այն է որ երբ կեանքի պայքարին մէջ բարի պատերազմը կը մղէ, հաւատքն ալ կը պահէ մինչև իր կեանքին վախճանը։ Թոշուել մէկ թեով չի կրնար թռչիլ. պէտք է երկու թե ունենայ թռչելու համար։ Նոյնպէս ալ քրիստոնէական կեանքի մէջ պէտք են աղօթքը և հաւատքը՝ իբրև զիրար լրացնող երկու բարձրացուցիչ ազդակներ։ Հոգեւոր մտածողներ կը հաստատեն որ «աղօթքը առանց հաւատքի ապարդիւն է, բայց երբ հաւատք և աղօթք իրարու հետ միանան, այն ատեն է որ կրնանք տիրանալ հոգեւոր շնորհներուն և օրհնութեանց»։ Կամ՝ «հաւատքը կամուրջ մըն է որ այս աշխարհը հանդերձեալի հետ կը միացնէ»։

Պենտեկոստէի հրաշքը այսօր ալ կրնայ պատահիլ եթէ մենք ևս ջերմեռանդ աղօթքով և հաստատուն հաւատքով Աստուծոյ փառաց գահին մօտենանք և վստահինք Անոր խոստումներուն։ Յիսուս ըսաւ. «Եթէ մանանխի հատին չափ հաւատք ունենաք, այս լերան պիտի ըսէք ասկէ անդին փոխադրուէ, և պիտի փոխադրուի. ու որեւէ բան անհնարին պիտի չըլլայ ձեզի» (Մտթ., ԺԷ., 19)։

Բ. — Պենտեկոստէի դեպիւն արդիւնքները։ Գլխաւորաբար երկուք են։

Առաջին, Պենտեկոստէի դէպքը առաքեալներու կեանքին մէջ հիմնական փոփոխութիւն յառաջ բերաւ։ Ատկէ առաջ ալ անոնց կեանքին մէջ փոփոխութիւն եղած էր, բայց այս դէպքին յառաջ բերած փոփոխութիւնը թէ՛ էական և թէ՛ հիմնական եղաւ։ Անոնք Հոգեգալուստի օրուան առթիւ երբ Ս. Հոգին ընդունեցին հիմնովին փոխուեցան, նոր արարածներ եղան. կարծես թէ այդ օր նոր արարչագործութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Փոխուեցան անոնց զգացումները, փոխուեցան անոնց խորհուրդները, փոխուեցան կեանքի հանգէպ անոնց գաղափարները, փոխուեցան անոնց շարժառիթները։ Եւ ի մի խօսք, անոնց կեանքին մէջ Աստուծոյ Ս. Հոգին այնքան մեծ փոփոխութիւն յառաջ բերաւ որ աշխարհը

իրենց համար նոր կերպարանք և նոր խմատ ստացաւ, իրենք ալ աշխարհի համար նորոգուած անձեր եղան։ Առաջ անորոշութեան մէջ էին, հիմա իրենց հոգիի աչքերը բացուեցան և սկսան իրերը աւելի շտապ տեսնել, կեանքի նպատակը աւելի ուղիղ մտնել, և իրենց կոչման վեհութիւնը աւելի լրջօրէն նկատի առնել։ Առաջ հոգեւոր իրականութիւնները աղօթ լոյսով մը հագել կ'ըմբռնէին, իսկ հիմա սկսան զանոնք պայծառ լոյսով տեսնել։ Առաջ վախկոտ էին, հիմա քաջութեամբ լեցուեցան, և կեանքը իրենց համար ծառայելու ու նուիրուելու միջոց մը դարձաւ։ Այս ներքին փոփոխութիւնը աշխարհի համար ճակատագրական ազդեցութիւն ունեցաւ և անոր նոր ուղիւթիւն մը տուաւ։ Անոնք քրիստոնէական ճշմարտութեան վկաներ դարձան և իրենց կեանքին գնովը քարոզեցին ճշմարտութիւնը, առանց վարանումի կամ երկիւղի։

Նայէ՛ պահ մը Սիմոն Պետրոսին, որ Յիսուսի ձերբակալման գիշերը տկար աղախինի մը առջև իր վախէն իր Տէրը ուրացած էր, հիմա վերէն զօրութիւն հաղած՝ Անոր մեծ վկաններէն մին կը հանդիտանայ և մեծ բազմութեան մը առջև քաջարար Անոր աւետարանը կը քարոզէ, և երեք հազար հոգիներ անմիջապէս դարձի կուգան։

Մենք ալ այսօր պէտք ունինք Հոգեգալուստի այս զօրացուցիչ շնորհքին, Աստուծոյ Ս. Հոգիին այս սրբացուցիչ և յեղաշրջող օրհնութեան, որպէսզի բարոյապէս զօրացած, կարենանք ազատուիլ մեր սովորաբար ապրած թոյլ ու գաղջ կեանքէն, ու հոգեւոր իրականութիւններու հանդէպ պայծառ տեսիլքով օժտուած առաջնորդութիւնը կեանքի շտապ ուղիւն։

Երկրորդ՝ Պենտեկոստէի դէպքին միւս գլխաւոր արդիւնքը եղաւ Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ հաստատութիւնը։ Քրիստոնէական Եկեղեցին ծնաւ Պենտեկոստէի օրը։ Քրիստոնէականներուն թիւը Ս. Հոգիի իջած օրը 120 էր. նոյն օր Պետրոսի քարոզութեամբ 3000 հոգիներ մէկ անգամէն դարձի եկան։ Ապա օրէ օր, տարուէ տարի, դարէ դար այս թիւը աճելով և Քրիստոսի Եկեղեցին զարգանալով, այժմ երկրագնդիս վրայ քրիստոնէականներուն թիւը մօտաւորապէս 800 միլիոնի հասած է։ Հրաշալի և

յարատե այս աճումը Եկեղեցին կը պարտի Ս. Հոգիի ներգործութեան, խնչպէս նաև առաքեալներու և առաջին քրիստոնէաներու աղօթքին, հաւատքին, գործին ու նուիրումին։

Գ. — Քրիստոնէական Եկեղեցին եւ Ս. Հոգին։ Եկեղեցական պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Ս. Հոգին երբ Եկեղեցիին հետ եղած է, Եկեղեցին միշտ արագ աճում ու զարգացում ունեցած է, իսկ երբ անկէ քաշուած է՝ ժողովուրդին հոգեւոր կեանքը տկարացած է և Եկեղեցին աշխարհի հետ միացած է, որուն հետեանքով մարած է իր հոգեւոր կենսունակութիւնը։ Եկեղեցւոյ յաջողութեան գաղտնիքը միայն իր անդամներուն զիտակից հաւատքին, նուիրումին, խանդին ու եռանդին մէջ է. իսկ անոր կենսունակութիւնը կը կայանայ իր անդամներուն կրօնական նախանձախնդրութեան ու հոգեւոր պայծառ տեսիլքներ ունենալուն մէջ։ Ասոնք սակայն Աստուծոյ շնորհներն են, որոնք երկինքէն կ'իջնեն մարդոց վրայ Ս. Հոգիին միջոցաւ։ Դրամը, դատարարականութիւնը, գեղարուեստը և աշխարհիկ այլ միջոցներ կրնան Եկեղեցւոյ յաջողութեան նպաստել, սակայն Եկեղեցի մը իսկական ու ներքին ոյժը կը կազմեն Ս. Հոգիին օժուած ունեցող իր նուիրուած անդամները։

Առաքեալները մինչև որ չստացան «Զօրութիւն ի բարձանց» (ՂԿԺ., ԻԳ., 49) չկրցան ձեռնարկել իրենց ստանձնած սուրբ պաշտօնին։ Եկեղեցիի արդի պաշտօնեաներուն համար ալ չկայ ուրիշ կերպ օգտակար ըլլալու և յաջողելու իրենց կոչումին մէջ։ Որովհետեւ Աստուծոյ Ս. Հոգին Եկեղեցւոյ նորոգիչ ու յեղաշրջող ոյժն է, առանց որուն Եկեղեցին անգոր է և չի կրնար շարժիլ և արդիւնաւոր գործունէութիւն ունենալ որեւէ առեւն։

Բնութեան մէջ բնական ոյժեր կան. օրինակ՝ հովը, որուն ոյժով ժամանակ մը մարդիկ նաւերը շարժել կուտային։ Զուրը ուրիշ ոյժ մըն է որ հին առեւն մեր ջաղացները շարժման մէջ կը դնէր. այժմ անով ելեքտրականութիւն կ'արտադրեն։ Նոյնպէս հոգին ոյժ մըն է որ հսկայական մեքենաներ գործի կը լծէ։ Ելեքտրականութիւնը ուրիշ ոյժ մըն է որ մեր տունները և

քաղաքները կը լուսաւորէ: Բայց բնութեան այս ոյժերէն վեր գերբնական ոյժ մը կայ հոգեւոր աշխարհի մէջ, որ մեր եկեղեցիները շարժման մէջ կը դնէ, մեղաւորներուն խնդը կ'արթնցնէ և զանոնք զղջումի ու ապաշխարութեան կ'առաջնորդէ: Ատիկա Աստուծոյ Ս. Հոգին է, որ թէև Պենտեկոստէի օրը պաշտօնապէս և տեսանելի կերպով իջաւ եկեղեցիին վրայ, անկէ յետոյ սակայն անոր կենդանացող ու յիշարկող անտեսանելի զօրութիւնը եղաւ միշտ, որ եկեղեցին պահեց կենդանի և կենսունակ: Այս իսկ պատճառաւ, Քրիստոսի եկեղեցին եղական հաստատութիւն մըն է աշխարհի վրայ: Զկայ մարդկային ընկերութեան մէջ ուրիշ հաստատութիւն մը որ կարենայ անոր տեղը բռնել: Ո՛չ ընտանիքը, ո՛չ դպրոցը, ո՛չ պետութիւնը և ո՛չ ալ որեւէ ընկերութիւն և կամ կազմակերպութիւն: Պետութիւնը՝ որ մեծ հաստատութիւն մըն է մարդկային ընկերութեան մէջ, երբ հարկը պահանջէ, սուր կը զօրծածէ իր նպատակներու յաջողութեան համար: Բայց քրիստոնէութեան սուրը իր սէրն է որ Ս. Հոգիի ամենամեծ պտուղներէն մին է, և որով եկեղեցին իր առաքելութիւնը ի գլուխ կը հանէ աշխարհի վրայ: Եկեղեցին, որ այնքան հսկայական զօրք կատարած է մարդոց մէջ, ըրած է իր բոլոր մեծագործութիւնները իր սիրոյ զէնքով: Աստուծոյ Ս. Հոգին մարդոց ներշնչելով սիրոյ այս կրակը, սրբացուցած, ազնուացուցած ու զօրացուցած է զանոնք, և առաջնորդած է ծառայութեան կեանքի ու մեծամեծ զոհողութիւններու:

Հետեւաբար, եթէ եկեղեցին այսօր աշխարհէն վերցնենք, տեղը դնելու համար չունինք ուրիշ հաստատութիւն մը: Անիկա անդուգական հաստատութիւն մըն է որ կը ձգտի անհատներու նկարագրին մէջ պատկերացնել Աւետարանի մէջ մատնանշուած հոգեւոր բարձրագոյն կեանքը:

Եկեղեցին այսօր ալ, իբրեւ զուտ կրօնական հաստատութիւն, մարդկային ընկերութեան մէջ լիուլի կրնայ կատարել իր սրբազան զօրքը երբ Ս. Հոգիին ներկայութիւնը վայելէ իր մէջ և Անոր ներշնչումներուն համաձայն ընթանայ: Առանց Ս. Հոգիի զօրքակցութեան եկեղեցին անզօր է

և կը նմանի թռչունի մը՝ որ թևեր չունի, կամ ինքնաշարժ մեքենայի մը՝ որուն իւզը սպառած է: Այս տեսակ եկեղեցի մը, ո՛ր յարանուանութեան ալ պատկանի, ո՛ր երկրի մէջ ալ գտնուի, տարբերութիւն չընէր, Քրիստոսի սկսած սուրբ զօրքը չի կրնար յառաջ տանիլ, Աստուծոյ թագաւորութեան պատգամները չի կրնար արդիւնաւոր կերպով տարածել, սիրտերը չի կրնար յուզել, հոգիները չի կրնար ապաշխարութեան առաջնորդել: Գնդի եկեղեցին առաջին օրէն Ս. Հոգիով սկսաւ, Ս. Հոգիով զործեց, եւ այսօր ալ Ս. Հոգիով միայն կարող է ժառանգել իր սրբազան առաքելութիւնը՝ որուն համար ինք գոյութիւն ունի երկրի վրայ:

Առաքեալները քրիստոնէութիւնը տարածելու համար չունէին պահանջուած եկեղեցական շէնքերը, բարեխրական և միախոնարական ընկերութիւնները, զրամբ և ուրիշ շատ մը զիւրութիւններ՝ զորս յաճախ լիովին ունին այսօրուան քարոզչներն ու միախոնարները: Առաքեալներ աղքատ, անզօր ու անպաշտպան էին: Զուրկ էին այն ճոխութիւններէն ու առատութիւններէն՝ զորս մենք այսօր ունինք: Սակայն մէկ բան ունէին որ ամէն ինչ էր և ամէն բան կ'արժէր. Աստուծոյ Սուրբ Հոգին իրենց հետ էր, և ուստի յաջողեցան ընել այն՝ ինչ որ շատ անգամ բանակի ոյժով, հարստութեամբ և զատիարակչական մեծամեծ զիւրութիւններով մենք չենք կրնար ընել:

Յրէզնո, Գալիլե՛

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ՍԱՍՄԱՅ ՄԸՀԵՐ

(Իլլյազնավեպ)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Դառնամ ողորմի տամ Սանասարին,
Դառնամ ողորմի տամ Բաղդասարին,
Ու ողորմի տամ Առիժ Մրհերին.
Դառնամ ողորմի տամ Թըռլան Դաւթին,
Եւ ողորմի տամ Խաթուն Խանդութին.
Ողորմի նաեւ Ձէնով Օհանին.
Դառնամ ողորմի տամ Ջոջանց ողջ տան.
Լոյսի մէջ ըլլայ անոնց դամբարան:

Այս պատմութիւնը մըտիկ ընողին
Հօր-մօր հոգիներն լոյսով ողողուն:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

I

Մրհերը մընաց քեռիներուն տուն,
Դաւիթն ու Խանդութն ետ դարձան Սասուն.
Չըմըշկիկ Սուլթանն ելաւ Դաւթին դէմ,
Առջեւը կտրեց զերթ ապառաժ վէմ.
«Այսօր իմ օրն է կըռիւի քեզ՝ հետ»
Ըսաւ Դաւիթին ու լարեց իր նետ:
— Չըմըշկիկ Սուլթան, տուր ինձ՝ ժամանակ,
Խանդութն տուն տանիմ ու դառնամ մինակ»:
— Խաչ պատարագին վրայ ըրէ երդում,
Որ երեք օրէն ետ կը դառնաս դուն»,
Ըսաւ Չըմըշկիկն: Դաւիթն ալ ըրաւ,
Խորհելով ձեռքը խաչին չը դրաւ:
Խաչը աջ ծոցէն ծախին էր անցած,
Դաւիթն ալ, անգէտ, ձեռքը հոն դրած...
Ու Խանդութին հետ հասաւ ան Սասուն,
Մոռցաւ Չըմըշկիկին իր տըւած խոստումն.
Երեք օրն եղաւ երեք տարի լման,
Դաւիթը յիշեց իր կապած պայմանն.
Խաչին տեղն արդէն խարան մ'էր հիմա,
Ո՞վ սուտ երդումով անպատիժ մընայ:
Խանդութին ըսաւ որ ջուր տաքցընէ,
Ու հանեց շորերն որ զինք լողցընէ:
Պատուիրեց կրնկան որ՝ մարմինն վըրայ
Տեսածը չըլլայ իր երեսին տայ:
Խանդութը սակայն խարանն երբ տեսաւ,
«Դաւիթ, ի՞նչ վէրք է քամակիդ» ըսաւ:
— Կոտրի բերանդ, քեզի չըսի՞ ես,
Չը տաս երեսիս ինչ որ կը տեսնես.
Սուտ երդում ըրեր եմ խաչին վըրայ,
Եւ իմ պատիժը մահ պիտի ըլլայ»:

II

Ու հեծաւ Դաւիթն իր հրրեղէն ծին,
Կռիւի գնաց դէմ Զրմըշկիկին.
Ցերեկը ամբողջ կրռիւ կ'ընէր ան,
Կուգար կը մրտնէր, իրկունն, աւազանն,
Ու կը բուժուէին վերքերն հրրաշքով...
Կը մըտնէ ինչպէս մորիկն Վանայ մով,
Ամէն առաւօտ կ'իջնէր կրռուի դաշտ,
Թշնամիին դէմ շարուած վաշտ առ վաշտ,
Եւ կը շողշողար թուրը կայծակին,
Ու կը նօսրանար թիւր բանակին:

III

Զրմըշկիկ Սուլթանն տեսաւ չէ հրնար
Յաղթել Դաւիթին զօրքով անհամար.
Ծագեցաւ մըտքին՝ հրնարք սատանի,
Կըրակ դրաւ ան խոփը գութանի,
Ու Դաւիթն երբոր անհոգ կը լողնար,
Զրմըշկիկ Սուլթանն խոփը նետեց վար,
Հըրաշէկ խոփը Դաւիթի քամակէն
Մըտաւ ու ելաւ դուրս անոր կուրծքէն:
Ու հըսկայ ու վէս կաղնիի մ'ներման,
Աւազանին քով տապալեցաւ ան:
Քուռկիկ Զելալին դիակը առաւ,
Թամբին նետեց զայն ու Սասուն բերաւ:

IV

Սպանուեցաւ Դաւիթն, Խանդուլթն ետեւէն
Հող իջաւ իսկոյն իր սիրտին ցաւէն,
Երդիբէն ինքզինքը նետելով վար.
Գըլուխին տեղը, կ'ըսեն խոշոր քար
Մ'այնտեղ կը մընայ դեռ ինչպէս մի սանդ,
Իր մահով մեզի թողած գերթ աւանդ:

Թաղեցին Դաւիթն, Խանդուլթն ալ իր քով.
Զէնով Օհանը, սիրտը կսկիծով
Գնաց Կապոյտկող բերելու Մըհերն,
Որ իր ծեռքով զայն կարգէ «Զոջանց» տէր.
Ու հետը առած բերաւ զայն Սասուն,
Օրհնեց ու ըսաւ «Սասնայ տէրն ես դուն»,
«Հայրըդ ալ չը կայ... Զրմըշկիկ Սուլթանն
«Դաւով, ոչ ոյժով, ըսպաններ է զայն»,
«Ու եկեր հիմա ահեղ բանակով
«Նստեր է Սասմայ սահմաններուն քով»:

V

Եւ բերաւ Օհանը հրրեղէն ծին,
Համբուրեց Մըհերն ու դրաւ թամբին.
Ու ինք ալ նստաւ նժոյգ մը ճերմակ,
Դէպ' Զրմըշկիկին բըշեցին բանակն:
Վերէն երբ տեսաւ Օհանն անհամար
Թեւը թշնամուն «Ով Տէր բարերար»
Ըսաւ, «Ես ծեր եմ, ու փոքր է Մըհեր,

«Եթէ ըսպաննուի Սասունը անտէր
«Պիտի մնայ միշտ գերի օտարին,
«Անվերջ սուգ պիտի իջնէ մեր երկրին՝
«Բարձրիկ Մարութայ Սուրբ Աստուածածին,
«Մանուկ Մըհերն առ տակը քու աջին»:

Մհերն հօրեղբօրն, հեղ մը, նայեցաւ,
Ու դէմքէն անոր միտքը հասկցաւ.
«Հօրեղբայր վանէ վախը քու մտքին,
«Մեզ՝ օգնական է ինչ Պատարագին.
«Հօրս թարմ մահուան բոցն է սրտիս մէջ,
«Ես մանուկ թէեւ՝ վրէժս է անշէջ.
«Քըշէ, հօրեղբայր» սիրտ տըւաւ տղան:
Ու դեւերու պէս Մհերն եւ Օհան,
Խարդախ Սուլթանին բանակը մտան:
Ձէնով Օհանը կը զարնէր, կ'անցնէր,
Մըհերն, հարուածով հուսկ, կը լըմընցնէր
Ինչ որ հօրեղբայրն կիսատ էր ծըգած:

Քուռկիկ Ջէլալին սմբակներուն տակ
Հազար մարդ ջարդեց. մընացածն անկարգ
Թողին ու փախան եւ կը փախին դեռ,
Ու կը սըրսըփան երբ Սասմայ Մհեր
Անունը հասնի իրենց ականջին,
Կ'ըսեն ուր որ են նորէն կը փախչին...

Ու Չըմըշկիկի սատակն երբ տեսան,
Ինկածներուն մէջ Մըհերն ու Օհան,
Վրէժն յագեցած ետ Սասուն դարձան:

(Շարունակելի)

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՏԻՈՒՐ ԳԱՐՈՒՆ

Դարուն է նորէն, արտերն են կանաչ,
Ծիծեռնակները օդին մէջ՝ կրկին.
Արեւը վերէն գերթ Աստուծոյ աչք,
Ամէն բան առեր տակն իր նայուածքին:

Բայց կանաչն ինչո՞ւ չի թովեր զիս ա՛լ,
Թռչուններու ճիչն ինչո՞ւ է տխուր.
Ինչո՞ւ արեւը, գերթ խոշոր գոհար
Կապոյտի սիրտին՝ չունի հըրապոյր:

Պիշ պիշ կը նային ծաղիկները ինձ՝
Քունէն նոր զարթնած մանուկներու պէս.
Բայց աչքերնուն մէջ ինչո՞ւ այս թախիծն,
Նայուածքնին ինչո՞ւ այսքան սրտակէզ:

Արահետն նորէն կ'երկարի հեռուն,
Բայց ա՛լ չի տանիր սիրտըս Մուրազին.
Լեռները ինչո՞ւ ա՛լ կատարներուն
Ձեն կանչեր իրենց կապոյտ երազին:

Բան մը փոխուած է կարծես ամենուր,
Ամէն ինչ տխուր, ամէն ինչ թափուր:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միանգամայն ճշմարտացի նկարագրութիւնը (որը տեսանելի պատկեր է ստեղծում) չափազանց հետաքրքրական է որոշ կողմերով: Այստեղ ոչ միայն լուի՝ իբրև միջատի բնական, ոչ ճոռումբան նկարագիրն է տրուած, այլև, եթէ կարելի է այսպէս ասել, բանաստեղծի որակում-գնահատականը: Պատկերի իրական բնոյթը հէնց շատ բանով պայմանաւորուած է այդ որակումով, որովհետև զրա մէջ ճիշդ կերպով արտացոլում են նաև բանաստեղծի հասարակական տրամադրութիւնները: Եւ իրօք, որքան ցայտուն է երևան գալիս նրա ատելութիւնը օտար զաւթիչների նկատմամբ, երբ լուերին, իբրև չափազանց զարշիւ միջատների, համեմատում է արաքական վայրագ զօրքերի հետ (ս. . . և գազանութեամբ քանասար գալոց արաքացւոց): Նարեկում բազմաթիւ են և այնպիսի դէպքեր, երբ բանաստեղծը չի խորշում անելու բացայայտ նատուրալիստական նկարագրութիւններ և արտայայտութիւններ (ճիւճուների և օրդերի մասին, և այլն):

Բանաստեղծական արտայայտիչ փոխաբերութիւնները և համեմատութիւնները նարեկում մեծ տեղ են բռնում. զրանց առանձնայատուկ կողմերից մէկն այն է, որ երբ որևէ հոգեվիճակի ցուցադրման համար վերցւում է իրական աշխարհից որևէ օրինակ, այդ օրինակը երբեմն այնպիսի մանրամասնելով է նկարագրում, որ նոյն իսկ տուեալ հոգեվիճակից անջատ վերցրած ինքնուրոյնարար կարող է իրենից գեղարուեստական մի ամբողջութիւն կազմել: Իբր բնորոշ փաստ բերենք նաւարեկութեան նշանաւոր պատկերը: Այս կեանքի պարագաները ծփանուած ծովի նմանութիւն ունեն, ասում է նարեկացին, և մարդու հոգին իր մարմնեղէն նաւակով աշխարհի ծովի մէջ անդադար խուժող անթիւ կոհակներից միշտ տարուբերում է: Բանաստեղծին երբեմն թւում է, թէ այդ անհանգիստ ծովում

խորտակում է իր հոգին այնպէս, ինչպէս խորտակում է յանկարծակի մեծ փոթորկի հանդիպած նաւը:

Գանգի մինչդեռ չուէի ես յանձնգութեան անտարակոյս վստահութեամբ, Դոյզն կասկած արկածից ի միս բերելով առ խոց փոք միջոցին, Որ ի մէջ հանգստեան եւ աշխատութեան, Իբր այն քե հասեալ իցեմ, Չմեռն յամաւանի բաբեր հողմով ժամանեալ Երեւելեան գիմակցութեամբ ամբոխեաց զհանգարսութիւնն: Ուսի նաւն ի բախմանէ վայրենի ալեացն խորակեցաւ: Թեւոցն ձեռնարկութիւն փայլեցաւ, Կայմն ամբարձման ի կայից իւրոց խլեցաւ, Առագասին բոշարան յանկարկասելի ծուկնս պատռեցաւ,

Շինուածոյն շուք անգարեցաւ, Առասանք ձգողականացն խզեցաւ, Տեսարան զլիսոյն գիսակի խոնարհեցաւ, Ապաւանադակին պարան կտրեցաւ, Ապաւինութեան խաբխիսն լուծաւ, Լուծք ասուարք ամոլիցն կցորդութեան բաժանեցան,

Սամիք ուղղչացն հետց գալարեցան, Լասս հիման հասարանի բնկղմեցաւ, Ղեկացն կառուցմունք անդրէն սուզան, Չուոցն յարմարութիւնք պակասեցան, Ողնափայտին պատարան իսկոյն բեկաւ, Կապարանք զրսին հասուածոյ յօժաեցաւ, Դոգք ամփոփման ծոցոյն կազմածոյ անարգեցան,

Խել շրթանցն եզերաց խախտեալ ոստեաւ, Պաղպաղունք բազմականացն անկեալ բարձաւ,

Վանդակապատին վայելչութիւն յասկեցաւ, Գահաւորակին հանգստարանն շփոթեցաւ, Մածմունքն աշխատաւորք ի միաբանութեանց միմեանց անջատեցան,

Հեղոյսք պնդման բեւեռացն փառեցան:

Արգասիք իրին յիշատակարան ողբոց ինձ նմանեցաւ:

Նաւուղիկն հանդեպ նաւին դեղերեալ ողբայ, Չեռն ի ձեռքին եղեալ՝ արատուաց գեսս իջուցանէ:

(Բան ԻԵ. — Բ.)

Հոգեկան ապրումները շրջապատող իրականությունից վերցրած պատկերներով արտայայտելը ժողովրդական բանահյուսության յատուկ գծերից մեկն է. անկասկած նարեկացին մեր գրականության մեջ իր պոէտիկական նորամուծությունները կատարել է հայ ժողովրդական բանահյուսության հիման վրայ: Դեռ առկա, նա իր «Մատենան Ողբերգության» պոեմի տեսակը ստեղծել է, ճիշդ է, մի կողմից նախորդ եկեղեցական բանաստեղծության կուլտուրան օգտագործելով, բայց մյուս կողմից առկա խոշոր չափով օգտագործել է ժողովրդական բանահյուսությունը, որով նաև պայմանաւորուել է այդ պոեմի ազգային ինքնատիպ ձևը:

Նարեկացին ժողովրդական բանահյուսության կուլտուրան շատ առկա լայն չափերով է օգտագործել, այդ բանը արդեն նշուեց համեմատությունների և փոխաբերությունների մասին խոսելիս. այժմ այս կապակցությամբ՝ բոլորին պէտք է առնչեցնել նրա պատկերաւորման արուեստի ևս մի քանի կողմեր: Դրանք են բառերի և արտայայտությունների կուտակումները, որոշ տեսակի կրկնություններն ու չափազանցությունները և հակադրությունները:

Նարեկացին մի որևէ ապրում, խոհ և զգացմունք արտայայտելու համար սովորաբար չի բաւարարւում մի փոխաբերությամբ, մի էպիտետով կամ մի ասացուածքով, այլ իրար վրայ կուտակում է նոյնիմաստ կամ մօտիկ իմաստով բաւական մեծ քանակությամբ այդպիսի կենդանագրման միջոցներ: Նրա ստեղծագործության պոէտիկական այս առանձնատկանությունը չի կարելի դիտել որպէս ոճի հետադարձ ձևապաշտական զարդարանք: Եթէ տաղերի և ներբողների որոշ մասի մէջ կարելի է ձևապաշտական տարրեր ցոյց տալ, ապա նարեկում նման բան նկատելը սխալ կը լինէր: Այստեղ բանաստեղծի ապրումները և ստեղծագործական շունչը լիովին ներգաղնակում են իրար. որքան մեծ ու հուժկու է առաջինը, նոյնքան մեծ ու հուժկու է երկրորդը. հետևաբար արտայայտական անսովոր չափերի հասնող կուտակումները անմիջական արդիւնք են անսովոր ուժի հասնող իրենց յուզական բովանդակության:

Եւ իրօք, եթէ օրինակ՝ բանաստեղծին սարսափեցնում է մօտալուտ ծերութեան պատկերը, որի առաջ նա բուռն ողբերգություն է ապրում, ի՞նչպէս կարող էր նա այդքան մարդկային ու բնական մի հոգեվիճակ զսպել մի քանի արտայայտությունների մէջ և չափովել:

Մի բողբես զկարուքիւնս,
Մի անարգեք զալիսն,
Մի կորացուցես զկործանեալն,
Մի զիջուցես զկեալն,
Մի վայրաբերեք զխոնարհեալն,
Մի ընչման հողմոյ մասնեք զառկայծեալն...

(Բան 21. — Գ.)

Բացի այն, որ այս և շարունակություն կազմող էլի շատ տողեր արտայայտում են մի հիմնական մտտի, կան և այդ հիմնականի մի մասը ներկայացնող համարեա նոյն իմաստն արտայայտող տողերի կուտակումներ (մի կործանուածը կորացնի, մի կքածը ծոխ, մի խոնարհուածը վայրահակի), որոնք ոչ թէ թուլացնում, այլ ուժեղացնում են գեղարուեստական տպաւորությունը:

Եթէ նա, օրինակ, չափազանց ծանր ու ողբերգական է համարում մարդու համար այնպիսի դրութիւն, երբ մի բան է ուզում կատարել, բայց չի կարողանում, երբ մի բանի է ձգտում, բայց նրան չի հասնում, ի՞նչպէս կարող էր չբացագանչել՝

Մի լիցի՝ ինձ երկնել եւ ոչ ծնանել,
Ողբալ եւ ոչ արտասուել,
Խորհել եւ ոչ հառաչել,
Ամպել եւ ոչ անձրեւել,
Ընթանալ եւ ոչ հասանել...

(Բան Բ. — Բ.)

Այստեղ թէպէտ ամէն մի տող մի առանձին փոխաբերության պատկեր է, բայց բոլորն էլ նոյն իմաստն են արտայայտում. նոյնիմաստ փոխաբերությունների այսպիսի կուտակումը սքանչելի կերպով օժանդակում է բանաստեղծի ապրումների լիակատար բացայայտմանը:

Եթէ նարեկացին, օրինակ, ուզում է ցոյց տալ այն խիստ թախիծը, որի մէջ գտնւում է ինքը իր գերագոյն ձգտման՝

Աստուծու էութեան հետ միանալու ճանապարհից խոտորուած լինելու պատճառով և ուզում է ցոյց տալ, թէ դրանով ինքը ինչ մեծագոյն երջանկութիւնից է զրկուել, բնականաբար անհնար կը լինէր կորցրած երջանկութեան մեծութեան մասին պահար տալ մի կամ մի քանի արտայայտութիւններով: զրա համար հեղեղ էր պէտք, որը չի ուշանում:

Եւ արդ որո՞ց խնդրոց արժանաւոր վարկանելով զիս մասշիմ աղետել, Արքայութեան յորմէ վրիպեցայ, Երէ փառա՞ցդ վայելչութիւն յորմէ զրկեցայ, Թէ ընդ կենսո՞ցդ անմահականաց յորմէ հեռեցայ, Թէ ընդ հեռեանքան պարակցութեան յորմէ նեղեցայ, Թէ ո՞ւր որոյն կենդանոյ յորմէ քանցեցայ, Թէ ո՞ստ սնկոյն բերկրութեան յորմէ զոսացայ, Թէ ծաղիկ փառացն շնորհի յորմէ քափեցայ, Թէ պանծանա՞ցն ժառանգաւոր յորմէ կորացայ, Թէ հայրենի՞ք ծոցոյն հարազատ յորմէ ընկեցայ ...

(Քան ԻԳ. — Ա.)

Նարեկացին այսպէս է և երջանկութեան պայծառ հեռանկարի և ակնկալութեան պահերին, երբ ցանկանում է գալիքի զեղեցկութիւնը՝ մարդու համար ստեղծուելիք երանելի վիճակը պատկերել: Ահա այդպիսի պահերից մէկը: Երբ ծագելու լինեն «Աստուծու Որդու ողորմութեան անստուեր նշոյլներն», այն ժամանակ՝

Տեղի սան իսրութիւնք, նահանջին հեծու-
Փախնու խաւարն, մեկնի մեզն, [քիւնք,
Մերժի մառախուղն, փարաքի մոռն,
Սպառի աղջամուղն, վերանայ մութն,
Գնայ զիւրեմն, տարաքի տաղնայն,
Չման չարիքն, հալածին յուսահատութիւնքն:

(Քան ԽԱ. — Ա.)

Ոտանաւորն այստեղ վարպետօրէն այնպէս է կառուցուած, որ տպաւորութիւնն ուժեղացնող կուտակումը առաջանում է ամէն մի տողի երկու համարեա նոյնիմաստ հատաններով:

Նարեկացու զգացմունքների ուժից ու խորութիւնից «Ողբերգութեան Մասեան» պոէմում ծնուել են նաեւ ահագին քանակութեամբ բանաստեղծական հիպերբոաներ, որոնք նոյնպէս իրենց կարեւոր աեղն ունեն պոէմի արտայայտական մտայնացումների մէջ: Նարեկացին չափազանցութիւններ է գիմում առանձնապէս այն դէպքերում, երբ իր գործած մեղքերի սոսկալի քանակի և դրա հետեանքով իր ապրած ահաւոր ողբերգութեան մասին է ուզում պատկերացում տալ: Ահա մեղքերի շատութեան մի չափազանցութիւն՝ պատկեր:

Նա՛ զի երէ զմայրս Լիբանանու ի մի լուծ
կեռոց զօղեցից,
Եւ կամ զլեռնս Արարսեան ի կէտ ամբար-
ձման նժարի միոյ արդարութեան միջնորդ
կացուցից,
Այ հաւասարէ այնք հարբութեան համազու-
գակցել:

(Քան ԽԲ. — Ա.)

Ահա և դրանից առաջացող ողբերգութեան մեծութեան մի չափազանցութիւն՝ պատկեր:

Զի երէ զլոբեք վհակեան առաջս զեռոց
յորդանոսման ծաւալմանց,
Որ զեղեմ եւ զերկիր առհասարակ ոռոգանեն՝
Լիապէս բաւականութեամբ բաշխեալ ամե-
նայնի,
Եւ զբխումն ելից իւրեանց առ աչս իմ եղեալ,
Զանձինս մեղաց սասկուրեան զբոց զով-
ցուցանել ոչ բաւականացին:

(Քան ԽԴ. — Ա.)

Երկու դէպքում էլ այս չափազանցութիւնները, որոնք դարձեալ կառուցուած են առարկայական շօշափելի արտայայտութիւններով, շնորհիւ պոէմի ընդհանուր բովանդակութեան բնոյթի, ընթերցողին միանգամայն բնական են թւում: Բանաստեղծը բոլոր դէպքերում էլ իր գործածած չափազանցութիւններով ուժեղ զեղարուեստական տպաւորութիւն է առաջացնում և համակում է ընթերցողին իր ապրումներով:

(Շարունակելի՝ 12)

Մ. ՄԿԻՄԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍՏ

ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՐՍԱՆԴԱ-ՊՏՂԱՅԻՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐԸ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍՏՈՒՄ

Զոյգ ծաղիկների մոտիվը շատ է տարածում նաև ճարտարապետությունում՝ մէջ, որի լուսագոյն օրինակներից յիշենք Զուարթնոցի զոյգ որմնասյուների խոյակների քանդակները: Այս ծաղիկների առանձնատեսակներն այն է, որ նրանք ցոյց են տրուում ուղղահայե կտրուածքով, կողքից⁽¹⁾:

Զոյգ ծաղիկների մոտիվին կենցաղում համապատասխանում է, օրինակ, այն սովորությունը, որի համաձայն հարսանիքի ժամանակ հարսին ու փեսային կոչում են «երկու ծաղիկ» և խմում նրանց աճման ու պտղաբերության կենացը:

Զոյգ ծաղիկի մոտիվը շատ տարածում է եղել նաև քրիստոնեության սկզբնական շրջանի քանդակագործական յուշարձանների վրայ: Այդպիսիներից են Ագարակի⁽²⁾, Աղիտամանի⁽³⁾, Վանք-Խարաբայի⁽⁴⁾ և այլ կոթողների վրայ պատկերուած ծաղիկները, որոնք թիրամացաբար համարուել են արջմազիլի տերեւների: Ծարտարապետ Թ. Թորամանեանը, քննելով Աղիտամանի քարակոթողի զարդերը, գրում է. «կոթողի ստորին մասն իր արջմազիլի տերեւներով յունահոսվմէական աղեցուցութիւն է ցոյց տալիս...»⁽⁵⁾: Ինչպէս տեսնում ենք, մոտիվի ոչ ճիշդ բացատրությունն իր հետ քաշ է

տալիս նաև այդ մոտիվի օտարամուտ լինելու սխալ տեսակէտը:

Նշենք միայն, որ զոյգ ծաղիկի մոտիվն էլ, ինչպէս բոլոր զարդերը, տարբեր նիւթերի, տարբեր ժամանակների, տարբեր վարպետների և այլ տարբեր պայմանների պատճառով, նոյնութեամբ չի պատկերում, այլ տալիս է նոյն մոտիվի բազմաթիւ տարատեսակներ:

Մաղիկը, որպէս աճման և պտղաբերության երևոյթներն ընդհանրացնող հասկացութիւն, առօրեայ կեանքում ևս հսկայական տարածում է գտել: Երբ երիտասարդները հասունացել են ամուսնութեան համար, նրանց համեմատել են արդէն ծաղկելու պատրաստ բոյսերի և ծառերի հետ: Այս տեսակէտից առանձին ուշադրութեան արժանի են, օրինակ, Համբարձման տօներին և հարսանիքների ժամանակ տեղի ունեցող մի շարք արարողութիւնները⁽⁶⁾:

Համբարձման տօնակատարութիւնները տեղի էին ունենում զարնանը՝ բնութեան զարթօնքի, բուսական աշխարհի ծաղկման բուռն պահին: Երիտասարդ աղջիկները, բազմադարեայ սովորութիւնների համաձայն, ցանկանում էին գուշակել իրենց ամուսնութեան հետ կապուած հարցերը: Եւ ահա նրանք դրա համար, ամենից առաջ, զխմում էին ծաղիկներին: Նրանք փնջում

(1) Թ. Թորամանեան, Նիւթեր Հայկական ճարտարապետութեան Պատմութեան, I, Երևան, 1942, էջ 260:

(2) Բ. Առաքելեան, Հայկական Պատկերաքանդակները IV-VII դարերում, Երևան, 1949, նկ. 18:

(3) Նոյն, նկ. 19:

(4) Նոյն, նկ. 27:

(5) Թ. Թորամանեան, Նիւթեր Հայկական ճարտարապետութեան Պատմութեան, I, Երևան, 1942, էջ 23 - 24:

(6) Նոյն մտածողութիւնն իր հետքն է դրել նաև երազների մեկնութեան հին պրակտիկայի վրայ. այսպէս, օրինակ, Աջ 695 ձեռագիր երազահանում կարգում ենք. «Ծաղիկ տեսանելն բարի է, ծառ պտղով տեսանելն» մեծ բարի է... կանանչ և ծաղիկ տեսանելն բարի է... Զամենայն ծաղկանց տեսանելն» բարի է և այլն:

էին տարբեր սարերից ընտիր ծաղիկներ, զետեղում 7 աղբիւրից առնուած ջրով լեցուն սափորի մէջ, «աստղունք դնում» և ապա կատարում վիճակահանութեան արարողութիւնները: Այդտեղ, իւրաքանչիւր մասնակցողի բախտը գուշակում էր ժողովրդական մի խաղիկով, որի կրկնակն էր:

Ջա՛ն, գիւլում, ջա՛ն, ջա՛ն,
Ջա՛ն, ծաղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն:

Հէնց այս կրկնակը ցոյց է տալիս, որ խաղի և արարողութեան կենտրոնական գաղափարը ծաղկի գաղափարն է եղել: Այդ ծաղկի տակ հասկացուել է ոչ թէ բուսական այս կամ այն տեսակի ծաղիկը, այլ ընդհանրապէս ծաղիկը, որն իր մէջ ամփոփել է աճման և պտղաբերութեան գաղափարը: «Ջան գիւլումի» գովքերը ընդհանրացում-ծաղկի ամենահոյակապ գովքերն են, որոնք կերտել է ժողովուրդը և յատկապէս կանացի սեռը՝ դարեր շարունակ:

Ինքնին հասկանալի է, որ «Ջան գիւլումի» ծաղկամանները, այդքան խորհրդաւոր արարողութիւնների շնորհիւ, պիտի արժանանային յատուկ ուշադրութեան: Չէ՞ որ նրանց մէջ էին ամփոփուած ե՛ւ ջուրը, ե՛ւ ծաղիկը, ե՛ւ այն նշանները (մատանի, ականջի օղ, յուլունք, դրամ, դանակ, և այլն)՝ որոնք գցում էին գուշակութեանը մասնակցող աղջիկները: Դա հէնց ինքը պտղաբերութեան մի սիմվոլ է եղել, որը գլուխներից բարձր բռնած, պարել են աղջիկները վիճակահանութեան ժամանակ և միշտ հսկել, որ երիտասարդները չփախցնեն այն: Ահա նաև այդպիսի շատ անօթների նկարների ենք հանդիպում մեր զարդարուեստում, որոնք երևան են գալիս բազմազան ձևերով:

Ծաղիկները հսկայական տեղ էին զբաղում նաև հարսանեկան արարողութիւններում: Յիշենք յատկապէս «Ծաղկոցները»՝ դրանք հարսանեկան երգեր են, որոնց մէջ գովերգւում են, հիմնականում, հարսն ու փեսան: Հէնց ինքը՝ այդ երգերի «Ծաղկոց» կոչումը ցոյց է տալիս, որ, իրօք, այդ երգերում ծաղիկներն են զբաղւում ամենապիստեղը: Այստեղ էլ սակայն լուրջ բուսաբանական ծաղիկների հետ չէ որ գործ է ունեցել ժողովուրդը: Նոյն ընդ-

հանրացում-ծաղկի մօտիվն է, որ փառաբանուել է հարսանեկան հանդէսներում՝ այնքան զոդտրիկ և այնքան գունագեղ երգերի միջոցով:

Հարսանիքաւորները մերթ հարսին, մերթ փեսային, մերթ էլ երկուսին միասին գիմելով, համեմատել են նրանց իրենց երկրի ամենաշքնաղ ծաղիկների հետ ու ցանկացել, որ նրանք էլ ծաղկեն այդ ծաղիկների նման: Ահա մի հատուած համապատասխան երգերից.

Մեր քաղւորին ծաղիկ պիտէ ծաղկունաց(*).
Ծաղիկն ինչեմի՞ պիտէ ծաղկունաց.
Ծաղիկ պալատն պիտէ ծաղկունաց.
Որ փրբեր ծառն ու ծաղիկ հէտ իրաց(**):

Այս նոյն ձևով գովերգւում են ձնծաղիկը, անթառամը, նունենին, նունուֆարը, վարդենին, և այլն:

Համարձման, հարսանեկան, ծաղարդարի և ժողովրդական ուրիշ հանդէսներում ծաղիկները փառաբանուել են նաև այլ ձևերով: Գունագեղ ու բուրուժնաւէտ ծաղիկներից պատրաստուած պսակներով պըճնել են հարսի, ծաղկամօր, «Նուրինի» և այլոց գլուխները: Նման սովորութիւններ եղել են նաև ուրիշ ժողովուրդների մօտ: Այս երևոյթները նոյնպէս իրենց հետքը թողել են զարդարուեստում՝ կապուելով աւելի բարդ հասկացողութիւնների հետ: Նկարուել են թռչնամարմին կանայք (գրանց էութիւնը կը բացատրուի ստորև), որոնց գլուխն ամբողջովին առնուած է ծաղկապսակի մէջ: Այդ կնոջ գլխի ծաղկապսակից բուսել են պտղաբերութեան վարսանդապտղային սիմվոլները:

Ըստ էութեան, այստեղ գործ ունենք ոչ թէ կենդանական, այլ բուսա-կենդանական մօտիվի հետ, որտեղ բոյսն ու կենդանին երևան են գալիս որպէս օրգանական ամբողջութիւն և արտայայտում ընդհանրապէս բուսա-կենդանական աշխարհների պտղաբերութեան գաղափարը՝ ծաղկի ու վարսանդապտղային օրգանների միջոցով:

Մարդկանց գլխին դրւած ծաղկէ պսակները, դեռ շատ հին ժամանակներից սկսած,

(*) Այս տողը կրկնւում է երեք անգամ:

(**) Մ. Միսնասարեանց, Քնար Հայկական, Ս. Պետերբուրգ, 1868, էջ 145:

պիտի երևան գային նաև զլիսարկներին հետ, ամբարացուէին նրանց վրայ և ի վերջոյ փոխարինուէին ծաղկային զարդերով: Այս տեսակէտից արժանի են ուշադրութեան հին ասորւածութիւնների, թագաւորների և ուրիշների ծաղկակիր թագերը: Այդպիսիններից է, օրինակ, Թոփրակ-Կալէուս գլուխը, ուրարտական ծագում ունեցող մի մարդագլուխ ասիւծի արձանի թագը, որի վրայ պատկերուած են ծաղիկներ: Տոտեմական գաղափարների մնացուկներ կրող այդ արձանը, իր զիցաբանական առումով, շատ աւելի հին ժամանակների հետ է առնչուում, քան ուրարտական շրջանը: Նրա թագի վրայ գտնուող ծաղկազարդերն էլ, իրենց նախնական առումով, ոչ թէ բնական ծաղիկների գեղարուեստական վերարտադրութիւն են, այլ պողաբերութեան հետ կապուող հասկացողութիւնների արտայայտութիւն: Մտղիկը, որպէս պողաբերութեան սիմվոլ, աչքի ընկնող տեղ է գրաւում նաև այդ արձանի աջ կրծքին, ուսի մօտ:

Երբեմնի ծաղկակիր թագերի մասին մեծարժէք վկայութիւնների ենք հանդիպում նաև հին եգիպտական յուշարձանների վրայ: Այսպէս, օրինակ, Սախուր փարաւոնի տաճարում (XXVI դ. ն. մ. թ.) եգիպտական պողաբերութեան խապի աստուածութիւնը պատկերուած է մի այդպիսի թագով, որն աւելի շատ ծաղկաման է յիշեցնում, քան թագ:

Այս օրինակները համոզիչ կերպով ցոյց են տալիս, որ ծաղկային մոտիվները թագերի վրայ երևան են գալիս ոչ թէ որպէս ինքնանպատակ կամ գեղեցկացնող զարդեր, այլ որպէս պողաբերութեան սիմվոլներ, որոնք յետագայում աստիճանաբար կորցրել են իրենց այդ նշանակութիւնը:

Նման ծաղիկներով են զարդարուած նաև հայկական հին թագաւորների թագերը: Յիշենք Տիգրան Բ-ի պատկերը՝ դրամների վրայ, որտեղ ծաղիկը գտնուում է թոշնային ծնող-զոյգի միջև և նորից արտայայտում է ընդհանրապէս պողաբերութեան իմաստը^(*):

Մտկալազարդերը, որպէս պողաբերու-

թեան սիմվոլներ, միաժամանակ որպէս նաև, ըստ հին պատկերացումների, չարահալած ոյժեր, մարդկանց հագուստների զարդերից, շէնքերից ու կահ-կարասիքից բացի, օգտագործուել են նաև անասունների համար: Նրանցով զարդարուել են ոչ միայն գոմերը, լծասարքը, մսուրները, թամբերը, և այլն, այլև պատրաստուել են յատուկ կախիչներ, որոնք կախուել են անասունների պարանոցներից, ճակատներից:

Կարելի է դեռ շատ օրինակներ բերել՝ ցոյց տալու, թէ ինչպիսի հսկայական տեղ է գրաւել ծաղկի մոտիվը զարդարուեստում և ընդհանրապէս առօրեայ կեանքում, կենցաղում, հին պատկերացումների մէջ, և այլն: Բայց այսօրան էլ արդէն բաւական է այդ երևոյթը նկատելու համար և համոզուելու, որ այդ բոլոր դէպքերում էլ ծաղկի համապարփակ մոտիվը ունեցել է գաղափարական այնպիսի իմաստալից բովանդակութիւն, ինչպիսին է պողաբերութիւնը:

Ահա կենսականօրէն այնքան մեծ նշանակութիւն ունեցող այդ հարցն ընդգծելու համար է, որ զարդարուեստը մշակել է ուճաւորուած և ընդհանրացնող ծաղիկների մոտիվները: Այդ երևոյթի շնորհիւ է, որ ոճաւորուած ծաղիկները հեռանալով բնական, կոնկրետ ծաղիկների մանրամասնութիւններից, յետագայում, նրանց նախկին բովանդակութեան մոռացման պատճառով, դիտուել են որպէս սովորական, անբովանդակ զարդեր: Իսկ աւելի ուշ, երբ մասնագէտները փորձել են ուսումնասիրել այդ զարդերի իմաստը, ապա նրանք յանգել են ոչ ճիշդ եզրակացութիւնների: Այս տեսակէտից աչքի է ընկնում յատկապէս բուրժուական տեսարանների առաջ քաշած և զարգացրած այն կարծիքը, որի համաձայն ոճաւորուած ծաղիկները դիտուել են որպէս արևի սիմվոլներ և կապուել արևի պաշտամունքի հետ: Երբեմն էլ այդ զարդերը բացատրուել են որպէս շրջագծեր և անիւներ, զարձիւղ, ի վերջոյ, նոյնացուելով արևի իմաստը ցոյց տուող նշանների հետ: Աւելի քիչ ոճաւորուած և համեմատաբար բնական տեսք ունեցող ծաղիկներն անգամ, յաճախ, դիտուել են որպէս արևի սիմվոլներ: Այս վերջինները երբեմն բա-

(*) Տե՛ս «Հայ Ժողովրդի Պատմութիւն», I, Երևան, 1951, էջ 48-49ի միջև եղող ներդիր նկարը:

ՀԻՆ ԷԶԵՐ

ՎԱՍՆ ՍՈՒՏ ԵՒ ԱՆՑԱԻՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ

Արդ, ով եղբայր, եթէ կամիս որ յաղթես աշխարհի եւ ոչ ըմբռնիս ի պատրանս կենցաղոյս, դու խորհրդով միտ դիր եւ իմաստութեամբ քննես եւ փորձես եւ տեսանես թէ սնուողի է եւ անցաւոր կեանք մարդկան. որպէս զստուեր անցանէ եւ քան զերազ աներեւոյթ դառնայ: Զոր օրինակ եթէ մտանես ի տաճար գեղազորժ վայելուչ եւ վայելես տեսութեամբ, իսկ յորժամ ելանես անտի, թէպէտ դու եւ թէպէտ այն որ ոչ ետես. եւ դարձեալ կարօտանաս տեսանելոյ: Քանզի ոչ թէ յորժամ մեռանի մարդ՝ յայն ժամ զրկի յայս կենացս. այլ մինչդեռ կենդանի է՝ աւուրն փառքն յօրն ելանէ, եւ պահուն ի պահն:

Զի թէ կոչես գուսանս եւ լսես ծայնս ուրախութեան, երբ ծայնն յականջէդ կտրաւ, անցաւ ու գնաց, եւ դարձեալ կարօտ լինիս. թէպէտ դու՝ եւ թէպէտ այն որ ոչ լսեց բնաւ:

Եւ դարձեալ թէ տեսանես զքեզ յերազի թագաւոր եւ ծիաւոր, փառօք եւ պատուով. իսկ յորժամ զարթնուս ոչինչ ունիս ընդ քեզ, բայց միայն զայն որ յիշես՝ եթէ զայս ինչ տեսա ի յերազի:

Այսպէս յայգուէ մինչեւ ցերեկոյ՝ եթէ ուտես եւ թէ խմես եւ թէ ի բազմաց պաշտօն առնուս, եւ թէ դու զայլս ծառայես եւ պաշտես. իսկ ի հասանելն երեկոյնն՝ էանց ամենայն եւ գնաց, եւ ի վաղիւն որպէս երազ թըւի, եւ դարձեալ կարօտ լինիս եւ քաղցեալ:

Զոր օրինակ եթէ ելանէ մարդ ընդ առաւօտն եւ երթա ի ճանապարհ մի, եւ տեսանէ բազում այգիս եւ դրախտս, մարգս եւ ծաղկունս, եւ անցեալ գնա, եւ հասանէ երեկոյնն յօթեւանիս՝ եւ ամենեւին ոչինչ ունի յայնցանէ ընդ իւր՝ բայց միայն զայն որ ասէ թէ զայս ինչ եւ զայն տեսի ի ճանապարհին:

Այսպէս եւ դու եթէ ի վաղուենէ մինչեւ ցերեկոյ զամենայն երկրաւոր ուրախութիւնս վայելես. իսկ երեկոյնն էանց ամենայն եւ դարձեալ կարօտ լինիս: Վասն այնորիկ ասէ մարգարէն. Որպէս յերազի ոք ուտէ եւ ըմպէ, եւ յորժամ զարթնու՝ ընդունայն էր ամենայն:

Այսպէս եւ ամենայն փառք մարդոյ, որպէս եւ հանդերձ մարդոյ, առ սակաւ սակաւ մաշի եւ հնանա. քանզի ծերանան ալիքն եւ պակասէ խելքն, թառամի գեղեց-

ցատրուել են նաեւ որպէս լոկ բնական ծաղիկների «գեղարուեստական» վերարտադրութիւն՝ առանց գաղափարական բովանդակութեան:

Արեւային տեսութիւնը խոր արմատներ է տարածել ինչպէս զարգարուեստի մօտիվների ուսումնասիրութեան, նոյնպէս եւ նրանց հետ կապուող շատ ուրիշ հարցերի նուիրուած աշխատանքների մէջ: Անշուշտ, արեւը իր մեծ տեղն ու գերը ունեցել է մարդկանց հին պատկերացումների մէջ, սակայն այդ

գերը երբեք էլ, ինչպէս բնութեան, նոյնպէս եւ մեր նախնիների գիտակցութեան մէջ, չի ծածկել ուրիշ կարեւոր եւ համազօր այնպիսի գործօնների գերը, ինչպիսիք են ջուրը, հողը, օդը: Արեւը երեւան է եկել նրանց հետ միասին:

Այս հարցն աւելի սպառիչ պատասխան է ստանալու ստորեւ՝ չորս էլէմենտներին նուիրուած էջերում. ուստի այստեղ բաւարարուենք այս քանով:

(Շարունակելի՝ 5) Ա. Շ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

կուլթիւնն եւ նրւագի իմաստութիւնն, անգիտանայ գիտութիւն եւ նրւադէ լոյս աչացն, թուլանայ մարմինն եւ նրւադի ծայնն, եւ ամենեւին անկանի ի զօրութենէն. խաւարին տեսանելիքն, թուլանան ոտքն եւ կարկամին ձեռքն. պաղին ռընկունքն, կարկի բերանն, եւ կապի լեզուն. տկարանայ զօրութիւն անծինն եւ քաղի ուժ մարմնոյն. եւ որչափ յերկարէ ժամանակ՝ մարմինն հոգւոյն գերեզման լինի, եւ կենդանի մեռեալ կոչի: Այսպէս եւ ամենայն ինչ անցաւոր է յերեւելեացս եւ ոչինչ կայ հաստատուն:

Եւ թէ բարեկամ լինի մարդոյն՝ սակայն եւ այն բակտի, զի կամ մեռանի կամ զնայ եւ կամ պատճառանօք ինչ զսէրն յատելութիւն փոխէ: Եւ թէ մեղաց ցանկայ եւ կատարէ զայն եւ առնէ զիւր կամսն, եւ ոչ եթէ յագեցաւ, այլ եւ այն անցանէ առ ժամայն եւ դարձեալ կարօտանայ, որպէս ասէ Սողոմոն: Երբեմն մոլի ի կին եւ երբեմն ատէ զնա: Ի մեղաց շահ լոկ այն է որ մարդ պատժի յկատուծոյ, սարսի ի հրեշտակաց, ամաչէ ի դիւաց, եւ պարսաւի ի մարդկանէ:

Արդ, ով մարդ, իմաստութեամբ միտ դիր որ չխաբիս յայս կենցաղոյս: Յորժամ հանդիպի բեզ նստել ի մէջ մարդկան, ուտել ըմբել եւ ուրախանալ, դու զայն զմտաւած թէ ահաւասիկ յառնեմք յուտելոյս եւ անցանէ ուրախութիւնս: Եւ յորժամ տեսանես մարդ փառաւոր զարդարեալ եւ նոխացեալ, դու զայն իմացիր՝ թէ այս մեռանելոց է եւ ի հող դառնալոց: Որպէս մարգարէն ասէ. Ամենայն մարմին խոտ է, եւ ամենայն փառք մարդոյ իրրեւ զծաղիկ խոտոյ:

Եւ յորժամ տեսանես գարուն եւ վայելչութիւն ծաղկանց, դու զայն ած զմտաւ՝ թէ անցանէ գարունս եւ ծմնուն գայ: Եւ յորժամ տեսանես առաւօտ զրւարթ եւ ուրախարար, դու զայն իմացիր՝ թէ անցանէ առաւօտն եւ գիշեր լինի:

Յորժամ գովեն զբեզ մարդիկ եւ փառաւորեն, դու մի՛ հպարտանայր, զի այն ի սակաւ աւուրս հրնանայ եւ ի պարսաւանս դառնայ:

Եւ այսպէս ոչինչ է յերեւելեացս աստի հաստատուն: Եւ մարդս կարի դիւրափոփոխ է: Զի թէպէտ առժամանակ մի որպէս զերկինս բարձրանայ, յետ սակաւ ժամանակաց որպէս զգետին մոխրանայ: Իրրեւ զամպ ուռի, եւ քան զկաթիլ պակասի: Որպէս զծաղիկս պայծառանայ, եւ զերդ զխոտ չորանա: Իրրեւ զբոց բորբոքի, եւ զինչ զծուխ լուծանի: Որպէս զմրրիկ փոթորկի, եւ քան զսարդի ոստայն տկար երեւի: Իրրեւ զհնոց սաստկանա, եւ զերդ զկայծ շիջանի: Որպէս զծուխ յառնէ, եւ իրրեւ զաւազ ի խորս ընկղմի: Իրրեւ զծառ վայելչանայ, եւ որպէս զտերեւ թօթափի:

Երբեմն որպէս զլեռն հաստատուն կարծէ զինքն, եւ դարձեալ որպէս զստուեր աներեւոյթ լինի: Երբեմն որպէս զառիւծ գոչէ, եւ դարձեալ քան զմեծի տկարանայ: Երբեմն իրրեւ զհողմն սաստկանայ, եւ դարձեալ որպէս շամանդաղ յօդս լուծանի: Երբեմն որպէս հեղեղատ յառնէ, եւ դարձեալ զերդ զխռիւ ի հոգմոյ հալածի:

Այսօր ուրախ եւ վաղիւն տրտում: Այսօր առողջ՝ եւ վաղիւն ցաւագին: Այսօր փառաւոր՝ եւ վաղիւն անարգեալ: Այսօր մեծատուն՝ եւ վաղիւն աղքատ: Այսօր ահագին՝ եւ վաղիւն ահարեկ: Այսօր ի մեծութեան՝ եւ վաղիւն ի թաղման: Այսօր ի գանձի՝ եւ վաղիւն ի գերեզմանի: Այսօր ցանկալի՝ եւ վաղիւն անարգելի: Այսօր սիրելի՝ եւ վաղիւն ատելի: Այսօր երանելի՝ եւ վաղիւն եղկելի: Այսօր խնդալի՝ եւ վաղիւն ողբալի: Այսօր ժողովէ՝ եւ վաղիւն ցրուէ: Այսօր իշխան՝ եւ վաղիւն փախստական: Այսօր զօրաւոր՝ եւ վաղիւն տկար: Այսօր տէր՝ եւ վաղիւն ծառայ: Այսօր յագեալ՝ եւ վաղիւն քաղցեալ: Այսօր ի խաղաղութեան՝ եւ վաղիւն փախստական: Այսօր արդար՝ եւ վաղիւն մեղաւոր: Այսօր անարատ՝ եւ վաղիւն արատաւոր: Այսօր անամօթ՝ եւ վաղիւն ամօթալի:

Մի ժամ յաղթեաց, եւ դարձեալ յաղթեցաւ: Մի անգամ պարտեաց, եւ դարձեալ պարտեցաւ: Մի անգամ փառաւորեցաւ, եւ դարձեալ անարգեցաւ: Ընդ առաւօտս բարեկամ, եւ ընդ երեկս թշնամի:

Երբեմն ի միասին, եւ երբեմն բաժանեալ: Երբեմն միամիտ, եւ դարձեալ երկ-
միտ: Երբեմն ի բազմաց ծառայից պաշտաւն առեալ, եւ դարձեալ ինքն այլոց ծառայ-
եաց: Երբեմն բերկրեալ, եւ երբեմն սարսեալ: Երբեմն ուրախ, եւ երբեմն տրտում: Եր-
բեմն երեւեալ, եւ երբեմն կորուսեալ: Երբեմն խնդալից, եւ երբեմն լալագին: Երբեմն
ի լիութեան, եւ երբեմն ի նրւագութեան: Երբեմն անհոգ, եւ երբեմն հոգաբեկ: Երբեմն
հալածեաց, եւ երբեմն հալածեցաւ: Երբեմն մերձաւոր, եւ երբեմն հեռաւոր: Երբեմն
բռնաւոր, եւ երբեմն ըմբռնեալ յայլ բռնաւորէ:

Ընդ առաւատորս լուաւ աւետիս, եւ ընդ երեկս բաւթ: Յափշտակեաց երբեմն
զաղբատաց եւ ելից զտուն իւր զանծիբ, եւ յետո մատնեցաւ ի ձեռս այլ բռնաւորաց
եւ չբաւորեցաւ: Շինեաց տունս եւ տնկեաց այգիս եւ դրախտս զեղեցիկս եւ վայնուջս,
եւ յետ մեռանելոյն եթող աւերակ: Անցաննն ընդ այն մարդիկ եւ ասեն ո՞ր են շինողք
սորա: Տեսանես որ չիք ինչ ի յայս կեանքս հաստատուն, այլ ամենայն ինչ փոփո-
խական է որպէս զշուք եւ զերդ զճրագ, որ ի փոքր բամոյ եւ ի սակաւ փքոյ շիջանի:

Այսպէս եւ կեանք մարդկան յանկարծակի բառնին եւ վերանան ի միջոյ, ըստ
մարգարէին որ ասէ. Իսկ զհարդ եղեն աւեր, յանկարծակի սատակեցան, պակասեցան
եւ կորեան, եւ եղեն որպէս երազք զարթուցելոց: Սակաւ աւուրք լինին ժամանակ ման-
կութեան եւ ապա փոխին յառոյգ հասակն երիտասարդական: Եւ յետ այնորիկ սկսա-
նին գալ ալիքն հրաւէր մահուն, եւ մարմինն մաշեալ անկանի ի գորութենէ:

Արդ, եղբայրք, այժմ գործեցէք զբարիս, մինչդեռ ժամանակս ի ձեռս է, քանզի
գայ զիշեր յորում ոչ որ կարիցէ գործել: Քանզի ար Տեառն իբրեւ զգող գա զիշերի,
այնպէս հասանէ՝ ասէ առաքեալն: Եւ վասն անցաւոր կենացս, ասէ Սողոմոն, ունայ-
նութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է, ամենայն ինչ սնտոի է, ամենայն
ինչ որ եղեալ է ի հողոյ՝ դարձեալ դառնա անդրէն ի հող: Եւ անցաննն կեանք մարդ-
կան որպէս զնետս ամպոց, եւ քան զշիթս անծրեաց, որ լինի պղպջակ ի վերայ ջուրց:
Եւ թէ եւս առաւել՝ քան զաւուր միոյ իջեանի: Վասն որոյ եւ Տէրն մեր ասէ. Զի՞նչ
աւգուտ իցէ մարդոյ եթէ զաշխարհս ամենայն շահեցի, եւ զանծն իւր տուածեցէ.
քանզի զինչ տացէ մարդ փրկանս ընդ անծին իւրում: Եւ Պօղոս ասէ՝ եթէ երեւելիքս
առ ժամանակ մի են, եւ աներեւոյթքն յաւիտենական:

Արդ, ով եղբայրք, յորժամ երկրաւոր զբաղմունքս պարտեն զմիտս ձեր, դուք
գայս ամենայն զմտաւ ածէք եւ ապրիք ի չարեաց աստի շնորհօք Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի, որում վայելէ փառք եւ իշխանութիւն ընդ Հօր եւ Հոգւոյն, ամէն:

Վերագրեալ կտորը առնուած է Ս. Աթոռոյս Թ. 1128 ձեռագրէն, որ Գրիգոր
Տաթևացիի յօրինած Մեկնութեանց ժողովածոյ մըն է, օրինակուած 1411 ին, ման-
րորակ բոլորգրով: Վերնագիրը կ'ըսէ. «Անանիայ Սբ. Վարդապետի ասացեալ՝ Վասն
սուտ և անցաւոր աշխարհիս» (էջ ՄԻԶ): Որոշ չէ թէ ո՞ր Անանիան է այս: Յամե-
նայն դէպս գրուածքը շահեկան է անով որ շատերու կողմէ անտեսուած ճշմարտու-
թիւններ կը յիշեցնէ մեզի:

Հրատ. Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ԹՈՎՄԱՅԻ ՎԱՆՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Ս. Թովմայի Վանքը կառուցուած է Գողթն գաւառի Ագուլիս գիւղաքաղաքին մէջ և այդ պատճառով յաճախ կոչուած է Ագուլիսի Վանք: Ունի հոյակապ տաճար՝ ներքին հիւսնալի գեղեցկութեամբ: Վանքին պարսպներէն ներս կան բաւական թիւով սենեակներ՝ միաբաններու և ուխտաւորներու համար: Ս. Թովմայի Վանքին մէջ կը նստէր Գողթն գաւառի եպիսկոպոսը: Մեր հնագոյն և պատմական եպիսկոպոսութիւններէն մին է այն, բազմիցս յիշուած Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան ընթացքին. — Ազգ. Հանդ., 1904, ԺԱ., էջ 306: Ոսկեան, Վասպուրականի Վանքերը, Բ., էջ 685:

Ս. Թովմայի Վանքին առաջնորդներէն ծանօթ են բաւական անուններ, բայց ցարդ կարելի չէ եղած կազմել ամբողջական գաւազանը: Ստորեւ կը ներկայացնենք ինչ որ կրցած ենք քաղել պատմական յիշատակաբաններէ, զանց ընելով նորագոյն դարերը:

1. — Մուսէ եպիսկոպոս, 500-550. — Սիրական, էջ 312:

2. — Յոյս եպիսկոպոս, 554ին մասնակցած է Ներսէս Բ. Կաթողիկոսի գումարած Դուինի Ժողովին. — Ազգապատում, էջ 549:

3. — Անաստաս եպիսկոպոս, 556-580. — Սիրական, էջ 312:

4. — Սիոն եպիսկոպոս, 594-607. մասնակցած է Դուինի Ժողովին, 607 թուին. — Ազգապատում, էջ 611:

5. — Մարտիրոս եպիսկոպոս, 633ին մասնակցած է Կարնոյ Ժողովին. — Ազգապատում, էջ 690:

6. — Եսայի եպ. եպիպատրուսեցի, 726-775. Մանազկերտի Ժողովին կը մասնակցի 726ին: Կը մասնակցի նաև Պարտաւի Ժողովին 768ին: Ապա Կաթողիկոս կ'ընտրուի 775ին. — Ազգապատում, էջ 839, 882, 893:

7. — Սարկաւազ եպիսկոպոս, 1280-1300. — Սիրական, էջ 312:

8. — Տէր Զաքարիա, 1375. — Սմբատեանց, Երնջակ, էջ 179:

9. — Տէրունական եպիսկոպոս, 1424-34: Յիշատակագիր մը գրած է թէ սա առաջնորդ և լուսաւորիչ է եկեղեցւոյ, և քաղցեցող կերակրիչ և աղքատաց մխիթարիչ, գերեաց ազատիչ և ամենեցուն սփռիչ. — Սիրական, էջ 326: Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 337: Նաև Ոսկեան, Բ., էջ 691: Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 423, 440:

10. — Տէր Սեփանոս, 1434-47, որդի Աղպուղայի և Խուանդ Խաթունի, քեօրդի Տէրունական Արքեպիսկոպոսի. — Աճառեան, Յուլիան Զեռ. Թարգմ., էջ 120: Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 440:

11. — Ազարիա Արքեպիսկոպոս, 1476, որդի Ալթունաղի և Օֆայ Խաթունի, հօրեղբայր Դուկաս եպիսկոպոսի. — Արարատ, 1911, էջ 388:

12. — Սիմեոն Արքեպիսկոպոս, 1477-88? — Ոսկեան, Բ., էջ 692:

13. — Ազարիա եպիսկոպոս, 1489-93. — Երնջակ, էջ 274: Ոսկեան, Բ., էջ 694: Ազգ. Հանդ., 1904, ԺԲ., էջ 166:

14. — Դրիգորիա Արքեպիսկոպոս, 1552, ըստ Սարգիս գրչի բացատրութեան, աղեւորոյ և մեծահոգակ հրաբուռի և արհեպիսկոպոս. — Երնջակ, էջ 311:

15. — Կիրակոս Վարդապետ, 1581. — Լալայեան, Յուլիան Զեռ. Վասպուրականի, Թ. 191, էջ 465-6:

16. — Տէր Աւետիս, 1593. — Արարատ, 1911, էջ 562:

17. — Խաչատուր Արք. Երնջակեցի, 1632 - + 1664 Յլս. 24: Աշակերտ Մովսէս Տաթևացի: Նորոգած է նախ վանքին պարիսպը, ապա սենեակները, և ի վերջոյ եկեղեցին, կրելով անպատմելի նեղութիւններ: Իր աշակերտներէն յիշուած են Պետրոս Վրդ., Մովսէս Վրդ., Տէր Սարգիս, Տէր Հայրապետ, Տէր Մարկոս և Տէր Մանկասար. — Շահնաթունեանց, Ստորագրութիւն, Բ., էջ 326: Արարատ, 1911, էջ 384, 563, 853: Ոսկեան, Բ., էջ 695-709:

18. — Պետրոս եպիսկոպոս, 1664 - + 82, եղբորորդի Խաչատուր Արքեպիսկոպոսի: Կոչուած է առաքինի և սրբաւէր բարունապետ ... կարի յոյժ մականցու խմատա-

սէր և քաջ հանձնարար։ Սա ալ իր կարգին վանքին մէջ կը կատարէ մեծամեծ նորոգութիւններ. — Երնջակ, էջ 204, 209-10: Սրտական, էջ 331: Ազգ. Հանդ., 1904, ԺԱ., էջ 307: Արարատ, 1911, էջ 314: Սոկեան, Բ., էջ 710-711: Յուցակ Ձեռ. երուսաղէմի, Գ., էջ 229:

19. — Յոնան Եպս. Տնակերացի, 1682-1722: Գովում է իրեն քաջահանձար բարունակետ, որ եկեղեցին շինած է զանգակատունով հանգերձ. — Շահխաթունեանց, Ստորագրութիւն, Բ., էջ 323: Երնջակ, էջ 207, 210: Սրտական, էջ 327: Արարատ, 1911, էջ 1011: Սոկեան, Բ., էջ 679, 711-4:

20. — Բարսեղ Վրդ. Ազուլեցի, 1730. — Սոկեան, Բ., էջ 714-5:

21. — Յովնանեա Ար. Գոլքնացի, 1737-40, որդի Առաքելի և Նիկարի, աշակերտ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոսի. — Սոկեան, Բ., էջ 716-7:

Ազատ Խանը կ'աւերէ վանքը 1751 թուին. — Երնջակ, էջ 457: Սրտական, էջ 331-3:

22. — Թովմաս Եպս. Դասակեցի, 1763-96: Մուստաֆա Խանը Ազուլիս կու գայ, 1789ին, և կը թալանէ վանքը. — Երնջակ, էջ 190, 205, 457: Արարատ, 1911, էջ 121, 126, 1006: Սոկեան, Բ., էջ 719-721:

ԺԹ. դարու վերջը (1898) վանքին մէջ կը գտնուէին 89-ձ ձեռագիրներ, որոնցմէ 58 հատ մնացած էր ներկայ դարու սկիզբը (1906). — Սոկեան, Բ., էջ 723: Արարատ, 1911, էջ 117, Մեսրոպ Վրդ. Մաքսուտեան, անկարագրութիւն և Յիշատակարանք Ձեռագրաց Ս. Թովմայ Առաքելոյ Վանուց և եկեղեցեացն վերին Ազուլեաց, եկեղեցւոյն Տանակերտ գեղջ և անձանց մասնաւորաց:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Ս. Թովմայի Վանքին երկարատե գոյութեան ընթացքին սակաւ եղած են զրջութեամբ պարապող միաբաններ: Մեղի ծանօթ են հետեւեալները միայն:

1. — Վարդան Գրիչ, 1375ին օրինակած է մէկ Նարեկ. — Երնջակ, էջ 179:

2. — Մատթէոս Վրդ., եղբայր Խաչատուր Քահանայի. 1424ին օրինակած է մէկ Գիրք Հարցմանց. — Սրտական, էջ 326: Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 337:

3. — Թովմայ Գրիչ, որդի Սրմէոն Քահանայի և Սայինի. 1432ին օրինակած է մէկ Պատմադիրք. — Սոկեան, Բ., էջ 691:

4. — Ստեփանոս Քահանայ, Գրիչ, 1434ին օրինակած է մէկ Աւետարան. — Սոկեան, Բ., էջ 691:

5. — Յովհաննէս Վարդապետ, 1436ին օրինակած է մէկ Պատմ. Ս. Թեոդորոսի Զարալարի. — Սրտական, էջ 326:

6. — Մատթէոս Քահանայ, 1447ին օրինակած է մէկ Տոմարան, Գոգթնի Տ. Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսին համար. — Աճառեան, Յուցակ Ձեռ. Թաւրիզի, էջ 120-23:

7. — Յովհաննէս Գրիչ, որդի Մեղիքիսէթ Քահանայի և Խաթունմէլիքի, եղբայր Մեղիքիսէթ և Կարապետ քահանաներու: Օրինակած է Աւետարան մը, 1471ին, ոմն Փաշայի համար. — Լալայեան, Յուցակ Ձեռ. Վասպուրականի, էջ 463:

8. — Գրիգոր Քահանայ, 1481-9, որդի Պետրոս Քահանայի և Միհրիշատի, 1481 (կամ 1488)ին օրինակած է մէկ Յայտաւումք, սահուն թուղթի (կամ մագաղաթի?) վրայ, Պարոն Նուրիճանի խնդրանքով. — Երնջակ, էջ 299: Ազգ. Հանդ., 1904, ԺԲ., էջ 171-2: Սոկեան, Բ., էջ 694:

9. — Եփրեմ Քահանայ, Գրիչ եւ Ծաղկող, որդի Յովհաննէս Քահանայի, 1551ին օրինակած և նկարազարդած է, մագաղաթի վրայ, մէկ Աւետարան, Շէնհեռ անապատի կրօնաւորուհի կոյս Մարիամի համար. — Երնջակ, էջ 276-8:

10. — Մարտիրոս Քահանայ, Գրիչ, 1638ին աւարտած է մէկ Գիրք Հարցմանց, Գր. Տաթեացիի. — Սոկեան, Բ., էջ 696-706:

11. — Ղազար Քհն. Ազուլեցի, 1671ին օրինակած է մէկ Զգոն Գիրք աշուն, ուրիշ երկու գրիչներու հետ. — Երնջակ, էջ 203-4: Կար., Յուցակ Ձեռ. Էջմիածնի, թիւ 499 (թկ. ՌժԻ՞, տպ. ՌժԹ, 1680, յայտնի սխալ):

12. — Միքայէլ Վարդապետ, (1730ին?), Ս. Թովմայի Վանքին մէջ կ'օրինակէ մէկ Մեկնութիւն Սահմանաց Դաւրի, Առաքել Սիւնեցւոյ. — Կար., Թ. 1863:

13. — Մեսրոպ Վարդապետ, 1740ին օրինակած է մէկ Մեկնութիւն Յայնուրեանց Յովնանու. — Երնջակ, էջ 140:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

“ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ
ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ 562 ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ”

Ն Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀՐԱԶԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆ — Երևան — 1955, էջ 655

1953 թվականի 16-ին իր մահկանացուն կրկնապատկեր քաղաքացիական լեզուարան հայագետ Ակադեմիկոս Հրաչեայ Աճառեանի Ահաբար կորուստ մը կ'արձանագրէր հայ լեզուարանութիւնը: Շուրջ կէս դար, ան տրամադրեց իր բոլոր ոյժերը հայ լեզուարանութեան միջին հարցերը լուծելու աշխատանքին: Մշակեց հայ լեզուարանութեան բոլոր ճիւղերը, մանաւանդ հայ բարբառագիտութիւնը, հայ ստուգաբանութիւնը և հայ լեզուի պատմութիւնը՝ որոնց անվարան կերպով կրնանք ըսել թէ հիմնադրել հանդիսացաւ: Միջազգային լեզուարանական մամուլը ակնդէտ կը սպասէր իր խօսքին, հայ լեզուարանութեան առնչութեամբ: Հաւատարիմ աշակերտը Հրաչեային և Մէլէյի, թրծուած հնգերոպագիտութեան լաւագոյն աւանդութեանց մէջ, ան բարձրացուց հայ լեզուարանութիւնը գիտական ուսումնասիրութիւններու մակարդակին: Մինչև իր մահը, իր բեղուն վաստակը կը յայտնարէ մեզի գրական լեզուարան մը և վարժ քեֆնիսիէն մը՝ որուն համար հրապոյր չընձեռեցին լեզուարանութեան տեսական հարցերը: Բայց, իր յետ մահու մեծածաւալ տասը հատորներէ բաղկացած «Լիակատար Քերականութիւն Հայոց Լեզուի. Համեմատականութեամբ 562 Լեզուներին» անդուգական երկասիրութիւնը կը գնէ գմեղ երջանիկ անակնկալի մը առջև. որովհետև իրապէս, «Լիակատար»ը երևան կը բերէ իր շահագրգռութիւնը լեզուարանական տեսական հարցերու նկատմամբ ևս: Եղակի գործ մը համաշխարհային լեզուարանական գրականութեան մէջ. հոն կը շօշափուին, հաւատար հոգածութեամբ և առարկայականութեամբ, Արաւակերէնը (Հարաւային Ամե-

րիկեան լեզու) և Անգլերէնը. Կոլոէններէնը (Ալտակալի բնիկներու լեզու) և Գերմաներէնը, և այլն:

«Լիակատար»ի ներածութեան հատորը կը բաղկանայ 655 էջերէ: Բեղահանուր մուտք մըն է լեզուարանական գիտութեանց: Գիրքը ունի երկու գլխաւոր բաժանումներ. — Ա. — Լեզուարանական ներածութիւն. — Բ. — Լեզուներու Դասակարգութիւնը:

Ա. — Լեզուարանական ներածութիւն, հետեւալ ստորաբաժանումներով. — 1) Ի՞նչ է լեզուարանութիւնը, 2) Լեզուարանութեան տեղը գիտութիւններու մէջ, 3) Լեզուարանութեան կապը ուրիշ գիտութիւններու հետ, 4) Հայերէնի մատուցած ծառայութիւնը գիտութեան, 5) Ի՞նչ է լեզուն, 6) Լեզուի ծագումը, 7) Լեզուի հոգեբանական կողմը. ներքին լեզու և արտաքին լեզու, 8) Լեզուն իրր գործիք թանձրացման, 9) Լեզուն իրր գործիք ճշմարտութեան, 10) Լեզուն իրր գործիք համատեղութեան, 11) Լեզուն իրր միջոց յիշողութեան, 12) Լեզուն իրր գործիք վերլուծման, 13) Լեզուի բնախօսական կողմը, 14) Լեզուի հասարակական կողմը, 15) Լեզուի փոխանցումը, 16) Լեզուի եղաչրջումը (էփոլոյցիա), 17) Լեզուի կենսաբանութիւնը, 18) Լեզուի յատկութիւնները և կատարելութիւնը, 19) Լեզուի գեղեցկութիւնը, 20) Լեզուի հարստութիւնը, 21) Լեզուի ճոխութիւնը, 22) Լեզուի համառոտութիւնը, 23) Լեզուի սեղմութիւնը, 24) Լեզուի կանոնաւորութիւնը, 25) Լեզուի յատկութիւնը, 26) Լեզուի պարզութիւնը, 27) Լեզուի մաքրութիւնը, 28) Լեզուի յառաջդիմութիւնը և կատարելութիւնը, 29) Օտար ազդեցութիւններ, 30) Անհատական կամքը լեզուի մէջ, 31) Լեզուարանութեան բաժինները:

1) Ի՞նչ է լեզուարանութիւնը. — Այն գիտութիւնն է, որ կ'ուսումնասիրէ լեզուներու կեանքը ընդհանրապէս, կը քննէ անոնց կրած փոփոխութիւնները պատմական զանազան շրջաններուն, երևան կը բերէ զանազան շրջաններուն՝ որոնց համաձայն այն թաքուն օրէնքները՝ որոնց համաձայն կը կատարուին այդ փոփոխութիւնները: Հիմնուելով այդ օրէնքներուն վրայ, կը միջոցաւ անձանցիկ անցեալի մէջ, ու կը ջանայ լուսարանել բոլոր լեզուներու, և առ

հասարակ մարդկային խօսողութեան ծագումը: Սակայն, լեզուաբանութիւնը չի նշանակար այս կամ այն առանձին լեզուի ուսումնասիրութեան հետ: Ծօշափելիէն և մասնաւորէն անդին, ան կը քանայ գտնել այն ընդհանուր օրինաչափութիւնները, որոնք յատուկ են մարդկային լեզուին ընդհանրապէս: 19րդ. դարուն, լեզուաբանութիւնը կը կոչուէր նաեւ բաղդատական քերականութիւն, ինչ որ իրականութեան չի համապատասխաներ: Հեղինակը միշտ պատմական գեանի վրայ է. թէ և լեզուն ըլլալով հանդերձ պատմական եղափոխութեան ենթակայ ազդակ մը, է իր իսկութեամբ գերազանցապէս համաժամեայ երեոյթ մը: Լեզուն համաժամեայ գոյութիւն մըն է: Լեզուական միութիւն մը ըմբռնելու համար պէտք չունինք անպայման այդ միութեան պատմական եղափոխութեանց գիմելու: Լեզուական միութիւնը այսինչ վայրկեանին գոյութիւն ունի մեր մտքին մէջ, և իբրեւ այդ ըմբռնելի կը դառնայ հասարակութեան մը բոլոր անդամներուն կողմէ: Լեզուաբանութիւնը լեզուական համաժամեայ վիճակներու գիտութիւնն է, ապա կու գայ այդ երեոյթներու պատմական փոփոխութեանց մեկնաբանութիւնը: Աճառեան մեծցած հնդեւրոպական բաղդատական պատմական լեզուաբանութեան մէջ, հետու մնացած էր լեզուի համաժամեայ ըմբռնումէն, որ արդի կառուցանողական - պաշտօնաւոր լեզուաբանութեան գլխաւոր նուաճումներէն մին է, շնորհիւ Սոսիւրի և Թրուպէցքոյի նման լեզուաբաններու: Ապա, հեղինակը կը շարունակէ. «Մարքս Լենինեան լեզուաբանութիւնը չի ընդունում բուրժուական լեզուաբանութեան մէջ գործադրուող պատմական - համեմատական մեթոտը անփերապահօրէն: Խօսելով այդ մեթոտի մասին, Ի. Վ. Ստալինը նշում է որ նա ունի լուրջ թերութիւններ, որոնցից սովետական լեզուաբանութիւնը հրաժարում է: Այնուհետեւ, սովետական լեզուաբանութիւնը ոչ միայն համեմատական քննութեան է ենթարկուած լեզուական երեոյթները, այլեւ տեսական վերլուծութիւններ է կատարում և տալիս լեզուի ընդհանուր տեսութիւնը: Սրանով նա արմատապէս տարբերում է

բուրժուական լեզուաբանութիւնից, որ գերազանցապէս փորձառական (էմպիրիկ) գիտութիւն է: Հիմնուած ըլլալով Մարքսիզմ - Լենինիզմի հիմունքների վրայ, սովետական լեզուաբանութիւնը չի կարող մնալ բուրժուական էմպիրիկ գիտութեան աստիճանին: Լեզուաբանութիւնը միաժամանակ ե՛ւ տեսական ե՛ւ գործնական գիտութիւն է, իսկ համեմատական քերականութիւնը լեզուաբանութեան մի անհրաժեշտ մասն է և ո՛չ ինքը լեզուաբանութիւնը»: Սակայն, ամբողջ զիրքը հակա - Մարքսեան ուղղութիւն ունի: Ոչ մէկ ակնարկութիւն ի ժամու և ի տարածամու «Մարքսիզմի կոստիկների ուսմունքին»: Աճառեան հակա - Մարքսեան մըն է համոզումով: Լեզուաբանութիւնը ըստ հեղինակին պէտք է ուսումնասիրուի անկաշկանդ կերպով, գերծ բոլոր նախապաշարուներէ, և այդ իսկ գիտութեան սեփական օրէնքներով: Աճառեան կը քանայ պահել լեզուաբանութիւնը իր բարձրութեան վրայ, չենթարկելով գայն որեւէ արտա - լեզուաբանական գիտութեան մը անտեղի իշխանութեան, ինչպիսին քաղաքական գիտութեանց կամ ընկերաբանութեան:

Լեզուաբանութիւնը սակայն կը տարբերի լեզուագիտութեանէն և բանասիրութեանէն: Լեզուագիտութիւնը մէկ քանի լեզուներու պարզ ծանօթութիւնն է: Լեզուագիտութիւնը գիտութիւն չէ: Որչեղկրականի վրայ գտնուող շօքնաւերու նաւաստիները առ հասարակ բաղժալեզուագէտ են: Բաղժալեզու երկրներն են Զուրիցերլան, Թուրքիան, Կովկասը, Պարսկաստանը, և այլն: Լեհահայ կարաւանագետները կը խօսէին եւրոպական և ասիական բոլոր լեզուները: անոնցմէ մին կը խօսէր 98 լեզու: Մեր մէջ առ հասարակ շատ եղած են լեզուագէտներ, բայց քիչ լեզուաբաններ: Լեզուաբանը կը տարբերի լեզուագէտէն որքան բուսաբանը կը տարբերի պարտիզպանէն: Իսկ բանասիրութիւնը կապ ունի ոչ թէ լեզուի, այլ գրուածքի հետ: Մեր մէջ, լեզուաբանութիւն, լեզուագիտութիւն և բանասիրութիւն բառերը իրարու հետ շփոթուած են: Լեզուաբանութիւնը մէկ ու կէս դարու կեանք ունի: Հիմնրու լեզուաբանութիւնը անհամբաւսաղերէ կը բաղկանար: Արդի լեզուաբանութիւնը մեծապէս կը տարբերի հինէն:

2) Լեզուաբանութեան տեղը գիտութիւններու մէջ: — Ոմանք լեզուաբանութիւնը երբեք գիտութիւն չեն համարեր: Տգէտներու զօրծ: Ասոնք ծանօթ չեն լեզուաբանութեան օրէնքներուն, և նախապաշարուած են հին լեզուաբաններու կողմէ, որոնց համար, իրօք, լեզուաբանութիւնը զուարճալի բառարկերու կոյտ մըն էր: Օրինակ, Սափոր բառը կը մեկնէին իբրեւ «սա ունի փոր», երիտասարդը՝ «երից տասանց հասեալ է արդ», կանքեղը՝ «կայ անդ եղ», և այլն: Այս բոլորը անցեալի կը պատկանին: Լեզուաբանութիւնը վերջին հարիւրամեակին շատ զարգացաւ, և իր շատ մը կողմերով փորձառական գիտութիւններէ չի տարբերիր: Լեզուաբանութիւնը նոյնիսկ կը կանգնի զբաղան գիտութիւններու շարքին, կիրարկելով հնչարանութեան համար յատկացուած նոր գործիքները:

Ստոյգ է որ լեզուաբանութիւնը շատ կէտերով թերի գիտութիւն մըն է. այն պատճառով որ աշխարհիս վրայ այսօր խօսուած լեզուներուն կէսէն աւելին զեռ գրի առնուած չէ: Աշխարհի բոլոր լեզուներուն թիւն է շուրջ 1500 (այլ հաշիւներով՝ 2500), որոնցմէ քերականօրէն քննուած են միայն 600ը, իսկ մնացեալը չէ քննուած տակաւին: Այսպէս են Ամերիկայի, Ովկիանիոյ և Ափրիկէի բնիկներու լեզուները: Արդարեւ, առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, կորսուեցան թուրքերու կողմէ բռնագրաւուած Հայաստանի, Կիլիկիոյ և Փոքր Ասիոյ հայ բարբառները, ոմանք հազիւ թէ քննուած, իսկ ուրիշներ մնացին բոլորովին անծանօթ: Սակայն լեզուաբանութեան մեծագոյն թիրուծիւնը անցեալին կը պատկանի: Եթէ այսօր, այս լուսաւոր դարուն, լեզուներ և բարբառներ կը կորսուին, որքան ժողովուրդներ, լեզուներ և բարբառներ պէտք է կորսուած ըլլան խոր հնութեան մէջ: Այս կորսուած ժողովուրդներէն շատերուն միայն անունները գիտենք: ոմանք ալ մեզի ծանօթ են լեզուական մանր մունր մնացորդներով, իսկ ուրիշներ անհետ կորսուած են: Գիտութեան համար չափազանց ցաւալի է որ «գիտութեան մայր և դայիակ» հին Յոյները, որոնք գիտութեան և իմաստասիրութեան մէջ նուաճում

ներ արձանագրած էին, բոլորովին անծանօթ մնացած են լեզուաբանութեան: Անոնք Եւրոպայի, Ասիոյ և Ափրիկէի շատ մը ազգերու հետ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէին, բայց երբեք չ'ազուցան անոնց լեզուները ուսումնասիրելու, ըլլան անոնք Թրակացիներ, Փոնտիացիներ կամ Կապադովկացիներ: Հնդկները, ըլլալով հանգերձ սքանչելի լեզուաբաններ, չհետաքրքրուեցան՝ ո՛չ Իրանական լեզուներով, որոնք այնքան մօտիկ էին Հնդկերէնին, ո՛չ Թաթարերէնով, և ո՛չ ալ իրենց զրացի և իրենց նուաճած բնիկ սեամօրթներու լեզուներով: Այս կորուստները անգարմանելի են:

Ապա, Աճառեան յատկօրէն կը պարզէ լեզուաբանութեան ինքնուրոյն նկարագիրը: անիկա պէտք չէ ենթարկուի ոչ Վարքսիտական Դիալեկտիկային» և ոչ մի այլ գիտութեան քմահաճոյքին: «Լեզուաբանութիւնը չի նոյնանում ո՛չ պատմագիտութեան, ո՛չ բնական գիտութիւնների և ո՛չ էլ հոգեբանական գիտութեան հետ. նա մի ինքնուրոյն գիտութիւն է հասարակական գիտութիւնների շարքում: Իբրեւ այդպիսին նա ունի իր սեփական օրէնքները, որոնք նման չեն ո՛չ մասեմատիկայի օրէնքներին, ո՛չ հոգեբանութեան օրէնքներին, ո՛չ Ֆիզիկայի օրէնքներին, ո՛չ էլ քիմիայի կամ մի ուրիշ գիտութեան օրէնքներին: Այս օրէնքները միայն լեզուաբանական են և լեզուների հին ու նոր վիճակների համեմատական ուսումնասիրութիւնից հանուած լինելով՝ օգնում են գտնելու բոլոր լեզուների ընդհանուր օրէնքները»:

3) Լեզուաբանութեան կապը ուրիշ գիտութիւններու հետ: — Լեզուաբանէն կը պահանջուի ընդհանուր ծանօթութեանց պաշար մը: Երբ ան կը քննէ բոյսի մը, քարի մը կամ աստղի մը անունը, պէտք է տեղեակ ըլլայ բուսաբանութեան, հանքաբանութեան և աստղագիտութեան: Սակայն, այս տեսակի ծանօթութիւններէն խոր հրմտութիւն չի պահանջուիր: Լեզուաբանութիւնը աւելի սերտ կապ ունի բանասիրութեան, բնախօսութեան, բնագիտութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան, հնագիտութեան, ազգագրութեան, հոգեբանութեան և ուրիշ գիտութիւններու հետ: Լեզ-

ուարանութիւնը մեծապէս կ'օգտուի այս գիտութիւններէն:

Լեզուներու հնագոյն վիճակներուն կը ծանօթանանք արձանագրութիւններու, դրամներու, պապիրոսներու կամ ձեռագիրներու միջոցաւ: Հարազատը կեղծէն զատորոշել, ձեռագիրներու զանազան տարբերակներէն ուղղագոյն ձեռք որոշել, բանասիրութեան պաշտօնն է: Հին լեզուներու ուսումնասիրութեան առաջին մասը անհրաժեշտօրէն բանասիրական է: Հին լեզուները լաւ բացատրելու և բացերու նշանակութիւններու զարգացումը հասկնալու համար կը պահանջուի հին կեանքի գիտութիւնը, ինչ որ կը սորվեցնեն մեզի հնախօսութիւնը, պատմութիւնը և ազգագրութիւնը: Լեզուներու նոյնիսկ պարզ թուարկումը անհրաժեշտ կը դարձնէ աշխարհագրական տեղեկութիւններու միջամտութիւնը: Առանց այս բոլոր գիտութիւններուն, լեզուաբանութիւնը կը դառնայ մերթ անհամ և զուարճալի բառախաղերու խառնուրդ մը՝ բոլորովին անարժան կրելու գիտութեան անունը: Իր կարգին, լեզուաբանութիւնը կը նպաստէ նաև ուրիշ գիտութիւններու, ինչպէս, 1) Մանկավարժութեան. մանաւանդ լեզուներու ուսուցումը իրմով կ'ընձեռնէ գիւրուսոյց միջոցներ: 2) Գրականութեան. ի մասնաւորի բացերու ձեռքը, նշանակութիւնը, ինչպէս նաև ուղղագրական խնդիրները կը յտակէ: Լեզուները բազմաթիւ են, այդ բոլորը ուսումնասիրել մարդկային մէկ կեանքի և մէկ ուղեղի համար անկարելի է: Աւելի գիւրի է ճանչնալ աշխարհի բոլոր բոյսերը և կենդանիները, քան լիակատար կերպով սորվիլ տասնեակ մը լեզուներ՝ որոնցմէ իւրաքանչիւրը 30.000էն 100.000 բառեր կը պարունակէ: Այս պատճառով, լեզուաբանութիւնը բաժնւում է զանազան մասնագիտութիւններու, ինչպէս հնդկերոպական լեզուներու գիտութիւն, սեմական լեզուներու գիտութիւն, նոյնիսկ աւելի մասնաւորիւով, հնդկագիտութիւն, իրանագիտութիւն, սլաւոնագիտութիւն, յունագիտութիւն, արեւելեան լեզուներու գիտութիւն, և այլն: Այդպիսի մասնագիտութիւններէն մէկն է Հայագիտութիւնը, որուն նուիրում է ներկայ աշխատութիւնը: Պետականութենէ զուրկ

փոքր ազգերու պատկանող մարդիկ, ընդհանրապէս կը սորվին երկու կամ երեք լեզուներ, այն է՝ մայրենի լեզու, պետական լեզու և գիտութեան ու մշակոյթի լեզու:

4) Հայերէնի մատուցած ծառայութիւնը գիտութեան. — Հայերէնի ուսումնասիրութիւնը մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ ընդհանուր լեզուաբանական գիտութեան:

Հայերէնը թէև իր հնութեամբ չի կրնար բաղդատուիլ ո՛չ Հիթիթերէնի, ո՛չ Հնդկերէնի, ո՛չ Յունարէնի և ո՛չ ալ Լատիներէնի հետ, սակայն ունի գրականութիւն մը՝ որ 15-ու կէս դարեր տեւած է և այսօր ալ անընդհատ կը շարունակուի 40-ի չափ բարբառներով: Այսպէս, ան կը ներկայացնէ միևնոյն լեզուի հին, միջին, նոր և նորագոյն շրջանները: Ան իր հնագոյն շրջաններուն պահած է ձայնադարձի օրէնքը նով վերջացող բառերու հոլովման մէջ (հարսն, հարսին, հարսամբ, հարսուց) ոչ թէ պատահական միացորդներով, այլ կանոնաւորապէս և ընդհանուր ձևով, որով ան հին և արժանահաւատ վկայ մըն է ձայնադարձի գոյութեան, հնդեւրոպական նախալեզուի հոլովման մէջ: Երկու անգամ կրելով ձայնափոխութեան օրէնքը (առաջինը՝ ե. դարէն առաջ և երկրորդը՝ միջին հայերէնի շրջանին), կը ներկայացնէ մեզի այդ օրէնքի ծագման պայմանները, որոնց ուսումնասիրութեամբ կը լուծուին և կը հաստատուին նաև գերմանական խումբի կրկնակի ձայնափոխութեան օրէնքները: Հայաստան և Հայերը շրջապատուած ըլլալով մեծ ու փոքր ժողովուրդներով, փոխառութիւններ կատարած են ուրիշ լեզուներէ, ինչպէս և այլ լեզուներ՝ Հայերէնէն: Ծառ մը Պահլավերէն բառերու ընթերցումը Հայերէն փոխառութիւններու միջոցաւ կը ստուգուի:

ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ՎՐԴ. ԶԴՋԱՆԵԱՆ
(Շարունակելի՛ 1)

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(The World Council of Churches)

(Կազմութեան 10րդ տարեգարահին առթիւ)

Ա. — ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ԾԱՆՍԹՈՒԹԻՒՆ. — Աշխարհի Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն միջեւ դեպի միութիւն նոր շարժում մը սկսած է զարգանալ: Այդ շարժման կազմակերպեալ արտայայտութիւնն է «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը» (The World Council of Churches):

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը ընկերակցութիւն մըն է Եկեղեցիներու, հիմնուած հասարակաց Տիրոջ — ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ — հաւատքին վրայ եւ հետեւաբար իրեն նպատակ ընտրած է համագործակցութեամբ ստեղծուելիք միութիւն մը: Քառասունեօթ ազգերէ բխած 162 յարանուանութիւններ կազմած են Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը՝ որուն անդամներուն ընդհանուր բիւր կը հասնի 170 միլիոնի:

Խորհուրդը կազմող Եկեղեցիները, ի մի հաւաքուած երկրագունքի հինգ ցամաքամասերէն եւ կղզիներէն, կը ներկայացնեն ազգային, ցեղային եւ մշակութային մեծ զանազանութիւններ: Միութեան մէջ կարելի է յասկանալ նուազագէտի եւ Անտիոքի հնազոյն եկեղեցիներէն — Նոր Կտակարանի ժամանակներէն — մինչեւ Հարաւային Ափրիկէի նորազոյն Բանդու եկեղեցին՝ հիմնուած 1954 ին:

Համաշխարհային Խորհուրդի եկեղեցիները իրարմէ շատ տարբեր են իրենց ձեռով, կազմակերպութեամբ եւ պաշտամունքով. բազմաթիւ տարբեր համար կարելի է յիշել Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիները, իրենց մանրամասնեալ ձեռովն ու նուիրապետութեամբ, եւ Քուէյքերները — Quaker — իրենց պարզութեամբ: Բազմաթիւ տարբերութիւններ մէկ կողմ բոլորած, այս եկեղեցիները բոլի բոլի եկած են Քրիստոսի հանդեպ իրենց ունեցած հասարակաց կապով եւ հաւատքով:

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Ժողովի մեծ ընտանիքին անդամ եկեղեցիները հետեւեալներն են. — Անկլիկան (Եպիսկոպոսական), Ժողովական, Արեւելեան Ուղղափառ, Մկրչական, Ղպական, Աւետարանական, Լուսեւական, Մենոնական (սկզբնական մեղքի եւ մանուկներու մկրտութեան չհաւատացող), Մեթոտական, Հին Կաթոլիկ, Բարեկարգեալ, Մորավեան, Ներքական, Փրկութեան Բանակ, Եղբայրներ, Աշակերտներ, Բարեկամներ եւ Միացեալներ:

Հռովմէական Կաթոլիկ եկեղեցին իր փափաքին համաձայն մաս չէ կազմած Եկեղեցիներու սոյն ժողովին. նմանապէս Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցին յարմար չէ նկատած միանալու:

Այս նոր շարժումի միութեան ձեւը արտայայտուած է իր իսկ անունը կազմող երեք բառերով. — «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդ»: Ան կազմուած է *Եկեղեցիներէ*, որպէս ամբողջութիւն, եւ ոչ թէ պարզապէս անհատ քրիստոնեաներէ: Ան *Համաշխարհային* է, եւ ոչ թէ պարզօրէն ազգային կամ Արեւմտեան: Ան *Խորհուրդ* մըն է, կամաւոր ընկերակցութիւն, եւ ոչ թէ գերազան եկեղեցի եւ կամ օրինական-իրաւական հեղինակութիւն ունեցող հաւատական մարմին մը: Խորհուրդը պաշտօնապէս ի գոյ եկաւ 1948ին, Եկեղեցիներու մեծ համաժողովի մը ընթացքին, Ամստերտի մէջ՝ Հոլանտա: Իր ծրագրեալ կազմակերպութիւնը ունեցաւ երկրորդ ժողովի ընթացքին, 1954ին, Էվընսթընի մէջ՝ Ամերիկա:

Բ. — ԲԱՐԵՊՈՐՏԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ. — Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին արտայայտած քրիստոնեական միութիւնը պարզապէս տեսական սկզբունք մը չէ, այլ ան կը յայտնէ ինքզինք գործնական ձեռնարկներու մէջ, ինչպիսին է օժանդակութիւն զաղրականներու եւ այլ կարօտեալ եկեղեցիներու: Դէր այս մարզին մէջ, զանազան եկեղեցիներ, հակառակ իրենց բաժանումներուն, համագործակցութեան եւ իրերօգնութեան հիմունքով մէկ մարմին մը կը ներկայացնեն, որ կ'արտայայտի «Երբ մէկ անգամը ցաւի, միւս բոլորն ալ միասին կը ցաւին» խօսքով:

Սոյն Խորհուրդին կատարած օգնութիւնը զաղրականներու, երկու տեսակ է. — 1)

Օգնութիւն տնոնց՝ որոնք մոնսկրունց մնացած են պատերազմի եւ հաղթական պայմաններու բերումով: 1955 թուին միայն, 12,421 անձեր, գլխաւորաբար Արեւելեան Եւրոպային, վերանաստեղծեցան հոր տուններու մէջ, Միացեալ Նահանգներու, Աւստրալիոյ, Գանատայի, Հարուային Ամերիկայի եւ այլ երկիրներու մէջ: Այս բարեկապակի գործին համար ժողովրդուն ներկայացուցիչներ 41 երկիրներու մէջ: Ծրագիրներ կան նաեւ ուրիշ երկիրներ զաղբելու զոյղ ստեղծելու օգնելու, նաեւ ձեռնարկած ու նիւանդացած հոգեւորականներն ու եկեղեցւոյ պատկանները հանգստեան վայր փոխադրելու, դեպի Քաղա-Լօսանջո — Զուիցերիա: 900,000 իսլամ աւաքներու վրանային թուառ կեանքը բարելաւելու համար եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին իրաւորձելի անմիջական ծրագիրներէն մէկն է:

Մարգարեական ծառայութիւններու դաժար ընդարձակ է տակաւին: 1953ին եկեղեցիներու սոյն Խորհուրդը օգնեց Յունաստանի մէջ պատահած երկրաշարժի զոհերուն: 1954ին ան օգնութեան փութաց Քորեայի մէջ տագնապող մարդկութեան, հայրայեւով ուսելիք, զգեստ եւ դեղորայք 2,800,000 ամերիկեան տոլարի արժողութեամբ: Նաեւ 1955ին Հնդկաստանի, Փաքիստանի եւ Լաոսի մէջ պատահած ջրհեղեղներուն առիթով եկեղեցիներու Խորհուրդը հասաւ նիւթական օգնութեան:

Թիւրքիոյ, Իսրայէլի մէջ 1955 Սեպտեմբեր 6ին պատահած խռովութեան ընթացքին, հանդուցեցան Ուղղափառ եկեղեցիներ եւ վնասուեցան յոյն բնակիչներու տունքն ու խանութներ. այս առիթով եկեղեցիներու Խորհուրդը հասաւ անմիջական օգնութեան: Խորհուրդին ներկայացուցիչները մեկնեցան Իսրայէլ, տեղւոյն եկեղեցական առաջնորդներուն հետ համախորհուրդ տեղեկագիրներ փութացնելու համար: Այս ձեւով Տիեզերական Պատրիարքարանին անմիջականօրէն յաւանդուեցաւ 75.000 ամերիկեան տոլարի գումար մը:

1955 թուականին եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կատարած նիւթական օժանդակութիւնը կը գնահատուի 33,000,000 ամերիկեան տոլարով, ներառ-

եալ Զորչ Ուրլիս Սրբիսի (Ամերիկայէն) տրամադրած նիւթական օգնութիւնը:

Միջ-եկեղեցական տարբեր օժանդակութեան ձեւ մըն է նաեւ «Տիեզերական Կրթաբուհակներ»՝ որուն շնորհիւ կարելի եղած է աւելի քան 1300 ուսանողներու բարձրագոյն ուսմանց հետեւիլը: 1955-56 տարեշրջանին 119 կրթաբուհակներ հայրայրուեցան 25 երկիրներէ ընտրուած աշակերտներու համար, որոնցմէ 36ը զետեղուեցան Ամերիկեան Աստուածաբանական վարժարաններու մէջ, ընդ նսկողութեամբ եկեղեցիներու Ոգգային Խորհուրդին, որ զոյս Ամերիկեան կազմակերպութիւն մըն է:

Միջ-եկեղեցական իրեքօգնութեան այլ ձեւ մըն ալ եղաւ Տիեզերական Փոխառութեան Հիմնարկը — Ecumenical Loan Fund, որով կարելի դարձած է պատշտմունքի վայրերու եւ եկեղեցական այլ հաստատութեանց կառուցումը: Մեկ խօսքով, եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը կը հետեւի աւետարանական իրեքօգնութեան պատգամին, իրեն յարացոյց ունենալով սա նշանաբանը. «Կրել ուրիշին բեռը եւ այս ձեւով գործադրել Քրիստոսի օրհնքը»:

Բացի վերոյիշեալ բարեփոխական եւ բարեշուքական նպատակներու հետապնդումէն, Խորհուրդը իր գործունէութեան դաժար տարածած է նաեւ հետեւեալ միջ-եկեղեցական գլխաւոր հարցերուն շուրջ:

1. — Քրիստոնէական երկու մեծ նիւղերուն միջեւ — Արեւելեան Ուղղափառ եւ Բողոքական — համապարձակցութեան զարգացում: Այս հայլը գործնականօրէն առնուեցաւ երբ պատուիրակութիւն մը 1955 Նոյեմբերին գնաց Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին մօտ, հոն պատահած խռովութիւններուն առիթով:

2. — Բողոքական փոքրամասնութեանց նեղուկ ըլլալ բարոյապէս եւ իմացապէս. օրինակի համար Իսպիոյ Waldensianներուն, Սպանիոյ եւ Գոլոմպիոյ Աւետարանականներուն: Երբ Սպանիոյ մէջ զսնուող Աւետարանական միակ կրօնական բարձրագոյն վարժարանը փակուեցաւ 1956 Յունուարին կառավարական հրահանգով, եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը դրկեց պատուիրակութիւն մը, որուն միջամտութեան շնորհիւ շուտով վերաբացուեցաւ ան:

3. — Կարելիութեան սահմանին մէջ յարաբերութեան մէջ մտնել Սովետական Միութեան կամ անոր կապուած երկիրներու մէջ զտնուող եկեղեցիներուն հետ: Անհատական հազորակցութիւն կարելի եղաւ մեակել 1955ին Արեւելեան Գերմանիոյ, Չեխոսլովակիոյ եւ Հունգարիոյ երիտասնեայ առաջնորդներուն հետ: Նման բոլոր փոխ-յարաբերական աշխատանքներու հիմնական նպատակը եղած է եւ է երկարէ վայրագոյրի ետին զտնուող եկեղեցիները մեկուսացած չպահել Արեւմտեան եկեղեցիներէն:

4. — Ամբողջական ու փոխադարձ յարաբերութիւններ մշակել Արեւմտեան եկեղեցիներու եւ Ասիոյ ու Ափրիկէի եկեղեցիներու միջեւ: Վերջին երկու աշխարհամասերուն եկեղեցիները, որոնք հաստատուած են առաւելաբար օտար բարոյաւորեանց շնորհիւ, փափաք յայտնած են բաժնեկիցներ ու գործակիցները դառնալու Արեւմտեան եկեղեցիներուն հետ հաւասար գետնի վրայ եւ ոչ թէ մշտնջենապէս սնունդ հովանիին ներքեւ մնալ: Եկեղեցիներու խորհուրդը կարելիութիւնը ստեղծած է նման յարաբերութիւններ մշակելու: Եկեղեցիներու Համաշխարհային խորհուրդի՝ 1960ին գումարելիք եկեղեցական համաժողովը Սեյլանի մէջ գումարելու առաջարկը ցոյց կուտայ արդէն Արեւելեան (Ասիա - Ափրիկեան) եկեղեցիներու կեօնք ունեցող ներկայութիւնը խորհուրդէն ներս:

Եկեղեցիներու Համաշխարհային խորհուրդը իր առաջին շեշտը դրած է միջ-եկեղեցական իրեւոյցնութեան եւ զարգացման նկատառումներուն վրայ, առանց իրեն հիմնական նպատակ դարձնելու եկեղեցական կամ կազմակերպչական խնդիրները:

Գ. — ԵՈՐՀՈՒՐԻՒՆ ԿԱԶՄԱՅ ՈՒՍՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ. — Եկեղեցիներու սոյն Համաժողովին երկրորդ շեշտը ուսման վրայ դրուած է: Ներկայ ժամանակներուն աշխարհի վրայ ցրուած բոլոր եկեղեցիները պարտին միասնաբար դիմակայել այն բոլոր բնագոյնութիւնները՝ որոնք կ'ուղղուին երիտասնեայ հաւատքին եւ կեանքին դէմ, ու ջանալ հաշտեցնել զանոնք: Ահա թէ ինչու Էվրեսթընի համալուծմամբ, 1954ին, ուսանելի նիւթերը գաւառներէ սուեալ եւ մնայուն հիմքերու վրայ: Ըստ սուեալ ծրագրին, ուսումը պիտի

չամփոփուի դպրոցական ծանօթութեանց սահմանին մէջ, այլ փորձառական հիմքերու վրայ պիտի դրուի, իր մէջ առնելով խորհրդակցութեանց եւ ժողովներու գումարումը: Այս իմաստով ուսման ծրագիրը երեք գլխաւոր նպատակ-ուղիներ պիտի ունենայ.

1. — Եկեղեցւոյ դերը բնկերութեան մէջ:
2. — Եկեղեցւոյ աւետարանական-բարոյչական գործը ի սփիւռս աշխարհի:
3. — Եկեղեցւոյ միութիւնը:

Ուսման ծրագրի վերոյիշեալ առաջին հարցին համար նախատեսուած է երեք տարւած ուսման շրջան մը, ուսումնասիրելու համար թէ Երիտասնեայ աշխարհը ինչ պատասխանատուութիւն ունի հանդէպ այն երկիրներու՝ որոնք բնկերային արագ փոփոխութեանց կամ լաւ եւս բարեփոխութեանց կարիքն ու կարելիութիւնը ունին: Ակնարկութիւնը Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Հարաւային Ամերիկայի համար է, ուր ժողովուրդներ արեւցած են եւ ճանչցած մարդկային իրաւունքները, արդարութիւնն ու ազատութիւնը: Թեեւ այս հարցին բարւոք լուծումը չի սահմանափակուիր զուտ կրօնական ու բարեսիրական միջոցներու կիրարկութեան մէջ եւ եկեղեցիին համար պատշաճ չէ մասնակցիլ խնդրին թեքնիք մասի բարեփոխման, սակայն եւ այնպէս ան չի կրնար ալ խուսափիլ կարգ մը տակաւին տեսնութեամբ չը կազմակերպուած երկիրներու իր նպատակը բերելէ բարոյապէս:

Այս առաջին հարցի ուսումնասիրութիւնը երկու բեւադրանքներ ունի. — նախ օգնել Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ զտնուող եկեղեցիներուն, ընթացք տալով այդ եկեղեցիներու շինարար բնագոյնական բեւադրանքներուն, տեղական եկեղեցիներու ընթացիկ պահանջներուն վերաբերմամբ: Երկրորդ, օգնել Արեւմտեան երիտասնեաներուն, որպէս զի հասկնան եւ ճանչնան զնահապէս իրենց պատասխանատուութիւնը հանդէպ Ասիական ու Ափրիկեան ժողովուրդներուն:

ՔԱՂԵՑ

ԶՈՒՆՆ ԿՐԻ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ասիա Ապագա

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՄԵՐ ԹԵՄԵՐԷՆ

ԻՐԱՔԻ ԹԵՄԵՆ

Պաղատաի Հայոց Առաջնորդարանէն ստացուած նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները:

Տեղւոյն թեմական Խորհուրդը որոշած է որ Պաղատաի նորակառոյց Մայր Եկեղեցւոյ քովեաի գոյգ սեղաններու առջնութիւն հաստատուին միայնակ երկու գանձանակներ, մէկը ի պայծառութիւն Ս. Էջմիածնի և միւսը՝ Ս. Երեստղէմի:

Առաջնորդի առաջարկութեամբ, Աւագ Ուրբաթ Թաղման Կարգի կատարումէն ետքը, Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին և Տնօրինական Սրբալոյսերուն պայծառութեան համար թեմական Խորհուրդին զըլխաւորած քացառիկ պնակին արդիւնքը եղած է 130 Տինար, զոր աղնուարար կըրկնապատկած է Մեծայարգ Տիար Արամ Արթին Ղարիպեանը: Զանազաններէ ստացած անհատական նուէրներով միասին, Երեստղէմի համար ապահովուած է աւելի քան հինգ հարիւր Տինար:

Ապրիլ և թիւնին, մեռած է բնիկ Զէյթունցի Սերոբ Խաչիկ Տէճեան, 70 տարեկան: Ան մահէն մէկ ամիս առաջ Պաղատաի Հայոց Եկեղեցիին կտակած է իր ամբողջ սննդածը՝ երկյարկանի տուն մը՝ երկու հազար իրաքեան Տինար արժողութեամբ: Փոխանցումի գործողութիւնները կատարուած են: Առաջնորդը երկիցս այցելած է հիւանդին: Ապա նախագահած է անոր յուղարկուողութեան և ևս թիւնօրէքի արարողութեանց: Գոված է հանգուցեալին հեռաձայն արարքը ի յիշատակ անձին և յօրինակ ուրիշներուն:

Բիւրաւոր Նահատակաց Յիշատակին Օրը, Ապրիլ 24, սկսած է Պաղատաի նորակառոյց Մայր Եկեղեցւոյ կից գանուող գերեզմանատան բարեկարգութեան արշաւը: Առաւօտուն հոծ բազմութեան մասնակցութեամբ պատարագած է Առաջնորդը և յորդորած ժողովուրդը որ սրտարուխ

նուիրատուութեամբ զօրավիգ լինի թեմական Խորհուրդի Անհնապեա Դռեա. վարդան Ալէքսանդրեանին, որ իր ծախսովը, սիմէնթով, խճաքերով, երկու կողմէն թարմ ծաղիկներ և նոր ծառեր անկելով, վայելչօրէն շինած էր հիւսիսէն հարաւ երկարող մէջնաղի զլխաւոր ուղին, 100 մեդր երկայնքով և 8 մեդր լայնքով: Ճամբան կը յանգի հարաւային պատին կից՝ նոյնին նախաձեռնութեամբ և ծախսով բնական գիրքաւորութեամբ ի նորոյ շինուած՝ յուշարձանին վրայ որ Ապրիլ 24ին հանդիսական օրհնութեամբ նուիրուած է Բիւրաւոր Նահատակաց և գերեզման հունեցող ննջեցեալներուն յիշատակին:

Նորաշէն մահարձանին խաչապարզ դռներէն ներս գետեղուած է մշտապալ լոյս մը, որ կը ճառագայթէ տաճի ծառուղիին վրայ: Իսկ մահարձանին կտուրին երկու թեւերուն վրայ գետեղուած խնկամաններէն գուլայ գուլայ կը բորձրանան խունկի ծուէններ: Ետեւ իբր խորք կան Մասիսը խորհրդաւորող քարակոյտեր: Մուտքի երկու կողմերուն կիսաբոլոր աղիւսաշէն իւզաներկ ցանկապատը կը ծառայէ աղօթքի, յանկայտ կամ նստակ խորհրդածելու: Առաջնորդ Սրբազանը մահարձանին նուիրողորման պահուն օրհնեց հնարամիտ և ձեռներէց նուիրատուն և յորդորեց բազմութիւնը որ հետեւի արւած գործնական օրինակին, մինչև 1960, Ապրիլ 24, բարեկարգելու համար ամբողջ գերեզմանատունը:

Այս նպատակով Ապրիլ 24ին Եկեղեցոսէր Տիկնանց և թեմական Խորհուրդի զլխաւորած պնակներէն գոյացած հարիւր քսան հինգ Տինարը պահ գրուած է Ս. Մ. Ղարիպեանին մօտը իբր հիմնադրամ:

Ամբողջութեամբ նշանակովի վերակազմուած են Մուսուլի և Քէրքիւկի Ծխական Խորհուրդները: Ամբողջանալու վրայ է Պատրայի Ծխական Խորհուրդին կազմը:

Կատարուած են հովուական հետեւեալ փոփոխութիւնները. Մուսուլէն՝ Տ. Խորէն Քհնյ. Գասապեան փոխադրուած է Պատրայ: Պատրայէն՝ Տ. Գեղամ Քհնյ. Փաշայան փոխադրուած է Պաղատա: Պաղատայէն՝ Տ. Արշաւիր Քհնյ. Սէփալեան փոխադրուած է Մուսուլ:

ՈՒՒՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍԻՆԱՅԻ Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԷԻ ՎԱՆՔԸ

Այս տարուան Ապրիլ ամսուան ընթացքին, բարեբախտութիւնը ունեցանք կատարելու ուխտագնացութիւն մը գէպի Սինայի թերակղզիին Ս. Կատարինէի վանքը։ Ուխտագնացութեան առիթով, կրօնական ու պատմական վայր մը տեսնելու փափաքին հետ նպատակ ունէինք նաեւ այս հին վանքին մէջ գտնելու և ցուցակագրելու հայերէն ձեռագիրներ։

Ճանապարհը երկար և յոգնեցուցիչ էր ամբողջ մեր խումբին համար։ Վանքը Աղեքսանդրիայէն 607 հազարամիկր հեռու է։ Ոխտ հետաքրքրական ու նկարագրիչ, մանաւանդ Կարմիր Ծովի վրայ բացուող Սինայի թերակղզիին Ֆէյտան կոչուած հովիտը, որուն մէջէն անգղալարար բարձրացող կառքը զոյնզոյն կրանիթեայ լեռնաշղթաներու, անհամար ձորերու ոլորտին ընդմէջէն, տեսողութեան առջև կը բերէ աննկարագրելիօրէն գեղեցիկ տեսարաններ, յանգելու համար վերջապէս Ս. Կատարինէի վանքին՝ որ երկինքէն ինկած զոհարի մը պէս հեռուէն կը փայլի երեք բարձրաբերձ լեռներու — Մովսէս, Սաֆաաֆա, Մինէյյա — քղանցքներուն հանդիպման կէտին, 1470 միկր բարձրութեան վրայ։

Վանքը կառուցուած է Բիզանդիոնի Յուստինիանոս կայսեր կողմէ յամի Տեառն 570ին։ Ամրոցի մը նման շրջապատուած է չորս կողմերէն 12-15 միկր բարձրութեամբ և 1.65 միկր թանձրութեամբ կրանիթեայ պարիսպներով։

84 միկր երկայնքով և 70 միկր լայնքով տարածութիւն մը կը զրաւէ վանքը։ Բառանկիւն այս շրջափակին մէջ կը պարփակուի Ս. Կատարինէի Մայր Եկեղեցին՝ որ իր գանձերով աւելի թանգարան մըն է։ արժէքաւոր նկարներ, բազմազան ֆահեր, մոզաիկներ կը տեսնուին ամենուրեք։ Աղեքսանդր Բ. Չարին կողմէ նուիրուած է ոսկեզօծ, նրբօրէն քանդակաւ ջուխտ դամբան-պահարաններով Ս. Կատարինէի պատկերը։ Ունի 2000է աւելի թանկարժէք սրբանկարներ (իքոն) որոնք կը ներկայացնեն

աշխարհի վրայ գտնուած սրբանկարներու ամենամեծ հաւաքածոն։ Նկատելով որ Լէօ կայսրը, Բ. դարուն, իր հրամանագրերովը ոչնչացնել տուաւ Բիզանդական կայսրութեան մէջ գտնուած բոլոր սրբանկարները, անոնց պաշտամունքը դադրեցնելու համար, այստեղ գտնուող սրբանկարները գերմ մնացին ոչնչացումէ, որովհետեւ այդ թուականին Սինայի թերակղզին արդէն ինկած էր Իսլամ տիրապետութեան տակ։ Հետեւաբար վերոյիշեալ հրամանագրերը չէին կրնար ի գօրու ըլլալ վանքէն ներս։

Պատմութիւնը կ'աւանդէ թէ Ս. Կատարինէ կոչւ. քրիստոնէութիւնը ընդունելուն համար, հալածուած, չարչարուած ու գլխատուած է Աղեքսանդրիայ մէջ և մարմինը անյայտացած է։ Սակայն Յուստինիանոս կայսեր կառուցած այս վանքին բարեպաշտ վանականներէն մին, Բ. դարուն, Աստուածայայտնութեամբ երևան բերած է թէ նահատակաւ կոյսին մարմինը հրեշտակներու թեւերուն վրայ Աղեքսանդրիայէն փոխադրուած ու թաղուած է Մովսէս լեռնաշղթային մէկ զագաթին վրայ։ Վանականները կը հաւատան ու երկար փնտռուքներէ ետքը կը գտնեն կոյսին մարմինը՝ այժմ իր անունը կրող լեռան զագաթին վրայ, ծովու մակերեսէն 2635 միկր բարձր։ Կը գետեղեն զայն նախ նոյն զագաթին վրայ կառուցուած մասնաւոր մատուռի մը մէջ ու յետագային, ԺԱ. դարու ընթացքին, կ'իջեցնեն զայն պահարանի մէջ ու կը պահեն այն առնէն «Այլակերպութեան եկեղեցի» յորջորջեալ սրբավայրին մէջ, յորմեհետէ վանքն ու եկեղեցին կը կոչուին Ս. Կատարինէի վանք և Ս. Կատարինէի եկեղեցի(*)։

(*) Տ. Թորգոմ Պատրիարքի պատրաստած **Սուրբ և Տօմ զբնակին մէջ** (էջ 48), հետեւեալ ծանօթութիւնը կը տրուի՝ Նեկսարիէն կամ Կասարիէն կոչուի մասին. «Աղեքսանդրացի ազնուական տնայ, ըս մահմ Կասանդիանոսի ցեղէն, իմաստաւոր սկիկն մը, որ, երբ Մասիմիանոս Տաւ Աղեքսանդրիա գալով մեծ մեհեանցին մէջ ներկայ էր հեքսանական տօնի մը, զմաց հրապարակաւ յանդիմանեց զինք, իր պաշտած կուռքերուն սուրբինը պարզելով։ Կայսրը հրալիքեց իր փիլիսոփաներէն եւ հետեւեալէն յիսուս անձինք, որպէսզի իրենց զիտքեամբ բարձրագին կոյսը։ Անոնք ոչ միայն յայտնեցան, այլ բնդակաւակն, նուաճուելով անոր պերճախօսութենէն, իրենք իսկ բիւսոնեայ դարձան։ Մասիմիանոս հրակէզ մահ-

Վանքի շրջափակին մէջ, եկեղեցւոյ կողքին, է. դարուն կառուցուած է մզկիթ մը՝ խորհրդանշելով երկու մեծ կրօններուն համագոյութեան կարեւրութիւնը նոյն վայրին վրայ։

Իրաւամբ, աւանդութիւն և պատմական իրողութիւն է որ երբ Սինայի թերակղզին անցաւ կամ անցնելու վրայ էր Իսլամ տիրապետութեան տակ, Քրիստոնեայ վանականներ իմաստութիւնը ունեցած են զիմելու ուղղակի մեծ մարգարէին, հրաւիրած ու հրաւիրած են զինք վանքին մէջ, ու ստացած իրմէն վանքին նուիրականութիւնն ու անբռնարարելիութիւնը հռչակող վաւերագրեր, զորս մարգարէին զրոյմին տակ, իմա մատի ու ձեռքի ստորագրութեամբ, ցուցադրած են զրադարանի անցքի պատեւրուն վրայ։

Երբ իշխանաւոր Էլ - Հաքիմ, «առաքեալ ուղղափառ հաւատքին», (996 - 1021) իր բանակով կը մօտենար վանքին, զայն կործանելու համար, ի տես մեծ մարգարէէն տրուած վաւերագրերուն, կը դադրեցնէ իր արշաւանքը և յետոյ կը կոչէ վանքը կործանելու իր որոշումը, պարտադրելով սակայն որ վանքի շրջափակին մէջ ու եկեղեցիի կողքին կառուցուի մզկիթ մը, ինչ որ վանականները ընդ փոյթ կատարած են, այսպէս ապահովելով իրենց ու վանքին գոյութիւնը մինչև օրս։

Աւստագնաց այցելուին խուզարկու աչքը կրնայ նշմարել վանքի շրջափակին մէջ այլալեզու եկեղեցիներու պատկանող մատուռներու հետքեր, որոնք յայտարար նշաններն են թէ անցեալին վանքէն ներս ապրած են Յոյներէ զատ նաև այլ քրիստոնեայ ազգերու պատկանող միաբաններ, ընդ որս թերևս Հայեր ալ՝ որոնք կերտած են Մեսրոպեան տառերով, վանքին մէջ գտնուած հայերէն ձեռագիրները։ Այսօր սակայն, վանքը իր յարակից մասերովը կը

պատկանի Ս. Կատարինէի Յունադաւան ինքնագլուխ Միաբանութեան։

Գրադարանը 60 մեթր երկայն ու 15 մեթր լայն ընդարձակ սրահ մըն է։ Ըստ զրադարանապետին յայտարարութեան, իր մէջ կը պարունակէ, տպագրեալ ու ձեռագիր, 6000է աւելի թանկարժէք հատորներ, գրուած 11 լեզուներով. — Յունարէն, Աւրարեւելէն, Սիրիաք, Ռուսերէն, Պարսկերէն, Հայերէն, Ղպտերէն, Ֆրանսերէն, Լեհերէն, Լատիներէն և Վրացերէն։

Ձեռագիրներուն մէջ յիշատակութեան արժանի է Codex Sinaiticus կոչուած Յունարէն Աստուածաշունչը, որ օտար ձեռքերու միջոցաւ 1869ին հասած է նախ Ռուսիոյ Զար Աղեքսանդր Բ-ին, որ ազնուութիւնը ունեցած է վերադարձնելու վանքի զրադարանին հարազատ ընդօրինակութիւն մը, և որ այսօր հպարտանքով կը ցուցադրուի զրադարանին անցքի ցուցափեղկերէն միոյն մէջ։ Codexը կը բաղկանայ 346 ընտիր մագաղաթեայ թերթերէ, իւրաքանչիւրը 13.5ով 15 մատնաչափ ծաւալով։ Բրիտանական Թանգարանը գնած է սկզբնաղբի օրինակը Ռուս Համայնաւոր կառավարութենէն 1933ին, 100.000 Սթէրլինի, և այժմ կը պահուի այս թանգարանին մէջ, իրրև անոր ամենէն արժէքաւոր հնութիւններէն մէկը։

Աղեքսանդրիոյ մէջ հրատարակուող յունական թերթի մը բարեկամ խմբագիրներէն մէկուն և կնոջս հետ, զրադարանին երկյարկանի պահարաններուն մէջ, երկու ժամ անընդհատ փնտառութիւն կատարեցինք գտնելու համար հայկական ձեռագիրներ, որովհետև 1942ին, առաջին ուխտագնացութեանս միջոցին, օրուան զրադարանապետը ներկայացուց ինձ նմոյշ մը հայկական ձեռագիրներէն, զորս աչքէ անցուցի օրպէս հետաքրքիր Հայ, առանց որեւէ նօթագրութեան։ Հակառակ կարգ մը պատուիրակներու կողմէ կատարուած աշխատանքներուն, սոյն վանքի ձեռագիրներու ամբողջական ու կանոնաւոր ցուցակագրութիւնն ու դասաւորումը զեռ տեղի չէ ունեցած։ 1957ին և 1958ին, Փրինսթըն-Միչիկըն համալսարաններու նախաձեռնութեամբ կատարուած են աշխատութիւններ զրադարանէն ներս, ցուցակագրումի և դա-

ռամբ նահասակի տուաւ այս վերջիններ, եւ բանաստեղծ տուաւ զնեկարին, եւ բազում ամօշխմներէ վերջ, երբ չկրցաւ խախտել անոր հաւատքը, դասապարտեց զլիսաւորեան։ Քրիստոնեաներ անոր մարմինը զաղնաբար փոխադրեցին Սինայի վանք, որ այնուհետեւ այդ պատճառաւ եղաւ նշանաւոր ուխտաւեղի մը։ Ս. Կատարինէ նկատուած է պատշաճ արքունիք քրիստոնեայ իմաստներէն։

սաւորութիւն առնչութեամբ: Հակառակ տարուած աշխատանքներուն, գրադարանապետին յայտարարութիւնը, թէ քննադիրները տակաւին կանոնաւորապէս դասաւորուած չեն, կրնայ ներկայացնել ճշմարտութեան մէկ մասը:

Յունական վանքերու աւանդական սովորութեան մը համաձայն, Ս. Կատարինէի վանքն ալ պահած, պաշտպանած ու կուտակած է դարերէ ի վեր իր ննջեցեալ վանականներուն օսկորները վանքի շրջափակին երկու մեծ աւանդատուններուն մէջ, բացառելով եպիսկոպոսներու մահկանացու մնացորդները, որոնք գոհուած կը պահուին անջատ պահարաններու մէջ: Այս սովորութիւնը ազդու և մշտական յաւարար ազդարարութիւն մըն է ննջեցեալներու կողմէ, ուղղուած ամենքին՝ վանականներուն և ուստաւորներուն, Աստուածաշնչական այս խօսքին. «ՅԱստուծոյ երկիր, և զպատուիրանս Նորա պահեա՛, զի այս է մարդն ամենեկին» (Ժողովող, ԺԲ., 13):

Վանքը իր շրջափակին մէջ ունի նաև պտղատու պղտիկ պարտէզ մը, գեղազարդուած կիպարիսներու շնորհալի թառուտքով մը, ինչ որ անապատային լեռի լեռներու ամառայութեան մէջ կախարդանք մըն է ինքնին: Վանքին ու պարտէզին հարկ եղած ջուրերը կը հալթալթուին վանքի շրջափակին մէջ փորուած խորունկ հորերէն: Գլխաւորներն են Մովսէսի հորը, Անկէզ Մորենիին հորը և Ս. Ստեփանոսի հորը: Սինայի թերակղզիին համար ջուրի խնդիրը մահու և կենաց խնդիր մըն է. որովհետեւ անձրև ու ձիւն հազուադէպ են: Վանականները այս տարի ալ կը տրանջային ջուրի պակասէն: Այցելուներու տոմարին մէջ արձանագրեցինք մեր սրտաբուխ մաղթանքը. — առատ ջուր և անձրև Սինայի թերակղզիին համար:

Ուստապանդութեան մաս կը կազմէ Մովսէսի լեռան վերելքը, 2283 մետր բարձր ծովու մակերեսէն: Առաւօտ կանուխ մեկնեցանք վանքէն ու հինգ ժամէն հասանք լեռան կատարը, ու հոն, կէս ժամուան դադարէ մը վերջ, սկսանք վայրէջքը լեռան կողէն, ապառաժներու մէջ յարդարուած 3000է աւելի կրանիթեայ սանդղամատերէն: Լեռան կատարէն, թերակղզիին յաջոր-

դական լեռնաշղթաներուն պարզած համայնապատկերը, որ զէպի Արեւելք կ'երկարի մինչև Ազապայի ծովախորշը, պարզապէս հիանալի է, ու եթէ արեւմտեան կողմը գտնուող ու Մովսէսի լեռնաշղթային մաս կազմող մերձակայ Ս. Կատարինէի լեռան երկնասլաց բուրգը — 2635 մետր բարձր — արգելք չի հանդիսանայ, պարզուած համայնապատկերը պիտի տարածուէր Ազապայի ծովախորշէն մինչև Կարմիր ծով:

Խրատ սահմանափակ տարածութիւն ունեցող (առ առաւելն 250 քառ. մետր) Մովսէսի լեռան կատարին վրայ կառուցուած են, արեւելեան կողմը, մատուռ մը, իսկ արեւմտեան կողմը՝ մզկիթ մը, որոնք տարօրինակ կերպով, այդ բարձրութեան վրայ իրարմէ անջատուած կը մնան քար ու կիրէ շինուած ու երկաթէ փշթթիւներու ցանցով պատուած միջնորմով մը: Մատուռը գեղեցիկ է, առատազնէն ու պատերը զարդարուած են Աստուածաշնչական դէմքերու և զէպքերու վառ նկարներով: Մզկիթը սակայն կարօտ է վերանորոգման: Ան շինուած է ապառաժի մը վրան՝ որուն ներքն զրանդու քարանձաւը, ըստ աւանդութեան, ծառայած է որպէս ապաստանարան Մովսէս մարգարէին, երբ ան, ժողովուրդէն մեկուսացած, խօսեցաւ Եհովայի հետ ու կնքեց Խորայէլի Մեծ Ուխտն ու ստացաւ Անոր ձեռքերէն սրբազնասուրբ Տաճարանեան՝ որ հիմքը կը կազմէ երեք յաջորդական մեծ կրօնքներու հաւատքին:

Կը պատմուի դարձեալ թէ այս ապառաժին վրայէն է որ, իր կարգին, մեծ մարգարէն Մօհամէտ, իր «պուրազ» անուանեալ նժոյգին վրայ նստած, սլացաւ երկինք ու ստացաւ Ալլահէն յաւելուածական պատուէրներ ու յայտնութիւններ: Հաւատացեալներ կը տեսնեն այդ ապառաժին վրայ պուրազի ոտքերէն միոյն հեռքը: Մովսէսի լեռան կատարին վրայ կէս ժամուան հանգիստէ մը ու վանականներու կողմէ փորուած խորունկ հորէն քաշուած համեղ ու պաղօրակ ջուրը ըմպելէն յետոյ անգամ մը ևս նայեցանք թերակղզիին բարձրադիր ու սքանչելի համայնապատկերին և աստուածահաճոյ աղօթք մը միմեզնէնով հրաժեշտ առինք այդ սրբատեղիէն:

(Մէզր) ԳԷՈՐԳ ԳԱՅԱՐԵԱՆ

Աղեփաղարիս

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վեհափառ Հայրապետի առաջադրություններ, Տաթևի, Հաղարծնի և Հառիճա վանքերը Հայաստանի Յուշարձանների Պահպանությունների կողմից յանձնուեցին Մայր Աթոռիս խնամքին և գործածության իրրեւ կրօնական սրբատեղիներ:

Տաթևի (Թ. դար), Հաղարծնի (ԺԱ. - ԺԲ. դարեր) և Հառիճա (Է. - ԺԴ. դարեր) վանքերը մեր նշանաւոր պատմական յուշարձանների շարքին են պատկանում իրենց ճարտարապետական ոճով և հոգեւոր - մշակութային անցեալով:

Մայր Աթոռը մօտ ապագայում պիտի կազմէ յատուկ ծրագիր այս պատմական վանքերի վերանորոգման և կեանքի կոչելու կապակցութեամբ:

20 Մայիս 1959 թ.

(Կնիք Դիւանատան)

ԴԻԻԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Ս. Էջմիածին

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանի վերակառուցման առթիւ, Վեհափառ Հայրապետի սիրալիր համաձայնութեամբ, Երեւանի Գիտութիւնների Ակադեմիան պեղումներ կատարեց Ս. Սեղանի բեմի տակ, ղեկավարութեամբ ճարտարապետ Ա. Սահինեանի:

Սոյն թուի ապրիլի ճին, Երեւանից հրաւիրուած հնագէտների և ճարտարապետների յանձնաժողովը տեղում քննելով պեղումների արդիւնքները, հաստատեց հետեւեալը.

Ա. — Այժմեան Ս. Սեղանի տակ, մօտ 1,5 մետր խորութեան, յայտնաբերուեցին Ե. դարում, Վահան Մամիկոնեանի կողմից կառուցուած Աւագ Սեղանի խարխալները, բեմը և Վէմ քարը պահպանուած անաղարտ վիճակում:

Բ. — Ե. դարի բեմի որոշ սրբատաշ քարերի վրայ պահպանուած են հնագոյն որմանկարների մնացորդներ:

Գ. — Ե. դարի Ս. Սեղանի կառուցուածքի ներսում պահպանուած են առաւել հնագոյն խորանի պատեր, որոնք ըստ իրենց կառուցուածքի և շինարարական տեխնիկայի, գոյութիւն են ունեցել մինչեւ Ե. դարը: Այն կարող է լինել Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի օրով (301 թ.) կառուցուած խորանը կամ թերեւս պատկանել է առաւել հնագոյն շրջանի սրբավայրի:

Դ. — Ե. դարի բեմի ներքեւի շարուածքի մէջ, հորիզոնական ուղղութեամբ, յայտնաբերուած է Ուրարտական ժամանակաշրջանի (2. - Թ. դար Բ. առաջ) մի սրբատաշ ործաքարից (բազալտ) յղկուած մի մեծ կոթող, որը իր չափերով (3,10×73×0,53 մ.) հանդիսանում է ցարդ յայտնի Ուրարտական կոթողներից ամենամեծը:

Այդ հազուագիւտ յուշարձանը վկայում է Մայր Տաճարի ստեղծումից աւելի քան մէկ հազարամեակ առաջ, Ս. Էջմիածնի շրջապատում, դեռեւս Ուրարտական ժամանակաշրջանից գոյութիւն ունեցող մշակութային կեանքի կեդրոնի առկայութիւնը:

Վեհափառ Հայրապետը հաստատեց հնագէտ - ճարտարապետների առաջարկութիւնները, այն է.

Ա) Մայր Տաճարի նոր կառուցուելիք Աւագ Սեղանի մակերեսը պատել երկաթ - բեթոնով, պահպանելով բեմի տակ պեղումների հետեւանքով ներկայիս առաջացած գետնափոր տարածութիւնը իր անցքերով և Ս. Սեղանի յետեւի կողմից (թանգարանից) յատուկ մուտք բանալ ընդհանուր դիտման համար, որպէս սրբավայր և պատմական յուշարձան:

Բ) Ուրարտական ործաքար կոթողը (ստեւան) դուրս հանել իր տեղից և կանգնեցնել Ս. Էջմիածնի քակում մի յարմար տեղ, յատուկ պատուանդանի վրայ, իրրեւ յուշարձան - կոթող:

10 Ապրիլ 1959 թ.

(Կնիք Դիւանատան)

ԴԻԻԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Ս. Էջմիածին

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԷՋ

Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին Երուսաղէմի հայոց վանքի շրջափակին մէջ գտնուող փոքր սրբավայր մըն է: Շինուած է Աննա Փահանայապետի տունին տեղւոյն վրայ, ուր բերուեցաւ Յիսուս առաջին անգամ դատուելու համար ձերբակալութենէ յետոյ: Այստեղ էր որ Յիսուս սպասաւորներէն ապտակուեցաւ յորմէ սրտիւնն թեւաւ քողէր: Եկեղեցւոր Յիսուսի շարչարանաց հետ կապուած սրբավայր մը եղած է ի սկզբանէ անտի: Յարգ կ'ապրի եկեղեցւոյ հիւսիսային պատին կից ձիթենիի այն ծառը ուր աւանդաբար կ'ըսուի թէ կապուած է Յիսուս նախ քան Ատեան հանուիլը: Այս խոյ պատճառաւ տեղացիներ այս եկեղեցին կը կոչեն «Տէյր էլ - Զէյթուն», Զիթենիի վանք:

Արդարեւ Վանքին մէջ փոքրիկ վանք մըն է Հրեշտակապետացը իր ուրոյն տեսչութեամբ և բնակչութեամբ: Այս վանքի կարգ մը մասերն ալ ենթարկուեցան նորոգութեանց:

Ա. — Սոյն եկեղեցւոյ հարաւային պատին մէջ բացուած նախկին իւզատուն կոչուած փոքրիկ խուցը մաքրուեցաւ, ընդարձակուեցաւ և կոկիկ խոտաւառան մատուռի մը վերածուեցաւ: Մատուռը օծուեցաւ բոլորովին ի նորոյ շինուած մարմարեայ սեղանով մը:

Բ. — Եկեղեցւոյ «գանձատուն» կոչուած փոքրիկ աւանդատունին հինցած ձեփերը վար առնուեցան և ի նորոյ ձեփուեցան: Թէ' խոտաւառան և թէ' այստեղին համար առաստաղէն մեծկակ լուսամուտներ բացուեցան, առաջին առնելու համար քանդիլ խոնաւութեան ցեփուեցաւ նաեւ եկեղեցիի հարաւային պատի յախճապակիներէն վերի մասը:

Գ. — Կարեւորագոյն նորոգութիւնները կատարուեցան եկեղեցւոյ բուն սրբավայրին մէջ որ ծանօթ է Քրիստոսի առաջին բան առնումով: Այս փոքրիկ մատուռը բացուած է եկեղեցւոյ հիւսիսային պատին մէջ, արեւմտեան անկիւնը:

Այս մատուռին արեւելեան պատին մէջ փորուած է բուն սրբավայրի փոքրիկ պատարագամատոյց սեղանը: Սեղանին ներքեւ արդէն մարմարակերտ նորոգուած է 1831 ին:

Այս առթիւ սեղանին երկու կողմերը մարմարէ սիւններ զրուեցան որոնք իրենց վերեւ կը բռնեն կամարակապ մարմարէ խորան մը քանդակազարդուած ողկոյզներով, թռչուններով և հրեշտակներով: Սեղանին նախկին փայտեայ աստիճանները փոխանակուեցան մարմարեայ սալերով: — Մատուռին միւս պատերը և առաստաղը յախճապակիներով ծածկուած էին, որոնցմէ ոմանք թափուած և

ուրիշներ՝ խախտած էին: Բոլորն ալ վար առնուեցան և անոնց ետեւ գտնուած աւելորդ և հին ձեփերը մաքրուեցան: Այս մաքրութեան ընթացքին պատերու մէջէն ելան վեց խաչքարեր և խաչքարերու բազմաթիւ կտորներ: Ոմանց արձանագրութիւնները բոլորովին եղծուած էին, ընթեռնելիներէն հնագոյնը կը կրէր Ջո Նայկական թուականը (= 1461): Պատին մէջէն կ'երեւին այս մատուռի արտաքին կողքին վրայ գտնուող պատմական ձիթենիի արմատները: Պատերը նորոգուելէ յետոյ վերստին ծածկուեցան նախկին յախճապակիներով աւելի կանոնաւոր կերպով: Իսկ պատերուն ներքին մասը շուրջ մէկ մէթը բարձրութեամբ, ինչպէս նաեւ յատակը, ծածկուեցան մարմարով: Խաչքարերէն լմանները զետեղուեցան պատերուն վրայ և նոյն պատերուն վրայ բացուած փոքրիկ պահարաններու մէջ: Կոտորուածները Մատենադարանի հնագիտական բաժնի փոխադրուեցան: Գրանուածներուն մէջ հետաքրքրական էր հնագրոյմ և անարուեստ փոքրիկ արձանիկ մը, ձեռքի մեծութեամբ, որ կը ներկայացնէր կին մը գրկին մանկիկ մը երկնցած: Եթէ չ'ենթադրենք որ այս արձանիկը կը պատկերէ Ս. Կոյսը և Մանուկ Յիսուսը, պիտի ենթադրենք որ ասիկա կը ներկայացնէ Ուսանանայի քարէի զրոյցը: Այս զրոյցը կապուած է Յիսուսի յաղթական երուսաղէմ մուտքի աւետարանական դէպքին հետ, երբ մարդիկ գիտուս ուղտաններով կ'ընդունին, և փարիսեցիք զիտուցութիւն կ'ընեն Յիսուսին որ սաստեւ աշակերտներուն որ նման օրհնարանութիւններ չ'երեւներ, Յիսուս կը պատասխանէ. «Եթէ զոքա լուսեցեն քաղիքի աղաղակեցեն»: Աւետարանական այս իրողութեան կը յաջորդէ զրոյցը, որ եկած է երկու տարբերակներով: Ըստ մէկին Յիսուսի այս խօսքին վրայ յանկարծ արդարեւ խաչորկեկ քար մը Ուսանանայ կ'աղաղակէ: Այս քարը ցարդ կը ցուցուի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիի հիւսիս արեւելեան անկիւնը, որ մարդու բերնին նման բացուածք մը ունի իր վրայ: Իսկ համաձայն զրոյցի միւս տարբերակին, ամուլ կին մը միւս կիներէն վար չ'մնալու համար, երբ անոնք իրենց փոքրիկները գրկած Յիսուսը զիմաւորելու կ'ելլեն, ինքն ալ քար մը խանձարուրով պատելով գրկը կ'առնէ և Յիսուսը զիմաւորելու կ'ելլէ: Երբ Յիսուս վերոյիշեալ խօսքը կ'արտասանէ հաւատարար այս կնկան գրկի քարը կը վերածուի կենդանի մանկան որ միւս մանուկներու հետ միասին «ուսանա» կը պահալ: Հաւանաբար այս զրոյցին պատկերացումն է փոքրիկ այս արձանիկը որ զետեղուեցաւ նորաշէն խոտովանարանի մուտքին վերեւ, ներսի կողմէն:

ԸՆԹԵՐՅՈՂՆԵՐԷՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՆՈՒ

Իրազլիոն (Կրեկ), 15 - 4 - 1959

Պատուարժան Խմբագրություն

«Սիոն» պատուական ամսագրի

Երևույթում

Շատ յարգելի եւ սիրելի հայր Խմբագիր,

Հանդիմով եւ խորին շնորհակալությամբ ստացալ «Սիոն» Յունուար եւ Փետրուար միացեալ քիւեր, զոր բարեհաճած էք ինձի զրկելու՝ այնքան բարութեամբ եւ ազնուութեամբ :

Անոնց ընթերցումը ինձի համար եղաւ իրական խնայք մը՝ հոգեպարար եւ արագուստն . էջերը զարդարուած էին մէկը միւսէն աւելի բաղդը, հիւքել եւ համեղ խորխոնեումով՝ որոնք մօքի սնունդ եւ հոգիի բաւարարութիւն կը ջամբեն իրաւամբ :

Շատեց կը փափաքէի «Սիոն» ընթերցումը վաշելի . բայց նիւթական պատճառներ արգելէ էին եղած այս բաղձանքին իրագործման . հազար փա՛ռք Ամենակալին որ տուիւն է ամենայն բարեաց, եւ անհուն շնորհապարտութիւն մեղուաջան Միաբանութեանն Ս . Յաւաւարութեամբ եւ անձնոյր զոհողութեամբ կը պանծանէ եւ կը բարգաւաճէ Ս . Տեղեաց ազգ . սեփականութիւններ որոնք իրա՛ւ պարծանքներ են Ազգիւ Հայոց :

Այս առթիւ , մէկ քանի հակիրճ քառուցիկ ակնարկներ աւելորդ չեմ համարիր գրի առնել «Եղույս հայ համայնքին վերաբերմամբ : Իրազլիոն Կրեկ» կողմի ամենէն վաճառաւան կեդրոնն է . իսկ Կրեկն՝ Հիլեմական քաղկն ամենէն փայլուն գոհարներէն մէկն է : Հոս կար նին դարերէն հաստատուած հայ գաղութ մը , որ աւա՛ղ , ժամանակի զլանը մաշեցուցած եւ անհետացուցած է իսպառ : Այսօրուան գաղութը նոր ժամանակներու մէջ հաստատուած է . ունինք 30-35 ընտանիքներ՝ նիւթական փշ շատ բաւարար վիճակով . ունինք կոկիկ բարաւէն եկեղեցի՝ որ 300 տարուան հնութեան դրումը կը կրէ : Առանց հերքուելու երկիւղ ունենալու կարող եմ հաւատել որ ամուր բերդ մը դարձած է ան ընդդէմ կործանարար ամէն տեսակի ժաւակաւն ազդակներու :

Մտազինս կը մաղբեմ Ձեզ կարողութիւն եւ բաշտողութիւն՝ միշտ բաշտար վաշելու համար Ձեր բերուն գործը՝ յօգուտ Ազգիւ եւ ի պայծառութիւն Հայ Առաք . Ուղղափառ Ս . եկեղեցւոյ :

Մնամ աղօթակից

Հոգ . Հովիւ Համայնքին Հայոց Կրեկի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔԶՆՅ . ՎԱՐԴՈՒՆԻ

Ս . ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Վեհափառ Թագաւորի արտասանմանէն ապա-
հով վերադարձին առթիւ . հետեւել խնդակցական
հեռագիրը զրկուեցաւ . Արքունի Դիւանապետին ,
Գերշ . Տ . Սուրէն Արքեպս . ի կողմէ , Մայիս 2ին :

Նորին Վեհափառութիւն Մեծն Հիւսէյն Թագաւորի
իր սիրեցեալ երկիրը յաղթական եւ ապանով վերա-
դարձին առթիւ , յանուն Երուսաղէմի Հայոց Պատրիար-
քութեան եւ Յորդանանու Հայ համայնքին , կ'առաջենք
Նորին Վեհափառութեան մեր ամենէն անկեղծ արտա-
յայտութիւնը բարիգաղութի եւ հաւատարմութեան , եւ
կ'աղօթենք Ամենակալ Աստուծոյ , այս առթիւ , պան-
պանել Նորին Վեհափառութիւնը եւ իր Գանը՝ իրեն
ապաստան երկրին եւ Արար ժողովուրդին :

Պաշտօնաթերթիս բարեմիտ եւ պատուական
մէկ բարեկամը հետեւել իր անտուգութիւնը
կ'ընէ կապակցութեամբ մեր այն յայտարար-
ութեան թէ «Արտասանմանի բոլոր Քաջանայ
Հայրերուն նուէր կը զրկուի Սիոն պաշտօնա-
թերթը , եթէ իրենց հասցէները մեզի զրկուին» :

Ներեցէ՛ք որ առաւելեմ պատշոմաբերից ետեւի
կողմին վրայ դրուած բոլոր Քաջանայից Սիոն նուէր
զրկելու Ձեր առաջարկին : Արտասանմանի մէջ տա-
նակներով Քաջանայ Հայրեր կան որոնք կրնան ալ եւ
սիրով կուտան տարուան մը բաժնեկին Սիոնի պէս
հաւատարմութեան մը՝ որ իրենց կը ջամբէ ամբողջ
տարուան ընթացքին մօքի եւ հոգիի սնունդ :

Խմբագրութիւնս կը պատասխանէ . վերո-
յիշեալ յայտարարութիւնը կը վերաբերէր
յատկապէս բոլոր այն Քաջանայ Հայրերուն՝
որոնք Սիոն չէին ստանար ցարդ : Ունինք պատ-
ուական փազանդ մը Քաջանայ Հայրերու՝ որ-
ոնք Սիոն կը ստանան եւ կանոնաւորաբար կը
վճարեն իրենց բաժնեկիները : Անոնք որոնք
բացառիկ զոհողութեամբ կ'ընէին բարոյական
այս պարտաւորութեան կատարումը , Սիոն
զօհոն պիտի չմտայ եթէ անոնք իրենց այդ
զոհողութիւնը յատկացնեն իրենց ընտանիք-
ներու եւ իրենց մաքի բարգաւաճման իսկ ա-
նոնք որ , բոտ սիրելի նամակագրի հաւատա-
մին , «կրնան ալ եւ սիրով կուտան տարուան
մը բաժնեկին , վստահ ենք որ պիտի Հարու-
նակեն իրենց վճարումները , եթէ ոչ անպատ-
ճառ իրենց բաժնեկին՝ զէ՛ք շփան բարգաւաճ-
ման Սիոնի» :

Յորդանանու Անկախութեան տօնին, Մայիս 25ին, Վեհ. Թագաւորին զրկուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը՝ Սուրէն Արքայանին կողմէ:

«Անկախութեան տօնին առթիւ, ես, իմ կողմէ եւ յանուն Ս. Յակոբեանց Ուխտին եւ Յորդանանու հայ համայնքին, յարգանքով կը յայնմ իմ խոր հաւատարմութիւնս Զեղ Վեհափառութեան, եւ կը խնդրեմ Ամենակալ Աստուծով շնորհել Զեղ Վեհափառութեան երկուր, բարգաւաճ եւ թաղրակաւ իշխանութիւն»:

Որուն ի պատասխան ստացուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը՝ Մայիս 30 թուակիր:

«Շնորհակալ եմ Զեղ անկեղծ շնորհատուրութեանց եւ մաղթանքներուն համար, Յորդանանու անկախութեան տօնին առթիւ»:

ՀԻԻՍԷՑՆ

Յունիս 5ին, Վեհափառ Թագաւորի հրահրութեան առթիւ, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայանին կողմէ հետեւեալ հեռագիրը զրկուեցաւ Արքունի Գրաստանին:

«Անձկութեամբ իմացանք Նորին Վեհափառութեան հիւանդութիւնը: Հաճեցէ՛ հաղորդել Նորին Վեհափառութեան, իմ կողմէ եւ յանուն Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ Յորդանանու հայ համայնքին, մեր հաւատարմութեան եւ նուիրումի խոր հաւատարմութեան, որ պաշտօնականութեան ներքին առնէ Նորին Վեհափառութիւնը եւ շնորհէ անոր երկուր, երջանիկ եւ բարգաւաճ կեանք»:

Իսլամաց Գուրպան պաշրամի առթիւ, հետեւեալ հեռագիրը զրկուեցաւ Ն. Վեհ. Հրահրութեան Թագաւորին, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայանին կողմէ, 16 Յունիսին:

«Յանուն Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ Յորդանանի մէջ ապրող հայ ժողովուրդին, Աստուծոյ տօնով, Զեղ Վեհափառութեան կը ներկայացնենք մեր ամենաջերմ շնորհատուրութիւնները, յայնմ իմ հաւատարմութիւնը»:

Որուն ի պատասխան ստացուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը՝ 22 Յունիսին:

«Շնորհակալութիւն կը յայնմ Զեղ ազնիւ շնորհատուրութեանց եւ բարեմաղթութեանց համար՝ զորս զրկած էիք Աստուծոյ տօնով: Կը հայցենք Բարձրեալէն որ յիշեալ տօնը ձայն Արար ժողովուրդին յաջողութիւն եւ ուրախութիւն»:

ՀԻԻՍԷՑՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Եղ. 23 Ապրիլ. — Իրիկուան ժամը 6.30ին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պահոց «Եկեղեցեցի» վերջին ժամերգութիւնը՝ որուն ընթացքին Գերշ. Տ. Ներսէս Եպս. աւարտեց ընթերցումը եւ յարակից բացատրական Գործք Առաքելոց գրքին՝ որուն սկսուած էր 6-7 ամիսներէ ի վեր:

● Եր. 25 Ապրիլ. — Յիւստակ յարութեան Ղազար: Ս. Դիւթագիր մատարան մէջ մատուցուած Ս. Պատարագի ընթացքին, Ս. Թարգմ. Վարժարանի բոլորակալ ուսանողութիւնն ու ուսուցչական կազմը, ինչպէս նաեւ օտար վարժարաններու հայ ուսանողներ, ստացան Ս. Հաղորդութիւնը:

— Կէսօրէ վերջ, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրահրութեան» մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնն ու նախապատգարի նախատեսակը՝ մեր վերնամատարան մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Արարականաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Պէրթուէն հրարար Ս. Աթոռ ժամանած Հոգշ. Տ. Վաչէ Վրդ. Յովսէփեան:

● Կիր. 26 Ապրիլ. — Երեւանի Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան եւ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատարան մէջ: Պատարագին էր Հոգշ. Տ. Վաչէ Վրդ. Յովսէփեան: Ապա, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայանի գլխաւորութեամբ, կատարուեցաւ մեծահանդէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գիւրգիսին եւ Պատանատեղւոյն շուրջ: Թափօրականք ի ձեռքին ունէին ձիթեանց եւ արմաւենեանց օտար, իսկ մեր թափօրին կը հետեւէին Ղազար եւ Ասորոց թափօրները: Ժամը 1.30ին, Միաբանութիւնը շքերթով վերադարձաւ Մայրավանք, ու Հայոց Թագի մուտքէն «Որ գլխաւորը» շարականը երգելով բարձրացաւ Պատարագարանի ուր Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայանի «Պատարագ» օրհնեց ու արձակեց հաւատացեալ եւ ուխտաւոր ժողովուրդը:

— Կէսօրէ վերջ, շքեղօրէն զարդարուած Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ նախ «Անդաստան», եւ պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնը՝ հոգեմայլ շարականներով ընդմիջուած: Ապա կատարուեցաւ «Դուքայեցէք»ի որտապրաւ արարութիւնը: Հանդիսութեանց կը նախապահէր Գերշ. Տ. Սուրէն Արքայան: Այս առթիւ, Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. քարոզեց, շնորհելով բարեգործութեան առաքինութիւնը, եւ կոչ ուղղեց որ յաւատարմութեամբ, եկեղեցւոյ մուտքին ի նպաստ Ազունիքի Բուժարանին դրուած պնակներուն նուիրահաւաքութեան մասնակցին առատաձեռն կերպով: Կարգապետական վարագոյրներու բացման մասնակցող բարեպաշտ ուխտաւորաց անուանացանկը, որմէ ետք կատարուեցաւ վարագոյրներու բացման արարողութիւնը:

● Դչ. 28 Ապրիլ. — Աւագ երեւոյթքի: Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Զարութեան Տաճարի բակի մեր Ս. Զովհ. Աւետարանչի մատրան մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց աշխույթեան հանդիսաւոր թափօր Ս. Զարութեան Տաճարէն ներս, թափօրապետն էր Լոգչ. Տ. Կիրեղ Վրդ. Գարեկեան: Թափօրի իւրաքանչիւր հանգրուանին ուխտաւորաց տրուեցան բացատրական քարոզներ՝ Լոգչ. Լալերուս կողմէ:

● Եչ. 30 Ապրիլ. — Աւագ Հինգշաբթի: Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Ապաշխարողաց»: Ապա, կարճ զազարէ մը ետք, մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ՝ Աւագ Սեղանին վրայ: Պատարագիչն էր Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. Կարգացուեցաւ Ս. Զարութեան Լալերուսի Լալերուսութեան ծառայ, գերանդանցողէն վեհ և շինիչ խրատներով ի. Մեծ թիւով հաւատացեալներ մասնակցեցան Լալերուսութեան մեծ խորհուրդին:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպիսկ. Նախագահութեամբ կատարուեցաւ «Ոստիւրացի» սրտապահ կարգը: Ներկայ էր խումբ քաղաքական ժողովրդեան: Եկեղեցւոյ դասը լեցուն էր ստար բարձրաստիճան հիւրերով և հրաւիրեալներով, ընդ որս և երեսօսակցի վեհմ. կառավարիչը, վեհմ. Մուսթաֆայի, Բաղաթի Զինուորական և Ոստիկանական հրամանատարները, ինչպէս նաև Ս. Տեղեաց և Հին Բաղաթի Ոստիկանապետը և զանազան պետութեանց Հիւպատոսներ: Արարողութեանց աւարտին, ըստ սովորութեան, Անկլիքան Գերշ. Արքեպս. Եպիսկոպոսական զգեստաւորամբ, Աւագ Սեղանի բեմէն, Անգլիքան լեզուով կարգաց Ս. Աւետարանէն Ոստիւրացի վերաբերեալ համարները Ամբողջ արարողութիւնը իտալական կառավարութեանէն զրկուած մասնաւոր ընկերութեան մը կողմէ շարժանկարի առնուեցաւ:

— Ժամը 5ին, փոքր թափօր մը մեկնեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին (Ա. բանտ Քրիստոսի), ուր կատարուած Ս. Աւետարանի ընթերցումէն ետք, թափօր ուղղուեցաւ դէպի տաճարի բակին մէջ գտնուող Ս. Զովհրդի ծառայ: Թափօրը կը զխաւորէր վանուց Տեսուչը՝ Լոգչ. Տ. Կորնէն Վրդ.: Ս. Երանի առջև ևս կատարուած Աւետարանի ընթերցումէն ետք, Լոգչ. Տ. Թորգոմ Վրդ. խօսեցաւ քարոզ մը՝ վանքին տանիքներն ու բակը խնամուած քաղաքացիներ ժողովուրդին, անգրադառնալով Պետրոսի ուրաջումին ու անոր յաջորդող զգլխումին՝ որ զինքը վերահաստատեց իր նախկին դերին մէջ, մինչ Զուգա զիմաց անձնասպանութեան Լոգչ. Լալերուս տուաւ նաև յոյն վանքին պատմականը:

— Գիշերուան ժամը 7էն մինչև 12, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Թաւարման Կարգը» տխրաւորեցիկ խորհրդաւորութեամբ, Լոգչ. Տ. Վաչէ Վրդ. քարոզով մը վեր հանեց լացի գիշերուան փրկարար Նշանակութիւնը:

● Ուր. 1 Մայիս. — Աւագ Ուրբաթ: Կէսօրէ վերջ ժամը 12.30ին, Ս. Զարութեան Տաճարի մեր վերնամաստան մէջ կատարուեցաւ «Թաւարման

Կարգը» Լոգչ. Տ. Կիրեղ Վրդ. Նախագահութեամբ:

— Կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ հանդիսաւոր «Թաւարման Կարգը» Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս. Նախագահութեամբ:

● Եր. 2 Մայիս. — Ճրագալոյց Ս. Զաւակի: Առաւօտեան ժամը 8.30ին, ըստ սովորութեան, Ս. Զարութեան Տաճարի դուռը բացուեցաւ մեր կողմէ: Ժամը 10ին, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս. զխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ս. Զարութեան Տաճար, ուր յաջորդաբար տեղի ունեցան «Լուսաւորեալ» հանդիսութիւնն ու մեծահանգէս թափօրը, ժամը 12.30ին, Զուռաց Ս. Գերեզմանին շուրջ կատարած եռադարձ թափօրէն յետոյ, Զուռաց Ամեն. Ս. Պատրիարքն ու մեր Լուսահանը՝ Լոգչ. Տ. Լալերուս Վրդ., զգեստաւորեալ, մտան Ս. Գերեզման, որուն քովտի բացուածքներէն, քիչ ետք, Նախագահ լոյսը դուռն պիտի դարձնէ ակնթարթի մը մէջ պիտի փոխանցուի մեր վերնատան պատշգամբին մէջ իր տեղը գրաւող Գերշ. Տ. Սուրէն Սրբապետին՝ որ անով կ'օրհնէ վարը խնուած քաղաքացի ու քաղաքացիական հաւատացեալներու ամբողջը: Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ սկսան նշել Տաճարին յունական և հայկական բոլոր դանդերն ու կոշնակները, մինչ վարը, Ս. Գերեզմանի շուրջափակին մէջ, ընթացք կ'առնէ մեր եռադարձ թափօրը, զխաւորութեամբ Լոգչ. Լուսահանը Լօր, որ կը կրէր խոյր եպիսկոպոսական, Մեր թափօրին կը հետևէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Սոյն մեծահանգէս արարողութիւնները տեւեցին մինչև ժամը 2 Կ. Վ. որմէ ետք Միաբանութիւնը շքերթով ճամբայ ելաւ դէպի Մայրավանք, Գաւթի բերդին զիմաց, Գերշ. Սրբապետն ու Լոգչ. Լուսահանը զգեստաւորուեցան, մինչ զպիտիները սկսան «Քրիստոս Զարեա» շարականը երգելով յառաջանալ: Թափօրը մուտք գործեց Մայր Տաճար, ուր Աւետարանի ընթերցումով և օրհնութեամբ ներկաները արձակուեցան:

— Ժամ մը ետք, Մայր Տաճարին մէջ սկսաւ ճրագալոյցի արարողութիւնը, որուն աւարտին, Աւագ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Ժամաբարն էր Լոգչ. Տ. Վազգէն Վրդ.: Ապա, Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Նախագահաց Ս. Զատիկի Նախատեսակին՝ որմէ ետք Միաբանութիւնը զգեստաւորեալ և երգեցողութեամբ բարձրացաւ վանքի սեղանատունը:

● Կիր. 3 Մայիս. — Ս. ԶԱՄԻ: Գիշերուան ժամը 2ին, Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. զխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը լուցեալ լապտերներով մեկնեցաւ Ս. Զարութեան Տաճար: Առաւօտեան ժամերգութիւնը մինչև «Լալեր» պաշտուեցաւ Տաճարի մեր վերնամաստան մէջ: Ապա, Միաբանութիւնը, զգեստաւորեալ, իջաւ Ս. Գերեզմանի շքերթով, ուր կատարուեցաւ եռադարձ մեծահանգէս թափօր՝ Ս. Գերեզմանին և Պատանատեղւոյն շուրջ, Նախագահութեամբ Գերշ. Սրբապետ Լօր: Մեր թափօրին կը հետևէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Ս. Գերեզմանի զրան կատար-

ուեցյալ «Անդառատան» Կարճ դադարէ մը ետք մատուցուեցաւ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարազը՝ Գրիստոսի կենսատու Ս. Գերեզմանին վրայ Պատարազեց և քարոզեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպս., շեշտելով Յարութեան զէպքին կարևորութիւնը՝ իբրև հիմնաքարը քրիստոնէական հաւատքին։ Ս. Պատարազի ընթացքին բազմաթիւ հաւատացեալներ Լաղորդուեցան։ Վանք վերադարձին, Միաբանութիւնը «Գրիստոս Յարեալ» շարականը երգելով բարձրացաւ Պատրիարքարան։

— Կէսօրէ վերջ, Մայրաւանքի մեծ բակին մէջ տեղի ունեցաւ Չատկական մեծ «Անդառատան»ը, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. ի։

● Բշ. 4 Մայիս. — Յիւսակ մեռելոց։ Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարազը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս.։ Ս. Պատարազէն ետք կատարուեցաւ եռադարձ մեծանշանէ թափօր Մայր Տաճարին մէջ, զխաւորութեամբ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. ի, որ, ամպշովանի լի տակ, կենաց Փայտի մատուցելով կ'օրհնէր Տաճարը խոնոսած ուխտաւոր և հաւատացեալ ժողովուրդի բազմութիւնը։ Թափօրական եպիսկոպոսներ ի ձեռին ունէին գաւազաններ, իսկ Լոզը, Լայրեր՝ սրբոց մատուցներ։ Թափօրէն ետք երգուեցաւ «Ճանապարհ»ը՝ յատկապէս ուխտաւորաց բարի ճանապարհ մաղթելու և «Տէր ողորմեալ»։ Ապա, «Սրահեղէք զՏէր»։ Ս. Աթոռոյ շարականի երգեցողութեամբ, Միաբանութիւն և ժողովուրդը բարձրացան Պատրիարքարանի մեծ դահլիճը, ուր Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս.։ ուխտաւորաց ուղղուն ողջերթի իր ջերմ խօսքերէն ետք բաժնեց բոլորին մէկական Ս. Պատարազի նշխար։

● Գշ. 5 Մայիս. — Գ. or Ս. Զաւակի։ Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գրիստոսի մատրան մէջ։ Ս. Պատարազէն ետք կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ բազմաթիւ խնդրամատոյց ուխտաւորներու նշնեցեալներուն համար։

● Կիր. 10 Մայիս. — Նոր Կիրակի (Յիւսակ Գառնակալ)։ Հանդիսաւոր Ս. Պատարազը, Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց և Յարութեան խորհուրդին շուրջ քարոզեց Լոզը, Տ. Կիրեղ Վրդ., իր խօսքի աւարտին անդրադառնալով նաև տարադրութեան ճամբուն վրայ ինկած մեր մէկ միլիոն նահատակներու ողբերգական միախառնին։ Ս. Պատարազէն ետք, Մայր Տաճարի գաւթին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսատօն պաշտօն՝ յիշելով նահատակաց հոգիներուն համար, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. ի։ Նոյն արարողութիւնը ապա կրկնուեցաւ հին կրատան և Չամ-Թաղի գերեզմանավայրերուն մէջ։

● Շբ. 16 Մայիս. — Կէսօրէ վերջ, Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. Քէմհանեանի զխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Շրաշափառնով մօտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյան ժամերգութիւնն ու նախատեսակը՝ մեր վերնամատրան մէջ։ Ապա կատարուեցաւ Տնօրի-

նական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս։ Թափօրապետն էր Լոզը, Տ. Լայկասեր Վրդ. Պայրամեան։

● Կիր. 17 Մայիս. — Աւթառամաբուն (Կանաչ Կիրակի)։ Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ։ Ապա, Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Պաշարեան մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարազը Գրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ և քարոզեց՝ Լայց. Եկեղեցւոյ առաքելականութեան շուրջ և Ս. Պատարազէն ետք նախագահեց Ս. Գերեզմանին առջև կատարուած «Անդառատան»ին։

● Կիր. 24 Մայիս. — Կարմիր Կիրակի։ Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ. քարոզեց Լոզը, Տ. Վաղգէն Վրդ. Գրգրըսեան, բնաբան ունենալով օրուան ծաշու Աւետարանէն «Որոց զբարիս գործեալ իցէ՝ ի յարութիւն կենաց, և որոց զշար արարեալ՝ ի յարութիւն զատառատանաց» (Յովհ., Ե., 29), ու երգուեցաւ ի թէ մարդ պիտի դատուի համաձայն իր գործերուն և ոչ թէ լոկ իր հաւատքին ու քրքրանքին, վստայի «Հաւատք առանց գործոց մեռեալ է», ու նաև որովհետեւ քրիստոնէական ճշմարիտ հաւատքին անպայման կ'ընկերանան բարի գործեր։

● Կիր. 31 Մայիս. — Տօն Երեսման Ս. Խաչին։ Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ։ Քարոզեց Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. Գալուստեան, Նիւթ ունենալով օրուան տօնը ու կարգաց, ամենքին հասկնալով լիզտով, Կիրեղ երեսնադէմացի Լայրապետի Կոնտանդ Կայսեր ուղղուած թուղթը՝ Ս. Խաչի հրաշալի երևումին առիթով գրուած։ Աւագ Խորանին վերև կը տեսնուէր վառ կանթեղներով զարդարուն Ս. Խաչին նշանը։

● Կիր. 7 Յունիս. — Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ։ Քարոզեց Լոզը, Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր՝ յայտնելով թէ մարդ բազկացած է երեք դոյացութիւններէ՝ հօգի, մարմին և միտք, որոնց ներդաշնակ համագործակցութեամբ պայմանաւոր է անոր երջանկութիւնը։

● Գշ. 10 Յունիս. — Վաղուան Լամբարձման տօնին առթիւ, Կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Միաբանութեան ժամը, Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. ի զընտարութեամբ, բարձրացաւ Զիթենեաց լեռ, ուր Լամբարձման Սրբավայրին վրայ կատուցուած մեր վրանամատրան մէջ պաշտուեցան երեկոյան ժամերգութիւնն ու նախատեսակը իրիկնադէմին կատարուեցան «Եկեղեցէ» և Լսկում՝ ու ապա առաւօտեան ժամերգութիւն։ Արարողութիւնները աւարտեցան գիշերուան ժամը 10ին։

● Եշ. 11 Յունիս. — ԼԱՄԲԱՐԶՈՒՄԸ ՏԵՄԱՆ։ Առաւօտեան ժամը 7ին, Գերշ. Տ. Սուրեն Արք. ի զխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը ինքնաշարժերով բարձրացաւ Զիթենեաց լեռ ու քիչ ետք «Շրաշափառնով մօտք գործեց Լամբարձման Սրբատեղին» ուր մեր վրանամատրան մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարազը մատոյց և օրուան տօնի

իմաստի մասին քարոզեց Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս., յայտնելով թէ երկինքը պիտի քայուի ընդունելու համար նաև բոլոր անոնք՝ որոնք կը հետեան Քրիստոսի քայլերուն: Քարոզէն ետք, Գերշ. Տ. Սուրեն Սրբազանի նախագահութեամբ, կատարուեցաւ Հայրապետական Մայրթանք՝ Մայր Աթոռ Սրբին և Երմիամբին փոխադրութեան տարեգարձի առթիւ, իսկ Ս. Պատարագէն ետք, Գերշ. Պատարագիչ Սրբազանը նախագահեց Սրբալայրին առջև կատարուած «Անդաստան»-ին:

● Եր. 13 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Համբարձում վերնամատարան մէջ:

● Կիր. 14 Յունիս. — Երկրորդ Ծաղկազարդ: Երէկ՝ նախատօնակը, այսօր՝ առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Քարոզեց Հոգշ. Տ. Կորիւն Վրդ. Մանուէլեան, քնարան ունենալով օրուան ձաշու Աւետարանէն «Հասեալ է ժամ զի փառաւորեցի Որդի Մարդոյ», մեկնարկելով իմաստը օրուան տօնին ու անդարդադատելով Ս. Գր. Լուսաւորչի կեանքին հետ աղերս ունեցող հրեշտակի աւանդութեան, քարոյական դասեր հանելով անոնցմէ:

● Եր. 20 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Առաքելոց վերնամատարան մէջ:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Հոգեգայտեան մեծահանգէս նախատօնը, իսկ իրիկնագէմին՝ «Եկեցե՛ք» և Հօգման արարողութիւնները:

● Կիր. 21 Յունիս. — ՀՈԳԵԳԱՆՈՍ: Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուց Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. և քարոզեց օրուան տօնի մասին, քնարան ունենալով «Եւ ես աղանջից զՀայր, և այլ միութարիչ տալէ ձեզ»: Կարգացուեցաւ երեք եպիսկոպոսներու կողմէ յաջորդաբար Ս. Յովն. Սեկեքերանի ձոտը՝ գրուած առ իւրաքանչիւր զէմս Ս. Երրորդութեան:

● Եր. 27 Յունիս. — Է. օր Հոգեգայտեան: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի վերայ տանեաց՝ Ս. Հոգեոյն նուիրուած մատարան մէջ:

● Կիր. 28 Յունիս. — Յիւսուսկ եղիայի մարգարէին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ, ուր քարոզեց Հոգշ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուէլեան, քնարան ունենալով Եղիա մարգարէին երկինք վերանալու պահուն իր աշակերտ Եղիաէի տուած պատասխանը. «Եթէ տեսնես ուղած զքեզի պիտի տրուի», յայտնելով նաև թէ որո՞նք պէտք է ըլլան մեր թշնամիները և ի՞նչպէս պէտք է սիրել զանոնք:

— Կէսօրէ վերջ, Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցաւ Ս. Հովսիփմեանց նախատօնակը, Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպիսկոպոս:

● Բշ. 29 Յունիս. — Ս. Կոստանցն Հովսիփմեանց: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ Ս. Հրեշտակապետ, իսկ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ եկեղեցւոյ աւանդատան՝ Ս. Հովսիփմեանց մատարան մէջ:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Ուր. 24 Ապրիլ. — Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, Պէյրուսթէն Ս. Աթոռ ժամանեցին Հոգշ. Տ. Վաչէ Վրդ. Յովսէփեան և Հոգշ. Տ. Գրիգոր Վրդ. Նազդաշեան: Հոգշ. Հայրերը ներկայ եղան և իրենց մասնակցութիւնը բերին Զատիկեան մեր հանդիսութեանց և տօներէն ետք վերադարձան Պէյրուսթ:

● Կիր. 26 Ապրիլ. — Առաւօտուն, Հապէշաց Վեհ. Թագուհին, որ ուխտաւորաբար ժամանած էր Ս. Քաղաք, այցելեց Ս. Յարութեան Տաճար: Մոմալմանաւորութեան փողոցին ծայրէն մեր Աւագ Թարգմանը և զաւազներ առաջնորդեցին զայն եկեղեցի՝ ուր Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս., Հոգշ. Տ. Կիրիլ Վրդ. և Տաճարին Տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Լեւոն Արղ. ընդունեցին Վեհ. այցելուն: Առաջնորդեցին զայն Պատանատեղի, Գողգոթայի ստորոտը և Ս. Գերեզման:

— Ն. Վեհմ. Թագուհին այցելեց նաև Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ և Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան տաճարները, ուր զիմաւորուեցաւ նմանապէս Սրբալայրերու տեսուչներուն կողմէ:

● Դշ. 29 Ապրիլ. — Ընդառաջելով Կառավարութեան Տպագրութեանց Ընդհանուր Տնօրէնութեան հրաւերին, Ամպաստոր պանդոկին մէջ, ի պատիւ Եւրոպացի թղթակիցներու սարքուած ճաշերոյթին ներկայ գտնուեցան Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան և Տիար Կ. Հինդլեան:

● Եր. 2 Մայիս. — Նորին Վեհափառութիւն Հիւսէյն Թագաւորի արտասահման կատարած շրջապոյտէն ապահով վերադարձի ուրախ առթիւ, Վանքիս աւագ մուտքը պատշաճ կերպով զրօշադարդուած էր և լուսաւորուած մեաց երեք գիշերներ:

— Կ. Վ. ժամը 4ին, Ն. Վ. Թագաւորի յաղթական վերադարձի առթիւ, Երուսաղէմի Քաղաքապետական Կազմը Օրիէնթ պանդոկին մէջ ընդունելութիւն մը սարքած էր, որուն ներկայ գտնուեցաւ Ս. Աթոռոյ Գործոց Ընդհ. Վարիչ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. Քեմհանեան, ընկերակցութեամբ Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. և Տիար Կարպիս Հինդլեանի:

— Հապէշաց Վեհափառ թագուհի Ս. Քաղաք ուխտի գալուն բարեպատեհ առթիւ, Ամերիկեան Քօլօնի բարիկալուտի գացին, յանուն Պատրիարքարանի, Գերշ. Տ. Ս. Սուրեն և Շնորհք Սրբազաններ, Հոգշ. Տ. Տ. Հայկասեր և Վաչէ վարդապետներ և Տիար Կարպիս Հինդլեան:

● Կիր. 3 Մայիս. — Գիշերուան ժամը 8ին, Ն. Վեհ. Հիւսէյն Թագաւորի իր երկիրը վերադարձի ուրախ առթիւ, Վեհմ. Վարդապետին կողմէ, Հիւսէյն Ահմարին մէջ տրուած ճաշերոյթին ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. ընկերակցութեամբ Հոգշ. Տ. Վաղգէն Վրդ. ի:

● Բշ. 4 Մայիս. — Ծերակուտականներու Թորհրդարանի նախագահին հրաւերին ընդառա-

ջելով, ի պատիւ Ն. Վ. Հիւսէյն Թազաւորին՝ իր ուրախառիթ վերադարձի առիթով տրուած ճաշկերոյթին, յանուն Պատրիարքարանիս, ներկայ գտնուեցաւ Ամմանի Հոգ. Հովիւ Հոգչ. Տ. Արիս Արղ. Շիրվանեան:

— Յունաց Ամեն. Ս. Պատրիարքի հրաւերին ընդառաջելով, ի պատիւ հիւրարար քաղաք գտնուող Սերպիոյ Պատրիարք Ամեն. Տ. Կերմա-նոսի, Համբարձման լերան վրայ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս., ընկերակցութեամբ Հոգչ. Տ. Վազգէն և Հոգչ. Տ. Յովսէփ վարդապետներու և Տիար Կարպիս Հինգիւանի:

● Դշ. 5 Մայիս. — Ս. Զատիկ տօնին առթիւ, Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. զլիսաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շնորհաւորութեան գնաց Յու-նաց Ամեն. Ս. Պատրիարքին: Ապա, Միաբանու-թեան մաս մը շնորհաւորութեան գնաց Ղպտոց Գերշ. Եպս.ին, Ասորոց վանքի Հոգչ. Տեաշին և Հապէշաց Գերշ. Եպս.ին:

— Նոյն օր, Պատրիարքարան շնորհաւորու-թեան եկան Յունաց և Լատինաց Ամեն. Ս. Պատ-րիարքները, Ֆրանչիսկեանց Գերշ. Կիւսթոսը, Ղպտոց և Հապէշաց Գերշ. Եպս.ները և Ասորոց Հոգչ. Մեծաւորը՝ իրենց Միաբանութեան անդամ-ներով, Պապական Նոսիրակը, Անկլիքալ երկու Գերշ. Եպս.ները, Լատերականներու երէցը, Յոյն Կաթոլիկ Պատր. Փոխանորդը, Վսեմ. Քաղաքա-պետը՝ քաղաքապետական կազմով, և այլ ակա-նաւոր անձնավորութիւններ:

— Զինուորական Ընդհ. Հրամանատարութեան հրաւերին ընդառաջելով, Ն. Վ. Հիւսէյն Թազա-ւորի Արքեպիս վերադարձի ուրախ առիթով, Զարքայի Սպայակոյտի ակումբին մէջ տրուած ճաշկերոյթին ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Սու-րեն Արքեպս. և Հոգչ. Տ. Թորգոմ Վրդ.:

● Եշ. 7 Մայիս. — Յանուն Միաբանութեան, Յորդանանի Նորընտիր Դահլիճի 10 Նախարարաց շնորհաւորական հեռագիրները զրկուեցան Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս.ի կողմէ, որոնց ի պատաս-խան բոլորէն ալ ստացուեցան փոխադարձ շնոր-հակալական հեռագիրներ և նամակներ:

— Տէր և Տիկին Անվար Նուսէյպէի հրաւերին ընդառաջելով, ի պատիւ Ամերիկեան Բարեկամնե-րու Նախագահ Տիար Հարօլտ Մայնրըի և իր տիկ-նոջ, Օրիէնթ պանդոկի մէջ տրուած ընդունելու-թեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս., Հոգչ. Տ. Վազգէն Վրդ. և Տիար Վ. Հինգիւան:

● Եր. 9 Մայիս. — Կէսօրին, քաղաքիս Կա-ռավարիչ Ն. Վ. Հասան էլ-Քէթիպ, ընկերակցու-թեամբ Վսեմ. Մութասարըֆին և Ոստիկանապե-տին, Ս. Զատիկ տօնին առիթով շնորհաւորութեան եկաւ Պատրիարքարան:

● Կիր. 10 Մայիս. — Գերշ. Տ. Սուրեն Արք., ընկերակցութեամբ չորս հոգեւոր Հայրերու, մեկ-նեցաւ Ամման և շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Նորընտիր Վարչապետ Ն. Վ. Հազաւ էլ-Մէճէլիի և իր բոլոր նախարարներուն:

● Բշ. 11 Մայիս. — Կ. ա. ժամը 10.30ին,

քաղաքիս Բրիտանական Նոր Հիւպատոս Պր. Մարթին Եանկ, Հիւպատոս Պր. Պրաշին հետ այ-ցելից Պատրիարքարան:

— Նոյն օր, Ս. Տեղեաց և Հին Քաղաքի Ոս-տիկանապետ Սատրղ Պէյ՝ Ս. Զատիկ շնորհաւո-րութեան եկաւ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս.ի:

● Բշ. 18 Մայիս. — Յորդանանի Ունիտայի Տնօրէն Պր. Գլարքի հրաւերին ընդառաջելով, ի պատիւ Ունիտայի Ընդհ. Տնօրէն Պր. Տէփիտի և իր տիկնոջ, Ամպասատոր պանդոկի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս., Հոգչ. Տ. Տ. Հայկասեր և Վազգէն վարդապետներ և Տիար Կարպիս Հինգիւան:

● Եշ. 21 Մայիս. — Քաղաքիս «Սապէնա»՝ Պելճիքական օդանային ընկերութեան տնօրէ-նութեան հրաւերին ընդառաջելով, Միջին Արե-ւելքի Ընդհ. Տնօրէն Տիար Ճօզէֆ Փաքոսթի և իր տիկնոջ ի պատիւ, Ամպասատոր պանդոկի մէջ տրուած ճաշկերոյթին ներկայ եղաւ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս., հետն ունենալով Հոգչ. Տ. Վազգէն Վրդ. և Տիար Կարպիս Հինգիւանը:

— Նոյն օր, Ժընէվի Իսղիականաց Դրասնե-հակի փոխ-Տնօրէն Պր. Ժիւլէր Եակէր այցելից Պատրիարքարան և երկրի խօսակցութեան ունե-ցաւ Գերշ. Տ. Տ. Սուրեն և Շնորհք Սրբազաննե-րու հետ, զօղթականաց համար շինուելիք շէնքի մը կապակցութեամբ: Յաջորդ օր, Պր. Եակէր սեղանակից եղաւ Սրբազաններուն:

● Բշ. 25 Մայիս. — Յորդանանի Անկախու-թեան 13րդ տարեդարձի առթիւ, Խաւի քանա-կատեղիին մէջ կատարուած զինուորական մեծ տողանցքին ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս. և Հոգչ. Տ. Հայկասեր Վրդ.:

— Գերշ. Սրբազանն ու Հոգչ. Հայրը ներկայ եղան նաեւ, Նոյն առիթով, Զարքայի Սպայա-կոյտի ակումբին մէջ, Պաշտպանութեան Նախա-րարութեան կողմէ, ընդ հովանեաւ Ն. Վ. Թա-զաւորին տրուած երկօրեան ճաշկերոյթին:

● Դշ. 26 Մայիս. — Ամերիկայի Միացեալ Նա-հանգաց Արտաքին Գործոց Նախարար Տայլըի մահուան առթիւ, Ամերիկեան Հիւպատոսարան ցաւակցութեան ցացին Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպս. և Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս., և ընդունուեցան Դես-պան Պր. Ֆրանքլինի և Հիւպատոս Պր. Քիլկորի կողմէ:

● Դշ. 27 Մայիս. — Անգլիական զոյգ Հիւպա-տոսները և Պելճիքական Հիւպատոսը իրենց տի-կիններով վանքայցելիցին և իրենց ցոյց տըր-ուեցաւ Դանձատան ինչ ինչ առարկաներ: Ապա պատուաւորուեցան թէյով Պատրիարքարանիս խորհրդարանին մէջ:

● Կիր. 31 Մայիս. — Քաղաքիս Յոյն-Կաթո-լիկ Պատրիարքութեան Ընդհ. Փոխանորդ Գերշ. Արշիմանտրիթ Ճիպրայիլ Ապու-Սաատայի քանա-կատեղիին 25ամեայ Յորդանանին առթիւ, իրենց տաճարին մէջ կատարուած Ս. Պատարագի խոր-հուրդին ներկայ եղան Հոգչ. Տ. Հայկասեր Վրդ. և Տիար Կարպիս Հինգիւան:

— Նոյն առթիւ, Յոյն-Կաթոլիկ համայնքի

կողմէ, ի պատիւ իրենց Պատր. Փոխանորդին, Սէնթ Անի մէջ տարբուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս., Լոգշ. Տ. Լալկասեր Վրդ. և Տիար Կարպիս Լինդլիան:

● Եր. 6 Յունիս. — Կրթական Նախարարութեան կողմէ տրուած հրաւերին ընդառաջելով, քաղաքիս Կառավարական զարդաներու տարեկան Դաշտահանդէսին ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս. և Լոգշ. Տ. Վաղգէն Վրդ.:

— Կ. Վ. Ժամբ 3 Յունիս, Գերշ. Տ. Շնորհք Եպս., ի գլուխ Միաբանութեան, բացումը կատարեց Ս. Թարգմ. Վարժարանի տարեկան Պաշտարան:

● Եր. 11 Յունիս. — Կ. Վ. Ժամբ 5ին, Լոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան ներկայ եղաւ Դոմինիկեաններու վանքին մէջ տրուած բանա. խօսակցեան մը՝ «Յունաստանի և Աթոսի շուրջ»:

● Եր. 13 Յունիս. — Ն. Վ. Էլիզապէթ Բ. Թագուհիի ծննդեան տարեդարձի առթիւ, Բրիտանական Ընդհ. Լիւպատոսի և իր տիկնոջ կողմէ, իրենց հիւպատոսարանին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս., Լոգշ. Տ. Թորգոմ Վրդ. և Տիար Կ. Լինդլիան:

● Գր. 16 Յունիս. — Իսլամաց Գուրպան պաշարամի տօնին առթիւ, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս., հետեւ ունենալով Լոգշ. Տ. Տ. Լալկասեր և Վաղգէն վարդապետները, շնորհաւորութեան գնաց Վսեմ. Կառավարին, Զինուորական Լրամանատարին, Ընդհ. Ոստիկանապետին և Սառնաթի Արարիոյ Ընդհ. Լիւպատոսին, իսկ Լիբանանեան Լիւպատոսին և Վսեմ. Միաֆիթիին քառթեր յանձնեցին:

● Բշ. 22 Յունիս. — Առաւօտեան Ժամբ 8ին, Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս., ի գլուխ Միաբանութեան, բացումը կատարեց Ժառ. Վարժարանի և Ընծայարանի և ապա Ս. Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանի Ամալեբէրջի Բնակութեանը:

— Վերջապէս Յունաց Պատրիարքարանն ալ ստորագրեց Ս. Գարու թեան Տաճարի շնորհութեան սկսելու համաձայնագիրը, որ ամիս մը առաջ պատրաստուած և երկու շաբաթներ առաջ մեր և Լատինաց կողմէ ստորագրուած էր: Մանրամասնութիւնք յառաջիկային:

● Գր. 24 Յունիս. — Քաղաքիս Սէնթ ձօն աղանարութարանի վարչութեան հրաւերին ընդառաջելով, Լոգշ. Տ. Տ. Լալկասեր և Կորիւն վարդապետներ ներկայ գտնուեցան, Սուրբին տօնին առթիւ, Լիւանդանոցի պարտէզին մէջ տրուած թէյասեղանին:

— Նոյն ատեն, Լոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. և Լոգշ. Տ. Դաւիթ Արդ. ներկայ եղան, Կառավարութեան կողմէ, Ալճերիոյ ի նպատակ, Սինեմա Լամբայի մէջ տրուած բանախօսութեան:

● Աւր. 26 Յունիս. — Գերշ. Տ. Սուրէն Սրբազան և Տիար Կարպիս Լինդլիան վերադարձան Իսրայէլէն՝ ուր կը գտնուէին երեք օրեր վանական - վարական գործերով:

● Կր. 28 Յունիս. — Կ. Վ. Ժամբ 4ին, Լոգշ. Տ. Տ. Լալկասեր և Կիրեղ վարդապետներ ներկայ եղան Շմիթ Ազգական Գոյճնի Ամալեբէրջի Լեռնադէսին և մրցանակարաջութեան՝ որուն կը նախագահէր Երուսաղէմի Վսեմ. Կառավարիչը:

● Գր. 30 Յունիս. — Կէսօրէ վերջ, Զինադուլային Յանձնախումբի պետ Մէյնը ձէնէրալ Գարլ Քասն Վօն Լօրնի և Տէր և Տիկին Էէնրի Վիթիէրի հրաւերին ընդառաջելով, Զինադուլային ապաւանքին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սուրէն և Տ. Շնորհք Սրբազաններ, Լոգշ. Տ. Վաղգէն Վրդ. և Տիար Կ. Լինդլիան:

ՏԱՐԻՈՒՆ ԱՌԵՏԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տիրող ուխտաւորութեան համար ոչնչաստաւոր կացութեան, այս տարի ևս ունեցանք բաւական մեծ թիւով ուխտաւորներ: Անոնց թիւը անցաւ հազարը: Եկած էին գլխաւորաբար Լիբանանէն և Սուրիայէն: Ուխտաւորաց ընդունելութեան համար կազմուած էր մասնաւոր յանձնախումբ մը՝ բաղկացած Տ. Տ. Լալկասեր, Կորիւն, Թորգոմ, Անուշաւան և Վաղգէն վարդապետներէ: Ինչպէս առկէ առաջ քանիցս շեշտուած ենք, վանուցս գլխաւոր գծաւորութիւնը ուխտաւորաց համար բնակարան հայթայթելու խնդիրն է. ուխտաւորաց համար շինուած բոլոր սենեակներ և խուցեր գրաստուած ըլլալով գաղթականներէ: Հակառակ այս իրողութեան, բոլոր ուխտաւորներն ալ մի կերպ պատասխարուեցան: Թարգմանչաց վարժարանը և Ժառն. վարժարանի շէնքերէն մին այս նպատակին յատկացուեցան: ՈՒՆԻՎԵՐՍԻԹԵՆ և միջազգային կազմակերպութիւնէն 25 վրաններ բերուեցան և Ժառն. վարժարանի դաշտին մէջ լարուեցան:

Ուխտաւորները Սրբավայրեր առաջնորդելու համար կազմուած յանձնախումբի կարգադրութեամբ, և նախապատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, ուխտաւորներ խումբ առ խումբ առաջնորդուեցան Տօրինական բոլոր Սրբավայրերը, Բեթլեհէմ, Ցորդանի գետ, Մեռեալ ծով, Փորձութեան լեռ և Երիքով, Զիթենեաց լեռ, Աստուածամայ տաճարը որ ի Գեթսեմանի, Իսաի ճամբան, Կայլին: Պարտեցան ու ծանօթացան Մայրավանքի ներքին եկեղեցիները — Ս. Յակոբ, Ս. Թորոս, Ս. Լըբէ-տակապետ: Առաջնորդուեցան վանուցս կրթութեան ու մշակութային հաստատութիւնները — Պատրիարքարան, Մատենադարան, Ժառնադարաց վարժարան, Կայլին: Ուշ ժամանած ուխտաւորներ գրկուած շինացին վերոյիշեալ պատեհութիւններէն. իրենց համար ևս մասնաւոր կարգադրութիւն եղաւ որ այցելեն վերոյիշեալ Սրբավայրերէն գէթ կարեւորագոյնները: — Կենթագրենք որ մեկնեցան հոգեպէս կազդուրուած, հազորդուած ըլլալով Սրբավայրերէն եկած շնորհներուն և իրենց հաջրերէն մնացած մշակութային և հոգեւոր ժառանգութեանց ազգած մարութ պարձանքին:

29 Ապրիլ, Աւագ Զորեքչարթի իրիկուան ժամը 7.30ին Ֆրէրներու զպրօցի ընդարձակ օրանին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Թարգմանչաց երկրորդական վարժարանի երգահանդէսը՝ կատարողութեամբ վարժարանի երկսեռ ուսանողութենէն կազմուած երգչախումբի մը՝ զոր կը ղեկավարէր Պր. Սահակ Գալաճեան։ Հանդէսին կը նախագահէր Ս. Աթոռոյս Գործոց Ընդհ. Վարիչ Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս.։ Ներկայ էր բաժանդակ Միաբանութիւնը, ինչպէս նաեւ հոծ բաղմունքի միջավայրի մը։

Երգչախումբին կողմէ կատարուած խմբերգներէն զատ տեղի ունեցան նաեւ մեներգներ՝ որոնց զաշնակի վրայ կ'ընկերակցէր Ժառ. Վարժարանի երաժշտութեան ուսուցիչ Պր. Վահէ Գալաճեան։

Հանդէսի աւարտին, Գերշ. Արքեպս. քաջալերական և գնահատական խօսքեր ընելէ ետք բոլոր անոնց՝ որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն ձեռնարկի կատարման, փակեց հանդէսը Տէրունական աղօթքի երգեցողութեամբ։

Կիրակի, 14 Յունիսի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ժառանգաւորաց վարժարանի մարդահաշտին վրայ տեղի ունեցաւ Ս. Թարգմանչաց երկրորդական վարժարանի տարեկան Դաշտահանդէսը՝ նախագահութեամբ Ս. Աթոռոյս Գործոց Ընդհ. Վարիչ Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս.։ Ներկայ էր Միաբանութիւնը և ժողովուրդի ստուար բաղմունքին։

Մարզահանդէսը սկսաւ երկսեռ մարզիկներու տողանցքով և արքայական քայլերգով, որմէ յետոյ գործադրուեցաւ երկու ժամեր տևող մարզական յայտագիր մը, բաղկացած 50 — 600 մեթր վազքերէ, երկար և բարձր ոտատմերէ, մարզանքներէ, զրօշարչաւէ, զուարճալիքներէ, պարանաձգութենէ, ևայլն, որոնց մէկ մասին իրենց մասնակցութիւնը բերին ուսանողուէի մարզիկները՝ որոնք մանչերու նման բաժնուած էին երկու խումբերու։

Խաղերու աւարտին, յաջող մարզիկները, ինչպէս նաեւ տարւոյն ընթացքին ֆութպոլի, պասքէթ - պոլի, վոլի - պոլի և փինկ - փօնկի խաղերու մէջ առաջին հանդիսացողները պարգևատրուեցան բաժակներով ու մետալներով՝ Գերշ. նախագահ Արքեպս.էն։

1959-Ի «ՍԻՈՆ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Յուշադրեմք

Հորշ. Տ. Ներսէս Վրդ. Բապուճեան՝

Տիար Սարգիս Բապուճեանին (Անթիլիաս)։

Պապասեմք

Տիար Լևոն Յովհաննէսօֆ՝ (3 սարուան

«Սիւն» կը նուիրէ)

Տիար Ստեփան Յովհաննէսօֆին (Լոնտոն)։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ՝

Ժ Ա Մ Ա Գ Ի Ր Ք

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՅԻՌՈՅ

(Փոքրամասլ)

ՄԱՄԼՈՅ ՏԵԿ Է՝

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ ՉԵՌԱԳՐԱՅ
ՄՐԻՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀԱՏԱՐ

Կողմեց՝ ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ԳԱԼՈՒՍ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Իրր յաւելուած մեր 23 Հոկտեմբեր 1958 հաղորդագրութեան, որուն մէջ յիշուած էին յատկացումներ և շնորհումներ՝ Հայ բարեփառական և կրթական հաստատութիւններու, Գալուստ Կիլպէնկեան Հիմնարկութեան ինքնակալ վարչութիւնը կը փափաքէ հրատարակել, առ ի գիտութիւն Հայ համայնքներու, հետեւեալ յատկացումներու մատրամանութիւնները, որոնք նախորդ հաղորդագրութեանէն ի վեր եղած են:

Հիմնարկութիւնը կը փափաքէ նաեւ շնչտել թէ կրթական և տնտեսական վերահաստատման գետնի վրայ գտնուող դանդաղ կարևոր ծրագիրներու առնչութեամբ, ներկայիս խոր ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին: Ինչպէս իսկոյն պիտի գնահատուի, սոյն ծրագիրները կը կարօտին սակայն շատ զգոյշ ուսումնասիրութեան մը, որդեգրուելիք ուղղութեան և որոշ պայմաններու վերաբերմամբ: Ուստի, ուրիշ յայտարարութիւն մը, պարփակելով յաւելուածական յատկացումներ և շնորհումներ Միջին Արեւելքի մէջ, որոնք ուսումնասիրութեան տակ կը գտնուին, մասնաւորն պիտի յանձնուի նմանապէս յառաջիկայ տարուայ ընթացքին:

Ինքնակալ վարչութիւնը, իր վերջին ժողովներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան 1958 Դեկտեմբերին և 1959 Փետրուարին, որոշեց հետեւեալ յատկացումներ ընել, որոնց ընդհանուր գումարը կը հասնի 57,000 (չիսունը եօթը հազար) Անգլ. ոսկիի:

ԼԻԲԱՆԱՆ. — ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — ՊԵՐՐՈՒԹ, 2500 (երկու հազար հինգ հարիւր) տոլարի յատկացում մը իրր յաւելուած նախապէս յատկացուած 28,500 տոլարին, վարժարանի որակէն լրացուցիչ տարւորման և կահաւորման:

ԹՈՒՐԿԻԱ. — ՀԱՅՈՑ ՊԼՏՐԱՐԻՈՒԹԻՒՆ — ԻՍԹԱՆԳՈՒԼ, 3000 (երեք հազար) Անգլ. ոսկիի յատկացում մը Ուր. Խաչ Եկեղեցւոյ Նորդուսթեանց համար, ուր մեր Հիմնադիրը մկրտուած է:

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ — ԲԱՆԿԱԼԻԹ, 40,000 (քառասուն հազար) Թրքական ոսկիի յատկացում մը, վարժարանի անմիջական Նորդուսթեանց համար:

ԻՏԱԼԻԱ. — ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՄԻԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ — ՎԵՆԵՏԻԱ, 3930 (երեք հազար ինը հարիւր երեսուն) տոլարի յատկացում մը իրր յաւելուած նախապէս յատկացուած 17,597.35 (տասնը եօթ հազար հինգ հարիւր ինիսունը եօթ տոլար և երեսունը հինգ սէնթ), տողաշար (լինթիթ) միջնայի մը գնման և զետեղման ծախքերուն:

ՖՐԱՆՍԱ. — ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԵՐԱՆՈՑԻՆ ԿԻՑ ՅԱԿԵԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՇԷՆՔ, 14,300 (տասնը չորս հազար երեք հարիւր) տոլարի սօնոգակութիւն մը, քան տարիքոտ և անբուժելի հայերու համար նոր շէնքի մշակութեան: Սոյն ծրագրի գործադրութեան իրենց նիւթական աջակցութիւնը կը բերեն նաեւ Ազգերու դաշնակցութեան տարագիրներու բարձր քօմիտէրը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Աղքատաբարձ կազմակերպութիւնը:

ՀԻՍՏՈՒՍԵԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ — ՄԻԱՏԵԱԼ ՆԱՀԱՆԿՆԵՐ. — ՀԱՐՎԵՐՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄՊԹԻՆ: — Ծանօթ է թէ Միացեալ Նահանգներու Ամերիկահայերը, ի մասնաւորի Համազգային Հայագիտական Ընկերակցութիւնը, իրենց միացեալ ֆանքերով կարևոր գումար մը հաւաքած էին, Հարվըրտ Համալսարանի մէջ Հայագիտական Ամպիոնի մը հաստատման առաջադրութեամբ: Նկատի ունենալով Հայագիտական ուսմանց համալսարանային կարևորութիւնը և հետաքրքրութիւնը, Հիմնարկութիւնը որոշեց 70,000 (եօթանասուն հազար) տոլարի գումար մը յատկացնել, ամբողջացնելու համար ընդհանուր գումարը, որ հարկաւոր է այսպիսի Հայագիտական Ամպիոնի մը հաստատման:

ՀԱՅ ԴԻՍԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ. — 20,000 (քսան հազար) Անգլ. ոսկիի նոր հիմնադրամի մը հաստատումը, 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար: Սաներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս/Օգոստոս ամիսներու ընթացքին: Կրթաթոշակներ պիտի տրուին փոխատուութեան հիման վրայ:

ԻՋՄԻԱՏԻՆ. — Նախապէս կատարուած 130,000 (հարիւր երեսուն հազար) տոլարի երկու փոխանցումներէն ի վեր, որոնք Մայիս և Սեպտեմբեր 1958ին եղան, նոր տեղեկագիրներ և նախաշիններ ստացուած են Ուր. Աթոռէն, Մայր Տաճարի Նորդուսթեանց առնչութեամբ: Սոյն նախաշինները այժմ ուսումնասիրութեան տակ կը գտնուին և մօտեւ ուրիշ զրամական փոխանցում մը պիտի ըլլայ:

Հիմնարկութիւնը կ'ուզէ վերջիչեցնել թէ ցարկ Հայկական բաժնի ըրած յատկացումներուն ընդհանուր գումարը, մէջն ըլլալով ներկայ հաղորդագրութեան մաս կազմող յատկացումները, իրաց առեալ Էջմիածնի յատկացումը, որը մաս կը կազմէ Կոստանարի մասնաւոր կտակին, կը հասնի 551,165 (հինգ հարիւր յիսունը մէկ հազար հարիւր վաթսունը հինգ) Անգլ. ոսկիի կամ 1,543,260 (մէկ միլիոն հինգ հարիւր քառասունը երեք հազար երկու հարիւր վաթսուն) տոլարի: